

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра

**ПАКИСТАН У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ КИТАЙСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (2013-СУЧАСНІСТЬ)**

Виконав:

студент VI курсу, групи 691м
спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Берділа Ілля Ілліч

Керівник: к. політ. н., доцент

кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики

Тихоненко Ірина Вікторівна

Рецензент: к.і.н., доцент

кафедри міжнародних відносин та
зовнішньої політики

Богданова Тетяна Євгенівна

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	I-XI
ПЕРЕЛІК	УМОВНИХ
СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Стан наукової розробки проблеми	
.....	9
1.2. Джерельна база дослідження.....	17
1.3. Теоретико-методологічні основи дослідження.....	24
РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР ТА	
МІСЦЕ В НІЙ	
ПАКИСТАНУ	33
2.1. Концептуальні засади та геополітична складова китайської політики щодо Пакистану.....	33
2.2. Нормативно-правова база та механізми політико-дипломатичної взаємодії Китаю з Пакистаном.....	45
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ	
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР ЩОДО	
ПАКИСТАНУ	58
3.1. Китайсько-Пакистанський економічний коридор як стратегічний напрям двосторонніх відносин	58
3.2. Соціально-культурний та гуманітарний вимір двосторонніх відносин.....	70

РОЗДІЛ 4. ВІДНОСИНИ З ПАКИСТАНОМ ЯК ЧИННИК РЕГІОНАЛЬНОГО ТА ГЛОБАЛЬНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ КИТАЮ.....	81
4.1. Військова та безпекова сфери китайсько-пакистанської співпраці.....	81
4.2. «Афганський» та «індійський» фактори у трикутнику інтересів КНР-Пакистан-США.....	90
ВИСНОВКИ.....	102
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	107
ДОДАТКИ.....	130

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЕС – Атомна електростанція
АСЕАН – Асоціація держав Південно-Східної Азії
ВМС – Військово-морські сили
ВПС – Військово-повітряні сили
ГЕС – Гідроелектростанція
ЗМІ – Засоби масової інформації
ІДІЛ – Ісламська Держава Іраку та Леванту
ІРП – Ісламська Республіка Пакистан
КАСС – Китайська академія суспільних наук
КНР – Китайська Народна Республіка
КПЕК – Китайсько-пакистанський економічний коридор
КПК – Комуністична партія Китаю
МЗС – Міністерство закордонних справ
МШШ – Морський шовковий шлях
НВАК – Народно-визвольна Армія Китаю
НШШ – Новий шовковий шлях
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ПКІ – Пакистансько-китайський інститут
КСК – Спільний комітет співробітництва
СУАР – Сіньцзян-Уйгурський автономний район
США – Сполучені Штати Америки
ТЕС – Теплоелектростанція
ШОС – Шанхайська організація співробітництва
ШШЗ – Шовковий шлях здоров'я
COSCO – Китайська океанська судноплавна компанія

ВСТУП

Актуальність теми. Після приходу до влади Сі Цзіньпіна, Китай почав проведення зовнішньої політики з акцентом на ініціативу «Один пояс, один шлях», яка спрямована на ґрунтовне посилення співпраці з партнерами на міжнародній арені, з метою розширити логістичні та торгові шляхи аби в результаті отримати перспективи до посилення позицій країни у світовому економічному просторі. Важливе місце в цій ініціативі займає Пакистан, який не лише залучений до економічних проєктів Китаю, а й до системи регіонального і глобального позиціонування офіційного Пекіну на міжнародній арені – політиці «стримування» Індій у Південній Азії та конкуренції за глобальне лідерство зі США.

Характеристика динаміки співпраці Китаю та Пакистану дозволяє зрозуміти яким чином можуть бути розбудовані союзницькі відносини враховуючи проблеми і ризики під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. У свою чергу, загострення індійсько-пакистанських відносин у квітні 2025 р. та реакція і майбутні дії Пекіну крізь призму союзницьких відносин з Ісламабадом, виправдовують взаємну важливість держав одна для одної.

Адже, Пакистан з самого моменту отримання незалежності перебуває у стані протистояння з Індією через вирішення питання приналежності регіону Кашмір. З іншого боку, регіональна конкуренція Індії та Китаю має тенденцію до вираження в прикордонних сутичках між збройними силами обох країн (Доклам – 2017 р., Ладакх – 2020 р.). Це виступає фактором об'єднання та акцентуванню дій Китаю та Пакистану аби створити важіль протистояння Індії у Південній Азії. Розуміючи перспективи самостійного протистояння китайсько-пакистанському союзу – Індія активно співпрацює зі Сполученими Штатами Америки. США, після виведення контингенту з Афганістану в 2021 р., змінюють регіональні пріоритети, послабивши

взаємодію з Пакистаном, та відповідно, активізувавши співробітництво з Індією в різних сферах, в тому числі, й військовій. Залучення Індії до регіональних військових блоків може призвести до паритету між сторонами у протистоянні в регіоні, або спричинити ескалацію, яка вплине на глобальний міжнародний порядок.

На регіональному рівні Пакистан та Китай намагаються діяти спільно шляхом співпраці на теренах Шанхайської організації співробітництва, акцентуючи увагу на протистоянні терористичним організаціям в своїх країнах, таких як «Техрік-і-Талібан Пакистан», «Армія визволення Белуджистану» та «Організація визволення Східного Туркестану». В межах військового співробітництва, армії обох країн проводять спільні військові навчання та працюють над спільними розробками у військово-технічній сфері.

Крім безпекової сфери, китайсько-пакистанське партнерство виправдовується економічною та соціально-гуманітарною складовими. Китай та Пакистан проводять спільну роботу над створенням інфраструктурних проектів та вдосконаленням вже наявних. Китайсько-пакистанський економічний коридор, який у 2022 р. увійшов у нову стадію реалізації, можна охарактеризувати як фундамент для подальшого прогресу обох сторін, та на внутрішньому ландшафті має сприяти покращенню соціально-економічної ситуації, а на зовнішньому – до розширення можливостей щодо побудови торгових маршрутів в умовах нестабільності у відносинах між акторами на міжнародному просторі.

Об'єктом дослідження виступає зовнішньополітична стратегія Китайської Народної Республіки (2013 - сучасність).

Предметом є місце Пакистану у зовнішньополітичній стратегії Китайської народної Республіки (2013 - сучасність).

Територіальні рамки цього дослідження обмежені територією Китаю, Пакистану, Індії, Афганістану та США, зважаючи на вплив регіональних та

позарегіональних держав на китайсько-пакистанське співробітництво в різних сферах.

Хронологічні межі цього дослідження охоплюють період з 2013 по 2025 рр. *Нижня межа* – 2013 р. – прихід до влади в Китаї Сі Цзіньпіна та інтенсифікація співробітництва з Пакистаном в різних сферах. *Верхня межа* – початок 2025 р. – зміцнення пакистансько-китайської взаємодії у результаті зустрічі 5 лютого 2025 р. між президентом Пакистану Асіфом Алі Зардарі та очільником КНР Сі Цзіньпінем, укладанням низки двосторонніх договорів та необхідністю переходу будівництва китайсько-пакистанського економічного коридору на 2 етап, а також загострення індійсько-пакистанських відносин у квітні 2025 р. Для більш детального розгляду галузей співробітництва обох країн, а також впливу безпекових факторів на регіональному рівні, автор дещо виходить за визначені хронологічні межі.

Метою роботи є дослідження ролі та місця Пакистану у зовнішньополітичній стратегії Китаю на сучасному етапі на основі багатогалузевої взаємної співпраці.

Виходячи із цієї мети можна визначити такі **завдання** роботи:

- охарактеризувати стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження;
- розглянути теоретико-методологічні основи дослідження;
- розкрити питання концептуальних засад та геополітичної складової зовнішньої політики Китаю щодо Пакистану;
- виокремити нормативно-правову базу та механізми політико-дипломатичної взаємодії Китаю та Пакистану;
- охарактеризувати місце Китайсько-пакистанського економічного коридору як стратегічного напрямку двосторонніх відносин;
- висвітлити соціально-культурний та гуманітарний виміри двосторонніх відносин;
- розглянути військову та безпекову сфери китайсько-пакистанської співпраці;

– проаналізувати «афганський» та «індійський» фактори у трикутнику інтересів КНР-Пакистан-США

Наукова новизна роботи полягає у недостатньому рівні розкриття тематики у вітчизняній науці і передбачає собою те, що у магістерській роботі:

- вперше здійснено системний аналіз китайсько-пакистанського співробітництва за каденції Сі Цзиньпіна у різних сферах, зважаючи на динамічні події сучасності та з акцентом на реалізацію Китайсько-пакистанського економічного коридору і конкурентної взаємодії з регіональними (Індія) та позарегіональними (США) акторами міжнародних відносин;

- поглиблено дослідження інституційного рівня співпраці в енергетичній сфері, зокрема тих, які стосуються проблеми ефективного використання водних ресурсів, та вплив однієї з гілок проекту «Один пояс, один шлях» – «Шовкового шляху здоров'я» (ШШЗ) на проблему боротьби з COVID-19 в Пакистані;

- набуло подальшого розгляду з'ясування методів та форм військово-політичної взаємодії (оборонної дипломатії) та культурно-гуманітарної взаємодії як проявів балансування між «жорсткою» та «м'якою» силою у зовнішній політиці Китаю.

Практичне значення роботи полягає у наявності наукової та навчальної метою та передбачає подальше використання студентами, аспірантами та викладачами політичних та економічних факультетів, досягнені під час роботи результати можуть бути використані при розробці та викладання навчальних курсів, зокрема, «Міжнародні відносини та світова політика», «Зовнішня політика країн Азії», «Міжнародні організації у міжнародних відносинах», а також «Міжнародні економічні відносини».

Апробація результатів дослідження. Певні теоретичні напрацювання та результати цього дослідження були використані для підготовки виступів на 3 конференціях: Міжнародній очно-дистанційній науково-практичній

конференції «Глобальні та регіональні виміри сучасної системи міжнародних відносин» (до 20-річчя кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики) (м. Миколаїв, 17 листопада 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 6 – 10 листопада 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття» (м. Житомир, 12-13 грудня 2024 р.). Матеріали дослідження були використані під час Всеукраїнського науково-практичного вебінару «Цілі сталого розвитку України в пан'європейському контексті» (м. Київ, 26 вересня 2024 р.).

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 5 праць, з них – 2 наукові статті у фахових журналах категорії «Б» (у співавторстві з науковим керівником – «Співпраця в енергетичній сфері між Пакистаном та Китаєм в межах проєкту Китайсько-пакистанського економічного коридору» в журналі «Старожитності Лукомор'я» та «Геополітичний та логістичний в китайсько-пакистанського економічного коридору» в журналі «Консенсус») та 3 тез і матеріалів вище зазначених конференцій.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 132 сторінки, з них основного тексту – 106 сторінок. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, 9 підрозділів, висновків, списку джерел та літератури (183 найменування українською та англійською мовами) та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРТЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки теми.

Література дослідження тематики роботи поділяється за країнознавчим критерієм: вітчизняні дослідники, роботи пакистанських фахівців-міжнародників, китайських науковців, європейської та азійської міжнародно-політичної шкіл.

Вітчизняна наукова школа. важливе місце займають роботи Президента Асоціації китаєзнавців України В. О. Кіктенка та завідувачки відділу нових викликів центру зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень України О. А. Борділовської¹ акцентують увагу на ініціативі «Один пояс, один шлях» у системі зовнішньої політики Китаю та діяльності Китайсько-пакистанського економічного коридору.

У дослідженні взаємовідносин Китаю та Пакистану, у тому числі і в ланцюгу інтересів Китай – Пакистан – Індія – США доречною є дисертаційна робота та окремі праці І. В. Тихоненко². Вони присвячені еволюції регіонального комплексу безпеки Південної Азії та положенні зовнішньої політики Пакистану на регіональному рівні.

Певні закономірності, протиріччя та дотичні моменти трикутнику взаємовідносин «Китай-Пакистан-США» описані в дисертаційній роботі О. Левитської-Доби. В цій роботі також було досліджено вплив «індійського» фактору у відносинах між Пакистаном та Китаєм. Дисертація

¹ Кіктенко В.О. “Один пояс – один шлях” – глобальний геоелектронічний проект Китаю // Українська асоціація китаєзнавців. URL: <https://sinologist.com.ua/kiktenko-v-o-ukrayina-v-proekti-odyn-poyas-odyn-shlyah-regionalnyj-ta-globalnyj-vymir/>; Борділовська О.А. Китайсько-пакистанський економічний коридор: нові можливості чи нові виклики? // Китаєзнавчі дослідження. 2017. № 1-2. С. 34-46.

² Тихоненко І. В. Ісламська Республіка Пакистан у системі регіональної безпеки (1998–2016 рр.): дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2017. 246 с.; Тихоненко І. В. Афганський фактор у відносинах Пакистан-США // Американська історія та політика: Науковий журнал. 2016. № 2. С. 170-177.

містить конкретизовані приклади співпраці³ між США та Індією в рамках створення осі протистояння проти спроб Китаю стати регіональним домінантом.

С. Кисіль, А. Моренчук, А. Моренчук⁴ досліджують роль Китаю у сучасному стані відносин між Пакистаном та Індією, зокрема, і фактор Китайсько-пакистанського економічного коридору, який також розглядає Н. Валігура⁵, але акцентуючи увагу на питанні порту Гвадар та інвестиції в нього, як важливий елемент КПЕК та ініціативи «Один пояс, один шлях».

І. Горобець⁶ у своїй статті доклав зусиль аби хронологічно описати прогрес зовнішньої політики Пакистану на початку XXI ст. Дослідження містило характеристику взаємозв'язку внутрішньої політики та зовнішньої, демонструючи на конкретних прикладах, проблеми всередині країни та які наслідки вони мали на регіональному рівні.

О. Клименко⁷ розглядає безпекову політику Індії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та загальні тенденції взаємовідносин з основними акторами на сучасному етапі. Робота є важливою, оскільки сприяє аналізу та виокресленню «індійського» фактору у взаємовідносинах між Китаєм та Пакистаном. Інша робота вищезгаданого дослідника розглядає відносини між Китаєм та Індією через призму нестабільності та наявності точок суміжності й розбіжності економічних інтересів.

³ Левитська-Доба Є. О. Політика США та КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2021. 192 с.

⁴ Кисіль С., Моренчук А., Моренчук А. Роль Китаю у відносинах Індії та Пакистану // Регіональні студії. 2021. №2. С.78-90. URL:<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23767>

⁵ Валігура Н. Ю. Стратегія та доктрина зростання китайського впливу в світі. // Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». 2020. Випуск 5. С. 43-51. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8261/1/5.pdf>

⁶ Горобець І. Роль Пакистану у міжнародних відносинах на початку XXI століття. // Емінак. 2019. № 4. С. 177-187. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001087703>

⁷ Клименко, О. А. Безпекова політика Індії щодо викликів з боку Китаю: чинники формування // Тенденції міжнародних відносин та проблеми європейської безпеки: збірник наукових праць. 2019. С. 218-229; Китайсько-індійські взаємовідносини в контексті військово-політичних чинників їх розвитку: виклики сучасності // Історико-політичні студії. 2015. № 2. С. 46-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipc_2015_2_7

Спільна робота І. Тихоненко та В. Уранової⁸ містить інформацію щодо взаємодії Пакистану та Афганістану та дій інших держав, зокрема і Китаю щодо сприяння миру на території Афганістану. В. Зименкова⁹ розглядає в своїй статті дії Трампа щодо вирішення конфлікту в Афганістані після першої перемоги на президентських виборах в США, зокрема трикутнику взаємодії Китай – Пакистан – Афганістан, а також дотичної участі Індії.

Особливості регіональної політики Пакистану та важливості китайського напрямку було розглянуто в статті А. Худолія¹⁰.

Більш детальний аналіз КПЕК, як одного з основоположних чинників у відносинах Китаю та Пакистану, зробила Н. Пророченко¹¹, яка вказала загальні інвестиції сторін в спільний проєкт та який виник вплив на соціальний та безпековий стан Пакистану, як всередині, так і ззовні країни.

Р. А. Казак, В. В. Вільхівський¹², Б. Голянич та В. Вакуленко¹³ розглядають міжнародно-правові відносини Китаю з країнами-партнерами в ШОС з акцентом на особливому статусі китайсько-пакистанських відносин.

В свою чергу, С. Бульбенюк¹⁴ робить головний акцент в своїй роботі на питанні роботи КПЕК, а саме в сторону побудови порту Гвадар в 2016 р. Авторка проаналізувала основні дотичні події між Китаєм та Пакистаном,

⁸ Тихоненко І., Уранова В. Конфліктогенність афгансько-пакистанських відносин за президентства А. Гані // *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2020. № 2. С. 84-95.

⁹ Зименкова В. В. Нова стратегія адміністрації Дональда Трампа щодо Афганістану та Південної Азії. // *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2016. Випуск 3/4 (31-32). С. 149-153.

¹⁰ Худолій А. О. Регіональні виміри зовнішньої політики Пакистану. / *S.P.A.C.E.* № 2 /2017 С. 94-98.

¹¹ Пророченко, Н.О. Політика Китаю в регіоні Середнього Сходу: здобутки і перспективи. // *Китай в період реформ і відкритості: збірник наукових праць*. 2021. С. 151-162.

¹² Казак Р. А., Вільхівський В. В. Міжнародно-правові відносини Китаю на початку ХХІ ст. з погляду сучасної юридичної історії // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 707-709.

¹³ Голянич Б. В., Вакуленко В. Р. Шанхайська організація співробітництва: історія, стан та перспективи. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. *Політичне життя*. 2023. № 3. С. 105-112.

¹⁴ Бульбенюк. С. С. Геополітичні й геоекономічні амбіції та « м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про особливості просування й утвердження // *Китаєзнавчі дослідження*. 2022. № 2. С. 39-53.

враховуючи як економічний, так і політичний фактор, не оминувши при цьому «уйгурську» проблему в Китаї.

Важливому в XXI столітті, ядерному чиннику, присвячена робота П. Чуткого¹⁵, яка хронологічно описує етапи та динаміку співпраці Китаю та Пакистану в сфері ядерної енергетики.

Національний інститут стратегічних досліджень¹⁶ присвятив Пакистану цілу низку робіт. Було проаналізовано короткострокове планування зовнішньої політики Пакистану, де було визначено основні тенденції щодо подальших взаємовідносин із сусідніми державами. Також потрібно згадати статтю, що стосувалася питання відносин з Росією в контексті повномасштабної війни в Україні, де згадувався чинник впливу очільників збройних сил Пакистану на внутрішню та зовнішню політику країни.

Пакистанські фахівці-міжнародники. Відзначимо, що ця група дослідників подекуди характеризується фактором суб'єктивності з огляду на важливість для Пакистану відносин з Китаєм.

Рашида Хамід¹⁷ аналізує взаємовідносини між Китаєм та Пакистаном з точки зору ретроспективи, та виокремлює здобутки партнерства на сучасному етапі в усіх сферах, враховуючи і гуманітарну – аспект культурно-освітньої взаємодії.

Спільна робота пакистанських науковців Узми Наза, Закіра Хусейна, Мухаммеда Іфрана Ахамада та китайського дослідника Мухаммеда Аслама¹⁸ концентрується на дослідженні історії відносин між Пакистаном та Китаєм, починаючи 1950-ми рр. і по 2018 р. Зокрема, в статті розглядається

¹⁵ Чуткий П. С. Співробітництво Пакистану та Китаю в сфері ядерних технологій // Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених. 2019. С. 100-104.

¹⁶ Паливода В. О. Стратегія національної безпеки Ісламської Республіки Пакистан на 2022 – 2026 рр. // Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <http://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/pakistan.pdf>

¹⁷ Hameed R. Pakistan and China: Partnership, Prospects and the Course Ahead // Policy Perspectives: The Journal of the Institute of Policy Studies. 2017. Vol. 14(1):3-22. P. 3-22.

¹⁸ Aslam M., Naz U., Hussain Z., Ahamad M. I. Pakistan-China Relations and its Implication for India (2008-2018) // J. S. Asian Stud. 2022. № 2. Vol. 10. P. 251-260.

проблематика протистояння обох держав з Індією, як в тандемі, так і окремо –Китайсько-індійське та Пакистансько-індійське протистояння.

Монографія пакистанського науковця з Каракорумського університету Мухаммеда Ісмаїла¹⁹ передбачає собою працю, в якій було детально розглянуті елементи КПЕК, як одного з компонентів «Поясу та шляху».

Визначною роботою можна вважати книгу пакистанських фахівців-китаєзнавців Факіра Мухаммеда, Саранджама Байга, Халіда Мехмуда Алама та Атауллі Шаха²⁰. В ній було зібрано низку статей, які мають інформацію щодо дій акторів в рамках проектів «Один пояс, один шлях», Китайсько-Пакистанський економічний коридор. Робота є багатогалузевою та описує питання різного характеру – економічного, гуманітарного, соціального. Наприклад, в книзі є стаття, що стосується стратегічного значення ініціатив щодо недопущення голоду в Пакистані²¹ та загального прогресу у вирішенні проблеми²² доступу питної води для населення. Більше того, в книзі зазначається проблемне питання з боку Китаю – Синьцзянь, район якого є стратегічно важливим у втіленні в життя завдані проекту «Один пояс, один шлях».

Китайські фахівці-міжнародники. Чжао Цзин, Лі Чжао та Гуо Ялін²³ в своїй роботі опрацювали питання політико-дипломатичної взаємодії Китаю та Пакистану. Науковці хронологічно розділили періоди співпраці між обома

¹⁹ Ismail M. China-Pakistan Economic Corridor: Strategic-Economic Implications for Pakistan. Lumina Literati Publishing, 2025. 114 p. URL: <https://luminaliterati.com/china-pakistan-economic-corridor-strategic-economic-implications-for-pakistan/>

²⁰ Muhammad. F., Baig. S., Alam. K.M., Shah. A. Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy // China Study Centre, Karakoram International University, Gilgit-Baltistan, Pakistan, 2024. 275 p.

²¹ Aijaz. U., Mujahid. N. Enhancing Food Security and Sustainable Development in Pakistan: Agricultural Advancements under CPEC // In Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy. 2024. P. 125-143.

²² Khan, G. Sustainability of Water Resources along CPEC: Assessing Current Supply and Projecting Future Demand. // In Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy. 2024. P. 144-166.

²³ Jing Z., Zhao L.,Yaling G. The Development of China-Pakistan Diplomatic Relations // Pacific International Journal, 2023. Vol. 6(S1). P. 34-39. URL: https://www.researchgate.net/publication/381362486_The_Development_of_China-Pakistan_Diplomatic_Relations

країнами. В основному, аналіз проводився через розгляд заяви та зустрічі представників на вищому рівні (президенти, прем'єр-міністри).

У багатьох дослідників розробка теми взаємодії Китаю та Пакистану проходить через призму Китайсько-Пакистанського економічного коридору. Йєн Чан Чан та Мегран Ідріс Хан розглядають питання економічного проекту як методу досягнення домінації в Індійському океані для Китаю²⁴. Окремим аспектом було виділено питання військового співробітництва між обома державами та вдосконалення військового флоту Пакистану як допоміжний чинник виконання завдань в прибрежній акваторії. У своїй статті, китайські дослідники Чжицзе Сюй та Шаочанг Гуо, намагаються дати пораду щодо того, як можна покращити ситуацію в регіоні та примножити здобутки в майбутньому²⁵.

Після початку пандемії COVID-19, актуальним питанням для Китаю стала підтримка країн-учасниць ініціативи «Один пояс, один шлях» у подоланні наслідків та проблем. Це призвело до появи «Шовкового шляху здоров'я». Лі Дон Гю²⁶ описав загальні дії Китаю, які були направлені на підтримку своїх партнерів – гуманітарна допомога, превентивне постачання вакцин. Стаття Шаоюй Юяня²⁷ охарактеризовує «Шовковий шлях здоров'я» з точки зору оцінки функціональності проекту, поставлених цілей та завдань.

Фахівці Акаш Хан та Фарханда Ільмас²⁸ виокремлюють Китайсько-Пакистанський коридор як стратегічно важливий елемент відносин Китаю та

²⁴ Chang, Y.-C. and Khan, M.I. (2019), "China–Pakistan economic corridor and maritime security collaboration: A growing bilateral interests" // *Maritime Business Review*, 2019. Vol. 4 No. 2. P. 217-235.

²⁵ Xu, Z., Sun, H., Guo, S. Xinjiang: Strategic Nexus of the Silk Road Economic Belt - Opportunities and Challenges in the Belt and Road Initiative // *In Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy*. 2024. P. 16-32.

²⁶ Lee D. G. The Belt and Road Initiative after COVID: The Rise of Health and Digital Silk Roads. // *The Asian Institute for policy studies*. URL: <https://en.asaninst.org/contents/the-belt-and-road-initiative-after-covid-the-rise-of-health-and-digital-silk-roads/>

²⁷ Shaoyu Y. "The Health Silk Road: A Double-Edged Sword? Assessing the Implications of China's Health Diplomacy" // *World*, MDPI. 2023. vol. 4(2). P. 1-14. URL: <https://ideas.repec.org/a/gam/jworld/v4y2023i2p21-346d1161778.html>

²⁸ Khan A., Ilmas F. A brief history of Pak-China political and economic relations. // *Liaoning Central Asia Journal*. 2023. No. 92. P. 77-107.

Пакистану, зазначили конкретні дії ініціативи на місцевому рівні. Додатково можна відзначити розгляд взаємодії цивільних інститутів та структур, яка є базою для втілення поставлених завдань. Аєша Хан²⁹ проводить аналітичний огляд китайсько-пакистансько відносин з боку геополітичних перспектив.

Важливий в дослідженні обраної тематики, фактор наявності ядерної зброї у Індії та Пакистану, був проаналізований Чуньхао Лу³⁰. Робота аналізує ядерний чинник відносин в Південноазійському регіоні в рамках протистояння інтересів Китай – США, Китай – Індія, Пакистан – Індія.

Західна наукова школа. Серед дослідників країн ЄС можна виділити португальських фахівців Анабелу Родрігес Сантьяго та Карлоса Родрігеса³¹. В своїй праці щодо аналізу програм охорони здоров'я Китаю, вони виділяють окремим пунктом ініціативу «Шовковий шлях здоров'я» та її вплив на відносини Китаю зі своїми партнерами – як в рамках інтеграційних проєктів, так і партнерами серед «глобального півдня». В свою чергу, німецький дослідник, Паскаль Абб³² провів аналіз відносин між Китаєм та Пакистаном через призму системи «Центр – периферія».

Азійська наукова школа. Для більш об'єктивного дослідження було використано праці індійських науковців, як представників держави, яка є супротивником як для Пакистану, так і для Китаю. Раджив Раджан Чатурведи³³ у своєму дослідженні аналізує Морський шовковий шлях, його цілі та завдання, а також реакцію інших держав регіону на заявлений проєкт.

²⁹ Ayesha K. The Geopolitics of China-Pakistan Historical Connectivity and Its Economic and Strategic Significance // China Quarterly of International Strategic Studies. 2021. No. 3. P. 243-347. URL: <https://www.worldscientific.com/doi/epdf/10.1142/S2377740021500123>

³⁰ Lou C. Geopolitical “Entanglements” and the China-India-Pakistan Nuclear Trilemma // Journal for Peace and Nuclear Disarmament, 2022. № 5(2), P. 281–295.

³¹ Santiago A., Rodrigues C. The impact of the Health Silk Road on Global South countries: insights from Brazilian health agents // Frontiers in Political Science. 2023. Vol. 5. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/political-science/articles/10.3389/fpos.2023.1250017/full>

³² Abb, P. All geopolitics is local: the China–Pakistan Economic Corridor amidst overlapping centre–periphery relations // Third World Quarterly. 2022. № 44(1). P. 76–95.

³³ Chaturvedy, Rajeev Ranjan. New Maritime Silk Road: Convergent Interests and Regional Responses // ISAS Working Paper. 2014. No. 197. 20 p.

В свою чергу, Вінай Каура³⁴ розглянув китайсько-пакистанську взаємодію навколо Афганістану в умовах виведення контингенту США(2021 р.).

Ізраїльський дослідник Мордехай Хазіза³⁵ в своїй статті проводить деконструкцію Китайсько-Пакистанського партнерства через призму прагнення Китаю збільшити свій вплив на Близькосхідний регіон, контролювати акваторію Індійського океану, Перської затоки, Ормузької протоки. Додатково, автором було розглянуто побудову газопровіду від Ірану до Пакистану як запобігання енергетичних ризиків Китаю.

Що стосується країн-учасниць АСЕАН, то тут можна відмітити роботу *малайського* китаєзнавця Нгоу Чу-Біна³⁶, у якій була приділена увага програмі «Шовкового шляху здоров'я» та впливу пандемії COVID-19 на впровадження елементів проекту. Окремим пунктом автор досліджує вплив «Шовкового шляху здоров'я» на країни-учасниці АСЕАН в політичному та соціально-економічному розрізі.

У підсумку, можна відзначити, що наявних вітчизняних наукових розвідок саме щодо китайсько-пакистанського співробітництва у різних сферах є недостатньо, що обумовлює залучення до наукового дослідження праць представників китайської, пакистанської, західної та азійської наукових шкіл.

1.2. Джерельна база дослідження

³⁴ Vinay K. The Pakistan factor in China's Afghanistan policy: Emerging regional faultlines amid US withdrawal // The Middle East Institute. 2021. 23 p. URL: <https://www.mei.edu/sites/default/files/2021-07/The%20Pakistan%20Factor%20in%20China%E2%80%99s%20Afghanistan%20Policy%20-%20Emerging%20Regional%20Faultlines%20amid%20US%20Withdrawal.pdf>

³⁵ Mordechai Chaziza. China-Pakistan Relationship: A Game-changer for the Middle East? // Contemporary Review of the Middle East. 2016. № 3(2). P. 147-161. URL: https://www.researchgate.net/publication/303599843_China-Pakistan_Relationship_A_Game-changer_for_the_Middle_East

³⁶ Ngow C.-B. COVID-19, Belt and Road Initiative and the Health Silk Road: Implications for Southeast Asia // Friedrich-Ebert-Stiftung Indonesia Office. 2020. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/indonesien/16537.pdf>

Під час проведення роботи над вивченням тематики, важливим процесом стало дослідження певної кількості джерел, які в свою чергу дають змогу підтвердити об'єктивність опису взаємовідносин Китаю та Пакистану, описати їх еволюцію по сьогоднішній день. Специфіка дослідження дозволяє використовувати для умовної класифікації джерельної бази такий поділ на групи:

Документи глав держав та урядів. В цю категорію входять документи, які висвітлюють основні напрями та імплементацію зовнішньополітичної стратегії Китаю та Пакистану. Незамінною в цій частині є Конституція Китаю³⁷, в якій описані фундаментальні положення щодо політики на внутрішньому та зовнішньому контурах.

Не менш важливими для дослідження зовнішньої політики Китаю стали публікації Білих Книг уряду КНР, як основних аналітичних документів, що описують логіку та дії держави щодо певної проблематики, присвячені: питанню національної оборони Китаю в «новій ері» (2019 р.), де згадується співпраця з Пакистаном в сфері контр-тероризму³⁸; подальшій побудові загального проекту «Один пояс, один шлях» (2023 р.), в якому Пакистан займає важливе місце серед країн-учасниць³⁹; покращенню міжнародного розвитку та співпраці в «новій ері» (2021 р.)⁴⁰.

³⁷ Constitution of the People's Republic of China // The National People's Congress of the People's Republic of China. URL: <http://www.npc.gov.cn/englishnpc/constitution2019/201911/1f65146fb6104dd3a2793875d19b5b29.shtml>

³⁸ China's National Defense in the New Era // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html

³⁹ The Belt and Road Initiative: A Key Pillar of the Global Community of Shared Future // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202310/10/content_WS6524b55fc6d0868f4e8e014c.html

⁴⁰ China's International Development Cooperation in the New Era // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202101/10/content_WS5ffa6bbbc6d0f72576943922.html

Для повноти дослідження є доцільним додати до джерел Конституцію Ісламської Республіки Пакистан⁴¹, як актора який займає основоположне місце в зовнішньополітичній стратегії Китаю на сучасному етапі. Для оцінки ролі Китаю в зовнішньополітичних прагненнях Пакистану для аналізу було використано документ «Стратегічне бачення зовнішньої політики Пакистану» від 2014 р⁴².

Публікація Урядом Китаю Плану дій щодо проекту «Один пояс, один шлях»⁴³ є допоміжною в питанні вивчення інфраструктурних ініціатив в зовнішній політиці Китаю. Сюди ж можна додати бачення⁴⁴ Урядом Китаю співпраці на морі в рамках проекту «Один пояс, один шлях».

Щодо групи *документів міжнародних організацій*, то відзначимо, що спільна робота на теренах міжурядових організацій у Пакистану та Китаю проводиться тільки в рамках ШОС – Шанхайської організації співробітництва.

В цьому контексті варто відзначити Уфимську декларацію, де було зазначено про ініціацію процедури⁴⁵ щодо входження Індії та Пакистану в статус держав-учасниць організації. Ташкентська декларація⁴⁶ підтвердила, що процес входження Індію та Пакистану продовжується, а вже декларація,

⁴¹ Constitution of the Islamic Republic of Pakistan // The Pakistan Code. Ministry of law and Justice. URL: <https://pakistancode.gov.pk/english/UY2FqaJw1-apaUY2Fqa-apaUY2Fvbpw%3D-sg-jjjjjjjjjjjj>

⁴² Aziz. S. Strategic Vision of Pakistan's Foreign Policy // National Security and Foreign Affairs. 2014. June. P. 4. URL: https://www.academia.edu/13041143/Strategic_Vision_of_Pakistans_Foreign_Policy

⁴³ Full text of the Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm

⁴⁴ Action plan on the Belt and Road Initiative // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm

⁴⁵ Ufa declaration. By the Heads of Member States of the Shanghai Cooperation Organization // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/200119/200119>

⁴⁶ The Tashkent Declaration of the Fifteenth Anniversary of the Shanghai Cooperation Organization // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/207886/207886>

що була підписана в Астані (Нур-Султані) в 2017 р. затвердила повноправну участь вищезгаданих держав в роботі організації⁴⁷.

Корисними для дослідження взаємодії Китаю та Пакистану в рамках організації ШОС будуть Спільна заява⁴⁸ організації щодо співпраці у протистоянні зі світовим тероризмом та Спільне комюніке⁴⁹ очільників держав-ШОС про спрощення торгівельних процедур.

Держави аналогічно співпрацюють в структурах міжнародних організацій глобального рівню. Наприклад, Китай та Пакистан проводять певні консультації⁵⁰ та дискусії щодо Організації Об'єднаних Націй, Ради Безпеки ООН і таким чином намагаються напрацювати спільне бачення щодо дій, які можуть знадобитися в майбутньому в питаннях вирішення регіональних проблем зі знаходженням спільного інтересу.

Офіційні виступи та заяви політичних діячів і державних службовців.

Показовою для оцінки актуального стану китаїсько-пакистанських відносин можна вважати спільну заяву очільника Китаю Сі Цзіньпіна та очільника Пакистану – Шехбаза Шаріфа від 16 жовтня, 2024 р. В ній було відзначено готовність і надалі підтримувати дружбу «за будь-якої погоди», а так обговорювались основні точки співпраці між обома країнами⁵¹.

⁴⁷ The Astana declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/297146/297146>

⁴⁸ Statement by the heads of the member states of the Shanghai Cooperation Organisation on joint counteraction to international terrorism // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/295671/295671>

⁴⁹ Joint Communiqué of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization on Simplifying Trade Procedures // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/443690/443690>

⁵⁰ China and Pakistan Hold Consultations on Affairs of UN and Security Council // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202408/t20240812_11471001.html

⁵¹ Joint Statement between the Islamic Republic of Pakistan and the People's Republic of China // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyxw/202410/t20241016_11508330.html

Ще одним прикладом заяв державних діячів може виступити спільна заява⁵² очільників Китаю та Пакистану під час візиту Шехбаза Шаріфа, як нового прем'єр-міністра до КНР. Цікавим є те, що перші закордонні візити посадовців, які щойно вступили в посаду, є стратегічно важливими. Це показує ставлення до держави відвідування, виключно як стратегічне важливе та зазначити про поважне ставлення до приймаючої сторони.

До джерел можна також додати заяви на рівні Міністрів закордонних справ. Зокрема, під час зустрічі 15 травня 2024 р., Міністра закордонних справ Китаю Ван І та Міністра закордонних справ Пакистану Ішак Дар, була зроблена спільна заява. В ній так само, як і в багатьох спільних заявах Китаю та Пакистану було заявлено⁵³ про «дружбу в будь-яку погоду», але заява виділяється тим, що увага концентрується на необхідності розвивати співпрацю в усіх галузях одразу. Також заява цікава тезою про те, що Китай будує сучасний соціалізм, але одночасно з цим не робиться акцент на необхідності проводити Пакистану аналогічну політику.

Заяви на рівні закордонних справ, що стосуються «афганського» фактору доречні для дослідження проблематики співпраці Пакистану та Китаю в сфері контртероризму та загальної регіональної співпраці. Одна з них, будучи підписаною в рамках трьохсторонньої зустрічі Міністрів закордонних справ Китаю, Пакистану та Афганістану – Ван І, Шаха Махмуд Куреші та Салахуддіна Раббані, відповідно⁵⁴, зазначала про необхідність продовжувати тодішній мирний процес щодо врегулювання ситуації в країні. В рамках дослідження «ядерного питання» в регіональній політиці Китаю було використано заяву очільника Китаю Сі Цзіньпіна під час Саміту з

⁵² Joint Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Pakistan // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367474.html

⁵³ Wang Yi: Develop China-Pakistan All-Weather Strategic Cooperative Partnership with "Four Commitments" // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11332952.html

⁵⁴ China, Afghanistan, Pakistan reach broad consensus on cooperation, Afghan peace process, anti-terrorism // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/state_council/state_councilors/2018/12/16/content_281476436645518.htm

ядерної безпеки, який відбувався в Гаазі, в березні 2024 р. В ній було зазначено про продовження лінії політики щодо ядерної безпеки⁵⁵ у форматі співробітництва з іншими державами.

Для порівняння спільних заяв очільників Пакистану та Китаю було також проаналізовано заяву від 6 лютого 2022 р., зроблену під час Олімпіади 2022 в Китаї. Пакистанська сторона в основному відзначилася подяками за запрошення, відзнакою досягнення Китаю в боротьбі з бідністю та загальною підтримкою ініціатив щодо подальших дій в ООН. Також Імран Хан, експрем'єр-міністр Пакистану, який нині перебуває під вартою зі свого боку передав останні зміни⁵⁶ щодо ситуації в Джамму та Кашмірі.

В свою чергу, спрямованість ШОС як організації та Китаю і Пакистану як її учасників також прослідковується у заяві Сі Цзіньпіна під час зустрічі ШОС в Астані 4 липня 2024 р.⁵⁷

Публікації політичних та державних діячів. Стаття заступника Міністра закордонних справ Китаю Сунь Вейдуна, в основному, концентрується на питаннях, пов'язаних зі спільною роботою Китаю та Пакистану над побудовою Китайсько-пакистанського економічного коридору. Однак, частина тексту присвячена основним тенденціями китайсько-пакистанських відносин⁵⁸. Зазначимо, що на момент публікації, Сунь Вейдун перебував на посаді Посла КНР в Пакистані.

По-перше, як вже достатньо часто згадувалося в роботі, це – «дружба в будь-яку погоду», стверджуючи що особливих проблем, скандалів та протиріч за всю історію співробітництва не спостерігалось. По-друге, це –

⁵⁵ Statement by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China at the Nuclear Security Summit // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11321377.html

⁵⁶ Joint Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Pakistan // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11330726.html

⁵⁷ Xi Jinping Attends the "Shanghai Cooperation Organization Plus" Meeting in Astana and Makes an Important Statement // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202407/t20240712_11452799.html

⁵⁸ Sun Weidong Pakistan-China Relations: CPEC and Beyond // Policy Perspectives: The Journal of the Institute of Policy Studies. 2017. Vol. 14(2). P. 3-12.

«всеохоплюваність», тобто зазначається про багатогалузеву структуру партнерства Китаю та Пакистану на сучасному етапі – торгівля, інфраструктура, фінанси, культура, зовнішня та внутрішня безпека. Третім пунктом зазначається «залізне братерство» обох народів, яке пояснюється тим, що народ Пакистану підтримував Китай ще за часів зовнішньополітичної блокади КНР та до того, як КНР став членом Ради Безпеки ООН.

Аналогічно доцільною для дослідження є праця колишнього індійського дипломата Кішана Рани⁵⁹, в якій наскрізною лінією проводиться опис стилів дипломатії країн Азії. Аналізується підхід щодо організації дипломатичних місій Пакистану, Китаю, Індії. Певна частка роботи присвячена аспекту інформаційного забезпечення в сфері дипломатії.

Статистичні довідники. Так як достатню частину дослідження місця Пакистану в зовнішньополітичній стратегії Китаю займають спільні проекти в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» та Китайсько-пакистанському економічному коридорі, в результаті виникла необхідність проаналізувати певні економічні показники держав на сучасному етапі.

Економічна та соціальна рада Азійсько-Тихоокеанського регіону в своїх довідках приводить різноманітну статистику щодо економічних показників держав регіону та проводить їх аналіз. В довідці щодо впливу торгової напруженості на економічну взаємодію в регіоні за лютий 2019 р. було проаналізовано можливі сценарії щодо економічної політики країн та партнерів поза регіоном (Європейський союз, США). Щодо Китаю та Пакистану, то стверджується, що майже в усіх сценаріях Китай зазнаватиме падіння показнику ВВП, але загальне становище економіки буде відносно стабільним. З іншого боку, Пакистан має рівні шанси як збалансовано

⁵⁹ Rana K. Asian Diplomacy: Harmony and Contrast // EDA Insight Research & Analysis Emirates Diplomatic Academy. 2019. URL: <https://kishanrana.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2020/04/EDA-Insight-AsianDip.pdf>

втриматися на рівні регіональної інтеграції⁶⁰, так і привести економіку до катастрофічного стану.

Публікації ЗМІ. Будучи одним з головних видів джерел, публікації різних ЗМІ допомагають визначити певну тенденцію або її завершення, спостерігати за процесом взаємодії держав в різних спектрах. Дослідник обрав для аналізу низку китайських, пакистанських, регіональних та позарегіональних ЗМІ аби зменшити ступінь суб'єктивності роботи в науковому плані.

В рамках структурного дослідження, потрібно сказати, що досліджувані проекти в рамках Китайсько-пакистанського партнерства – КПЕК та «Один пояс, один шлях» мають власні сайти та займаються висвітленням новин щодо прогресу та спільних досягнень⁶¹.

Серед ЗМІ варто виокремити наступні апелюючи до вище значеного країнознавчого критерію: китайські видавництва «Xinhua»⁶² та «ChinaDaily»⁶³(розташовано в Гонконзі та друкується англійською мовою), пакистанське видавництво «Tribune»⁶⁴, індійське видавництво «Deccan Herald»⁶⁵, катарського інформаційного ресурсу «Al Jazeera»⁶⁶. Значний

⁶⁰ The impact of Trade Tensions on Asia and the Pacific // ESCAP Trade Insights Issue. 2019. No. 24. URL: <https://repository.unescap.org/rest/bitstreams/ce34bb82-b35b-47ee-a87b-7a370f9f1e76/retrieve>

⁶¹ Xi Jinping Meets with Prime Minister of Pakistan Anwaar-ul-Haq Kakar // The Third Belt and Road Forum for International Cooperation. 2023. October 20. URL: <http://www.beltandroadforum.org/english/n101/2023/1020/c130-1290.html>; Prime Minister Imran Khan meets with Chinese President Xi Jinping // CPEC Secrariat. 2018. November 2. Beijing. URL: <https://www.cpec.gov.pk/news/127>; Prime Minister Imran Khan meets President Xi Jinping // CPEC Secrariat. 2019. October 9. Beijing. URL: <https://cpec.gov.pk/news/191>

⁶² Xi meets Pakistani PM // Xinhua. 2024. June 7. URL: <https://english.news.cn/20240607/65f6829b9ee041c4a5dbf78655eddedd/c.html>; Xi meets Pakistani prime minister // Xinhua. 2018. November 2. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/02/c_137577514.htm

⁶³ Pakistani PM deems Pakistan-China friendship unshakable // ChinaDaily. 2024. June 4. URL: <https://www.chinadailyhk.com/hk/article/584857>

⁶⁴ COAS Gen Asim Munir meets China's Xi Jinping during visit // Tribune. 2024. June 9. URL: <https://tribune.com.pk/story/2470564/coas-gen-asim-munir-reportedly-meets-chinas-xi-jinping-during-visit>

⁶⁵ Pakistan developing missiles that eventually could hit US: Deputy National Security Advisor // Deccan Herald. 2024. December 19. URL: <https://www.deccanherald.com/world/pakistan-developing-missiles-that-eventually-could-hit-us-deputy-national-security-advisor-3325681>

внесок для об'єктивності написання роботи мали публікації китайського інформаційного агентства «Xinhua», яке висвітлює різносторонні аспекти китайської зовнішньої політики, а також китайської міжнародної медійної мережі China Global Television Network⁶⁷. Регіональна політика Китаю у Південно-Східній Азії стає об'єктом публікації позарегіональних періодичних видань – BBC⁶⁸, Мілітарний⁶⁹, Главком⁷⁰.

Отже, можна стверджувати, що наявна джерельна база не лише підтверджує достатній рівень розвитку та динаміку двостороннього китайсько-пакистанського співробітництва, а й забезпечує об'єктивність проведеного дослідження.

1.3. Методологічні основи дослідження

Специфіка дослідження сприяла використанню загальних понять та наукових категорій, які входять до теорії міжнародних відносин. Саме ці поняття та категорії, в сукупності з концепціями, створили теоретико-методологічну базу для пошуку відповідей на поставленні запитання перед дослідником.

Так як, об'єктом даного наукового дослідження є відносини між конкретними двома державами, то потрібно зазначити, що наскрізним поняттям роботи є саме «міжнародні відносини». Зокрема Н. Спайкмен

⁶⁶ Pakistan Army accuses India of 'state-sponsored terrorism' // Al Jazeera. 2019. July 4. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/4/pakistan-army-accuses-india-of-state-sponsored-terrorism>; Pakistan army chief says 'it is time to bury the past' with India // Al Jazeera. 2021. March 19. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/3/19/pakistan-army-chief-says-it-is-time-to-bury-the-past-with-india>

⁶⁷ China-ASEAN Ties: Foreign ministers tackle COVID-19, economic recovery, South China Sea issue // China Global Television Network. 2020. September 10. URL: <https://news.cgtn.com/news/7867444f32514464776c6d636a4e6e62684a4856/index.html>

⁶⁸ China media: Focus on Asean ties // BBC. 2013. October 4. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-24394512>

⁶⁹ З'явилися фото першого винищувача J-10 для Пакистану // Мілітарний. 2022. 16 лютого. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/z-yavlyysya-foto-pershogo-vynyshhuvacha-j-10-dlya-pakystanu/>

⁷⁰ Сі Цзіньпін приїхав в Ухань вперше з початку спалаху коронавірусу // Укрінформ. 2020. 10 березня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2892878-si-czinpın-priihav-v-uhan-vperse-z-pocatku-spalahu-koronavirusu.html>

апелював до «міжнародних відносин» як до «відносин осіб, що представляють різні держави»⁷¹. Даний контекст підходить під питання дослідження принаймні тим, що взаємодія китайських та пакистанських посадовців(як політичних, так і військових) набула активної динаміка та на зазнала значного послаблення навіть під час пандемії COVID-19 (широко застосовувався онлайн-формат зустрічей).

У свою чергу, «міжнародні відносини» можна визначити як явище силового зіткнення держав, учасників міжнародних відносин. В цьому напрямку варто згадати теоретика міжнародних відносин Г. Моргентау, який у своїх працях виокремлював «інтереси, виражені в термінах сили» як такі, що керують державами в міжнародних відносинах⁷².

Специфіка китайсько-пакистанського партнерства, однією з ударних сил якого є саме економічна взаємодія також спонукали звернутися до поняття «політичного реалізму», в контексті якого економічний інтерес є в переліку фундаментальних національних інтересів. Щодо цього, дослідник Р. Арон зазначав, що економічна сфера є одним із системоутворюючих елементів міжнародної політики⁷³.

Конфліктогенний стан Південноазійського та Азійсько-Тихоокеанського регіонів став причиною до включення в проблематику дослідження питання щодо протистояння Пакистану з Індією, а також нестабільну ситуацію навколо Афганістану. Опис участі у взаємовідносинах між Китаєм та Пакистаном суміжними країнами було охарактеризовано як «фактор» («індійський», «афганський» фактори). В свою чергу, поняття «фактор» представляє актора міжнародних відносин, який впливає на характер міжнародних відносин, або навіть є регулятором загального змісту відносин між державами.

⁷¹ Graziano M. Spykman Center's Methodology // Spykman Center. URL: <https://www.spykmancenter.org/method>

⁷² Navari C. Hans Morgenthau and the National Interest // Ethics & International Affairs. 2016. № 1. P. 47-54.

⁷³ Денисенко І. Д., Тяпкіна Ю. О. Концепція війни та миру Реймона Арона: до визначення евристичного потенціалу // Сучасне суспільство. 2019. № 2 (18). С. 67.

Нестабільне безпекове положення Синьцзянь-Уйгурського Автономного Округу в Китаї, напади терористичних груп на китайських працівників в Пакистані та діяльність терористичних організацій на території Афганістану та Пакистану стали причинами до використання поняття «тероризму».

Загальне поняття «терору» означає розправу над політичними опонентами з метою залякування, схилення до певних дій, або бездіяльності та прийняття влади⁷⁴. Щодо міжнародних визначень «тероризму» то тут доцільно звернутись до Шанхайської декларації про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом та екстремізмом (якої дотримуються в рамках ШОС і Китай, і Пакистан), яка визначає «Тероризм», як «будь-яке інше діяння, спрямоване на те, щоб спричинити смерть будь-якої цивільної особи або будь-якої іншої особи, яка не бере активної участі у воєнних діях у ситуації збройного конфлікту, або заподіяти їй тяжке тілесне ушкодження, а також завдати значної шкоди будь-якому матеріальному об'єкту, так само як організація, планування такого діяння, пособництво його вчиненню, підбурювання до нього, коли мета такого діяння з огляду на його характер або контекст полягає в тому, щоб залякати населення, порушити громадські відносини, порушити громадські права і свободи»⁷⁵.

Для вирахування балансу взаємовідносин та визначення місця Пакистану в зовнішньополітичній стратегії Китаю на сучасному етапі, автором було використано типології держав за могутністю:

1. Наддержави – винятково стратегічні позиції, найвищий рівень ієрархії та домінування на міжнародній арені. Не мають обмежень в зовнішній політиці(окрім прийнятих на добровільній основі). В свою чергу географічно поділяються на глобальні(вплив на міжнародне середовище

⁷⁴ Сучасне розуміння поняття тероризму / В. Канцір, І. Серкевич // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 455 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_865_70

⁷⁵ Shanghai Cooperation Organization (SCO), Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, Regional Treaties, Agreements, Declarations and Related // Refworld. 2001. 15 June. URL: <https://www.refworld.org/legal/agreements/radr/2001/en/66812>

значний, вплив міжнародного середовища на державу – незначний) та регіональні(лідери серед групи країн регіону, діяльність на міжнародній арені частково залежить від ситуації в регіоні).

2. Держави середнього рівня – мають змогу захистити власний суверенітет та впливають на ситуацію у власному субрегіоні.

3. Слабкі та неспроможні держави – характерна зовнішня та внутрішня слабкість держави, відсутність достатнього контролю власної території, залежність від іншої держави(економічна, військова) або від іншого учасника міжнародних відносин(ТНК – економічна залежність)⁷⁶.

Звідси виокремлюється типологія зовнішньої політики держави. Фахівець-міжнародник Дж. Розенау виділяє такі типи здійснення зовнішньої політики: 1) Слабка зовнішня політика – внутрішня ситуація в державі підпорядкована зовнішнім силам та міжнародній системі; 2) Агресивна зовнішня політика – держава має достатній рівень могутності, але правлячі еліти незадоволені положенням в міжнародній системі; 3) Активна зовнішня політика – диктується прагненням держави до посилення внутрішнього та зовнішнього положення через встановлення балансу між ними; 4) Консервативна зовнішня політика – прагнення правлячої еліти зберегти status quo, за умови, якщо держава досягла балансу між можливостями та положенням на міжнародній арені⁷⁷.

Культурно-гуманітарна проблематика співробітництва КНР та Пакистану була досліджена, в тому числі, і з використанням концепції «м'якої сили», яку створив колишній очільник Ради національної розвідки США, Джозеф Най. В основному, сама концепція полягає у створенні привабливого образу життя, розвитку культури країни одночасно із

⁷⁶ Пироговська Є. В., Якушик В. М. Типологія держав за їхньою потужністю // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. 2014. Том 160. С. 8-9.

⁷⁷ Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник // Львівський національний університет ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. 2007. С. 169-170.

взаємодією з іншими країнами, таким чином отримуючи важелі впливу на громадську думку в різних державах⁷⁸.

Основою роботи над дослідженням стала методологія досліджень у міжнародних відносинах. Вона складається із системи наукових принципів та методів аналізу факторів, закономірностей та процесів міжнародних відносин. Якщо говорити про методологію, то це сукупність принципів та наукових підходів до вивчення міжнародних систем, та конкретних методів, що з ними пов'язані. Метод в даному дослідженні виступає як інструмент висвітлення актуальної дійсності та взаємозв'язків, які до неї входять⁷⁹.

Специфіка дослідження зумовила використання наступних принципів: принципу історизму, об'єктивності, принцип наукового плюралізму. Серед обраних підходів для роботи над наявною базою дослідження можна виділити: інституційний, діалектичний, комплексний та системний підхід.

Починаючи з принципу історизму, варто зазначити, що він полягає у розгляді подій, процесів, явищ або окремих осіб з історичної точки зору. Принцип дозволяє охарактеризувати загальну еволюцію обраного об'єкту. Враховуючи той факт, що за час, який розглядається під час дослідження(2013 - 2025 рр.) в Пакистані 6 різних осіб ставали прем'єр-міністрами, стає важливими дослідити з історичної точки зору які особи призводили до змін в загальній динаміці китайсько-пакистанських відносинах.

Для зменшення рівня суб'єктивізму автора та схильності до певного об'єкта дослідження було застосовано принцип об'єктивності. Пакистанські вчені неодноразово використовують компліментарні конотації по відношенню до процесів та явищ, пов'язаних з Китаєм. З іншого боку, представники Індії вдаються до характеристики ставлення Китаю до

⁷⁸ Nye J. S., *Soft Power: The Origins and Political Progress of a Concept* // Palgrave Communications. 2017. Vol. 3. P. 2

⁷⁹ Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: Навчальний посібник // СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2016. С. 37.

Пакистану як підкореної країни. Це стало причиною для внесення до бази дослідження позарегіональних досліджень та матеріалів ЗМІ.

Принцип наукового плюралізму був використаний для поєднання в методологічній базі напрацювань американської та французької наукових шкіл, що в свою чергу, дозволило підвищити ступінь об'єктивності роботи над дослідженням.

Під час дослідження було розглянуто загальний процес китайсько-пакистанських відносин як окреме явище, яке має власні елементи та закономірності. Зовнішньополітична стратегія Китаю була розглянута через призму динаміки та еволюції безпекового становища в Південноазійському регіоні та загального стану міжнародної системи.

Інституційний підхід є актуальним для вивчення обраної проблематики, так як розглядає міжнародні відносини з точки зору функціонування інститутів як важливих центрів прийняття рішень. Більше того, даний підхід передбачає аналіз соціально-економічних та політичних інститутів у нормативно-правовому полі, що впливає на всі типи взаємин у суспільстві та між державами. На сучасному етапі, між Пакистаном та Китаєм була створена достатня кількість структур, які регулюють співробітництво у різних сферах – Китайсько-Пакистанський економічний коридор, ініціатива «Один пояс, один шлях», співпраця в рамках Шанхайської організації співробітництва. До цього списку також можна додати інституційну організацію співробітництва(саміти, постійні консультації) щодо вирішення проблеми нестабільності в Афганістані (до 2021 р.).

Взаємовідносини Китаю та Пакистану було також розглянуто з точки зору комплексного підходу, враховуючи багатостороннє партнерство обох держав. Комплексний підхід був також використаний з метою аналізу впливу «афганського» та «індійського» чинників на стан відносин.

Діалектичний підхід став важливим в розрізі дослідження відносин Китаю та Пакистану з іншими акторами міжнародних відносин в регіоні та

поза регіоном. Нестабільність безпекового становища Південноазійського та Азійсько-Тихоокеанського регіонів вимагає ретельного дослідження динаміки розвитку усіх елементів міждержавних відносин між обома країнами. Відносна хаотичність подій в регіоні (криза в Афганістані, погіршення відносин США та Пакистану, неодноразові інциденти на кордоні з Індією) доповнюється одночасними явищами, які створюють додатковий тиск на держави (COVID-19). Саме ці фактори вимагають поетапного дослідження кожного з них, особливо, в розрізі одночасності та подальшого прогресу.

Системний підхід сприймає міжнародні відносини як цілісну систему разом з взаємозв'язком складових даної системи. Підхід має власні принципи, до яких входять: необхідність оцінки залежності кожної структурної одиниці від власного місця в системі; характеристика зв'язку поведінки елемента системи і властивостей структури; необхідність дослідження механізму взаємодії системи та середовища; виокремлення природи ієрархії даної системи. В результаті, системний підхід спонукає до виокремлення системи, яка структурною властивістю об'єднує розрізнені елементи в єдине ціле, систему зв'язків.

Системний підхід став шляхом до виявлення багаторівневої ієрархії відносин між Пакистаном та Китаєм, яка спільно реагує на раптові чинники, які виникають в регіоні. Насамперед, співпраця на рівні очільників держав залишається на максимально близькому рівні. Продовження галузевої співпраці в економіці, інфраструктурі, військовій сфері. До цього списку можна додати багатосторонню взаємодію на інституційному рівні в рамках ШОС.

В рамках системного підходу було проаналізовано реакцію китайсько-пакистанських відносин на загальні виклики в регіоні та на глобальному рівні – залучення Індії до Чотирьохстороннього діалогу з безпеки та спільна відповідь на початок пандемії COVID-19 в рамках «Шовкового шляху здоров'я».

Для роботи над дослідженням, автором були застосовані наступні загальнонаукові методи: аналізу та синтезу, дедукція та індукція, компаративний метод, контент-аналіз, описовий метод, узагальнення та групування.

Завдяки методу аналізу є можливість розділити явища та процеси міжнародних відносин на складові та провести оцінку внутрішньої сутності. Синтез в свою чергу дає змогу охарактеризувати систему як сукупність структурних одиниць. Метод синтезу сприяв дослідженню зовнішньополітичної стратегії Китаю як сукупності напрямків зовнішньої політики, серед яких є партнерство з Пакистаном, яке в свою чергу є однією з основних пріоритетів зовнішньої політики Китаю в регіоні. З іншого, це дало проаналізувати роль Китаю в регіональній політиці Пакистану, і виокреслити дотичність інтересів на локальному та регіональному рівні.

Геополітичний аналіз дає змогу виокремити роль Пакистану та регіону Південної Азії для КНР. Наявність стратегічного інфраструктурного проекту(Китайсько-пакистанський економічний коридор), який має на меті створення порту на узбережжі Індійського океану, яким Китай зможе повноправно користуватись, каже тільки про високий рівень важливості та пріоритету регіону дослідження. Використання території партнера для активної розбудови інфраструктурних проектів в регіоні є додатковою ознакою, яка лише підтверджує місце Південної Азії в сучасній геополітиці Китаю.

Компаративний метод передбачає за собою порівняння та співставлення певних процесів або явищ, що дозволяє виявити спільні та відмінні риси⁸⁰. В рамках порівняння внутрішньої ситуації обох країн було визначено політичні системи обох країн як відмінні один від одного. Якщо Пакистан зазначається як Ісламська Республіка, то Китай є Соціалістичною країною з елементами ринкової економіки. З іншого, показники економічної

⁸⁰ Каганов Ю. О. Компаративний підхід в історії: витоки та еволюція становлення // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2010, вип. 27. С. 369.

співпраці та інтеграції дають зрозуміти, що це не заважає обом країнами. Більше того, це не викликає політичних протиріч між державами, а посилює співпрацю, як наприклад, Пакистан допомагає Китаю в рамках прикордонного співробітництва боротися з тероризмом біля проблемних областей Тибету та Сінцзяну.

Контент-аналіз передбачає систематизований аналіз тексту з фіксацією найбільш часто повторюваних словосполучень або виразів⁸¹. У випадку дослідження політичної взаємодії між Китаєм та Пакистаном було проаналізовано заяви очільників обох держав та виявлено високу частоту повторів вислову щодо «дружби в будь-яку погоду», що характеризує взаємовідносини на високому рівні цінності партнерства (Додаток А). Метод групування полягає в розподілі окремої галузі або інформації на групи з метою більш детального аналізу та подальшого розгляду. Дослідження взаємовідносин Китаю та Пакистану було поділено на галузі співробітництва: гуманітарну, соціально-економічну, політичну та військову.

Отже, охарактеризовано основну теоретико-методологічну базу, яка була застосована під час дослідження ролі Пакистану в зовнішньополітичній стратегії Китаю на сучасному етапі. Проаналізовано основні теоретичні напрацювання міжнародних наукових шкіл, що дозволило провести комплексну роботу над дослідженням обраної проблематики.

⁸¹ Коцан Н. Н., Коцан Р.І. Методологія досліджень міжнародних відносин: теорія та практика: Навчальний посібник // Луцьк: «Вежа-Друк». друкарня «Волиньполіграф»ТМ, 2022. С. 12.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР ЩОДО ПАКИСТАНУ

2.1. Концептуальні засади та геополітична складова китайської політики щодо Пакистану

Характерною складовою зовнішньополітичної стратегії Китаю в умовах сучасності є реалізація багатовекторної дипломатії та просування розвитку інструментів регіональної співпраці, що можна побачити на прикладі діяльності Китаю в Шанхайській організації співробітництва (ШОС). Фундаментальні особливості позиціонування зовнішньої політики Китаю подаються в доктринальному документі – «Білій книзі», яка регулярно видається з 1998 р. «Біла книга», що була опублікована в травні 2015 р., акцентувала увагу на військовій стратегії Китаю, а також актуальному стані держави на міжнародній арені. У ньому зазначається про ускладнення геополітичного становища міжнародної арени, що призводить до виникнення нових загроз для безпекового становища Китаю. Вказаний документ, однак, підкреслює націленість Китаю виключно на оборонний характер намірів в рамках зовнішньополітичного курсу:

- комбінація оборони стратегічного рівня та здібності наносити до тактичні відповіді на агресивні дії;
- принципи самооборони та захисту власних інтересів мають високий пріоритет;
- відсутність намірів атакувати інтереси інших учасників першими та неминучість відповіді у разі замаху на власні інтереси¹.

Конкретно про взаємодію з Пакистаном в цьому виданні не було вказано, але міститься висловлення про підтримку «духу дипломатії

¹ China's Military Strategy // The State Council of The People's Republic of China // 2015. May 27. URL: https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm

добросусідства, дружби, щирості, взаємності та інклюзивності»², на фоні чого збройні сили Китаю і надалі розвиватимуть відносини зі своїми колегами в сусідніх країнах, що може вказувати про наявність намірів посилювати безпекову взаємодію в регіоні, в тому числі, співпрацюючи з Пакистаном.

В конституції Китаю «червоною лінією» підкреслюється питання принципу політики «одного Китаю», який полягає у приналежності Тайваню до усієї території держави. Тайвань визнається «священною територією», а кінцеве об'єднання окреслюється як «священний обов'язок» всього китайського народу, в тому числі й тих китайців, які проживають на острові³. В цьому контексті варто зазначити про повну підтримку Пакистаном вищеописаного принципу політики «одного Китаю»⁴.

Доктринальний документ «Національна оборона Китаю в нову епоху» містить характеристику антитерористичної політики Китаю на сучасному етапі. В свою чергу, вона містить інформацію про співпрацю з Пакистаном в рамках боротьби з тероризмом, як актуальною проблемою Китаю та Пакистану частково, так і проблемою регіону загалом⁵.

Біла книга «Один пояс, один шлях»: ключовий стовп глобального співтовариства спільного майбутнього», яка була видана 10 жовтня 2023 р., у різних пунктах документу окреслює різні сфери китайсько-пакистанського співробітництва. Основним прикладом, незмінно залишаються спільні

² Ibid.

³ Constitution of the People's Republic of China // The National People's Congress of the People's Republic of China. URL: <http://www.npc.gov.cn/englishnpc/constitution2019/201911/1f65146fb6104dd3a2793875d19b5b29.shtml>

⁴ Pakistan reaffirms 'One-China' policy // Ministry of Foreign Affairs, Government of Pakistan. 2022. August 2. URL: <https://mofa.gov.pk/pakistan-reaffirms-one-china-policy>

⁵ Full Text: China's National Defense in the New Era // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html

досягнення в рамках КПЕК, як визнання успіху партнерства на шляху до виконання спільних цілей⁶.

Аналогічна конотація факту співробітництва з Пакистаном наявна в білій книзі «Китайська співпраця у міжнародному розвитку в нову епоху». Однак тут, окрім прикладу економічних тезисів, наявні факти про спільні досягнення в соціально-культурних та гуманітарних сферах, зокрема в проблематиці подолання наслідків природних катастроф. Щодо направленості на майбутнє, то конкретно Пакистан як держава не вказується, але оголошуються наміри про посилення партнерства з дружніми країнами, особливо країнами Глобального Півдня, до переліку яких входить і Пакистан⁷.

«Біла книга про співпрацю в сфері розбудови морської торгівлі» щодо Пакистану містить тезис про високий рівень важливості КПЕК у проблематиці побудови Морського шовкового шляху⁸. Фундаментальним документом для економічної співпраці Китаю та Пакистану можна вважати «План дій ініціативи «Один пояс, один шлях», який певною мірою представляє собою дорожню карту для подальшого розширення співробітництва та координації в галузі економіки двох країн⁹.

Для порівняння, можна сказати, що Китай не згадується Конституції Пакистану, однак там вказується про «...підтримують спільні інтереси народів Азії, Африки і Латинської Америки, сприяють міжнародному миру і безпеці, сприяють доброзичливості і дружнім відносинам між усіма народами і сприяють врегулюванню міжнародних суперечок мирним

⁶ The Belt and Road Initiative: A Key Pillar of the Global Community of Shared Future // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202310/10/content_WS6524b55fc6d0868f4e8e014c.html

⁷ China's International Development Cooperation in the New Era...

⁸ Full text of the Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm

⁹ Action plan on the Belt and Road Initiative // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm

шляхом»¹⁰. Враховуючи спільність дій Китаю та Пакистану на міжнародній арені, то можна зазначити про співвідношення пункту 40 «Зміцнення зв'язків з мусульманським світом і сприяння миру на міжнародній арені» до ролі Китаю в зовнішній політиці Пакистану.

Четвертим пріоритетом «Стратегічного бачення зовнішньої політики Пакистану» від 2014 р., постає необхідність втілювати власне географічне розташування у співпраці через торгівлю, енергетику та інфраструктуру з Китаєм та іншими країнами Азії. Також, в якості досягнень зазначаються взаємні моменти співпраці з КНР, відносини описуються як «випробувані часом» та «всепогодні». В якості прикладів вказується ініціація співробітництва обох держав в рамках роботи над проектом КПЕК та двосторонній взаємодії у форматі форуму ШОС¹¹.

У 2013 р. Президент Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпін запропонував проект Нового Шовкового шляху, також відомий як «Один пояс, один шлях» або ініціатива «Пояс і Шлях». За своїм планом, передбачає собою величезний проект, який націлений на логістичне об'єднання Китаю та Заходу. У своїй важливості є рівним як для самого Китаю, так і для Європейського Союзу та низки інших країн Азії, хоча останніми роками можна спостерігати більшу відчуженість європейських країн від проекту (наприклад, Італії). Проект «Один пояс, один шлях» охоплює близько 60 країн, 65% населення світу і 75% світових енергетичних ресурсів.

На думку колишнього посла Пакистану в Китаї Масуда Халіда, ініціатива «Один пояс, один шлях» певною мірою відображає зовнішньополітичні цілі Китаю, спрямовані на забезпечення стабільності у глобальному порядку через економічний розвиток і зміцнення зв'язків¹².

¹⁰ Constitution of the Islamic Republic of Pakistan // The Pakistan Code. Ministry of law and Justice. URL: <https://pakistancode.gov.pk/english/UY2FqaJw1-apaUY2Fqa-apaUY2Fvbpw%3D-sg-jjjjjjjjjjjj>

¹¹ Aziz. S. Strategic Vision of Pakistan's Foreign Policy // National Security and Foreign Affairs. 2014. June. P. 4. URL: https://www.academia.edu/13041143/Strategic_Vision_of_Pakistans_Foreign_Policy

¹² Jun., Khalid M. Changing Geo-Political Dynamics Of China-Pakistan Relations // Pacific International Journal. 2022. № 3(5). P. 01–09.

Розширення торгівлі, переміщення надлишкових виробничих потужностей та освоєння нових ринків для стабільного постачання енергії та продовольства є необхідними умовами для подальшого зростання Китаю і відповідають його зростаючій ролі у світовій економіці. Основоположні принципи імплементації проєкту полягають в мирному розвитку, взаємовигідному співробітництві, інклюзивності, відкритості та добровільній участі. Економічний і політичний вплив Китаю став більш виразно помітним у всьому світі з моменту початку роботи над втіленням глобальних планів в життя.

Українські дослідники відмічають, що Китай визначає КПЕК, в тому числі, як інструмент для посилення своєї присутності в регіоні з підвищеним рівнем конфліктності. В китайському політикумі є прибічники ідеї висунення претензій на територію Хунзи, яку населяє народність буріші¹³. Перспектива полягає в тому, що у випадку внутрішніх потрясінь та подальшої дестабілізації Пакистану у майбутньому, КПЕК надасть Китаю можливість вимагати Хунзу на основі історичних підстав. Через свою географічну близькість, вищевказаний регіон та Китай мають довгу історію соціально-політичних та економічних відносин.

Перетин Шовкового шляху в районі Хунзи сприяв покращенням економічних відносин та культурній близькості з Китаєм. У 1940-х рр. були зроблені спроби відновити старі відносини, але поновлення громадянської війни та турбулентність на міжнародній арені не сприяли акцентуванню зусиль Китаю в цьому процесі. Додатково, варто зауважити, що основною релігією населення Хунзи є іслам. Географічна важливість області полягає у можливості логістично сполучати Центральну Азію та Далекий Схід.

Український науковець Анатолій Худолій в своїй статті відзначає, що Китай за рахунок надання кредитів державам Центральної Азії в межах

¹³ Кисіль С., Моренчук А., Моренчук А. Роль Китаю у відносинах Індії та Пакистану // Регіональні студії. 2021. № 2 (10). С. 83. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23767>

реалізації проєкту «Один пояс, один шлях» прив'язує ці держави до себе¹⁴. Сума боргу кожної центральноазіатської держави нараховується мільярдами доларів.

Порівняно з 1980-ми рр., коли Сполучені Штати та Європа були основними рушіями світової економіки, маятник змістився в бік Азії, очолюваної Китаєм. Його зростання та вплив формують нову, динамічну Азію. ХХІ століття вже назвали «азійським століттям». Демографічний потенціал Азії та її неймовірна економічна динаміка не мають аналогів. Сьогодні Азія є глобальним двигуном зростання.

Якщо Захід протягом тривалого часу лідирував у сфері індустріалізації, інновацій, винаходів і ліберального економічного порядку, то його привабливість упродовж останнього століття зменшилася через внутрішні та зовнішні фактори. Цю порожнечу заповнила Азія на чолі з Китаєм. Її піднесення змінило глобальний баланс сил.

Відносини між центром і периферією можуть виступати своєрідним прикладом для вивчення відносин між Китаєм, що зростає, і меншими країнами, що розвиваються, в яких перший майже неминуче сприйматиме себе як – центр, в силу свого величезного розміру і зростаючої економічної та політичної гравітації. Поняття центральності є фундаментальним для історичного самовизначення Китаю як ядра «синоцентричного» регіонального порядку, і визначає його сучасне прагнення відновити те, що китайські еліти вважають своєю законною позицією у світі. В епоху Сі Цзіньпіна гасла від бажаного «омолодження китайської нації» до амбіцій «повернення на центральну сцену» світової політики чітко озвучили глибинне прагнення відновити центральне місце Китаю. На політичному рівні Пекін формалізував ці проєкти під рубрикою своєї нової «периферійної

¹⁴ Валігура Н. Ю. Стратегія та доктрина зростання китайського впливу в світі. // Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». 2020. Випуск 5. С. 45. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8261/1/5.pdf>

дипломатії» з 2014 р., змістивши фокус з традиційного акценту на відносинах з великими державами на відносини з безпосередніми сусідами¹⁵.

Для китайських стратегів цей простір має неоднозначну концепцію: з одного боку, він пропонує Китаю великі можливості для економічної інтеграції, розбудови власних інституцій та політичного лідерства в ньому; з іншого боку, він також позначений нестабільністю і вимагає ретельного управління місцевими відносинами, оскільки менші країни, які відчують загрозу з боку Китаю, що зростає, можуть намагатися стримувати його в партнерстві зі США.

Китайські фахівці зазначають, що будівництво та розвиток нових торгових шляхів, в рамках яких існує морська торгівля та обмін, повинна включати в себе будівництво важливих портів у країнах вздовж всього шляху як основну мету, щоб сформувати безпечний, гладкий та ефективний морський транспортний канал¹⁶. Наводиться приклад економічних коридорів (Бангладеш, Індії, М'янми, Китаю та Пакистану), які мають дуже важливе стратегічне положення в процесі становлення «Поясу і шляху», та висловлюється необхідність поглиблювати економічне співробітництво та обміни з метою досягнення більш широкого та поглибленого з'єднання.

У Пакистані дуже виражена напруженість між центром і периферією, що випливає з його походження як багатоетнічної постколоніальної держави, створеної з частин Британської Індії, де більшість населення становили мусульмани. Окрім спільної релігії, пакистанську державність визначало суперництво з Індією, чії більші розміри і перевага у військовому потенціалі спонукали Пакистан до зусиль, спрямованих на самоствердження і зовнішню співпрацю з Китаєм. Пакистанський «центр» – це не стільки географічний, скільки демографічний центр, сформований етнічними пенджабцями, які становлять 45% громадян країни, домінуючий електорат, що має право

¹⁵ Abb P. All geopolitics is local: the China–Pakistan Economic Corridor amidst overlapping centre–periphery relations // *Third World Quarterly*. 2022. № 44(1). P. 82.

¹⁶ Xu. Z, Sun. H., Guo, S. Xinjiang: Strategic Nexus of the Silk Road Economic Belt Opportunities // *Challenges in the Belt and Road Initiative*. In *Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy*. 2024. P. 22.

голосу, і історично еліта, яка домінує в політиці на національному рівні, маючи особливо сильні позиції в апараті безпеки країни і на державній службі. Не менш важливим тут є те, що цей центр конститує себе через свою привілейовану позицію у формулюванні бачення національного розвитку і державного будівництва, головним чином у формі п'ятирічних планів і більш пізніх рамок розвитку.

Додатковим фактором, який робив Пакистан привабливим партнером, була його надійна прокитайська орієнтація. Китайські аналітики, зважаючи політичні ризики для Нового Шовкового Шляху, зосередилися на двох факторах: по-перше, на так званих «геополітичних ризиках», головним чином на жорсткій опозиції США та їхніх союзників до глобального інтеграційного проєкту, а в конкретному контексті Південної Азії – на індійському спротиві китайсько-пакистанському співробітництву та проходженні маршрутів КПЕК поблизу спірного Кашміру. На цьому тлі новий уряд Пакистанської мусульманської ліги відкривав нові можливості, оскільки здавався менш залежним від впливу США, ніж його попередник, а його головні фігури були відомими ентузіастами інфраструктурних мегапроєктів. Другим великим занепокоєнням була політична нестабільність, яка оцінювалася в основному з точки зору зміни урядів і змін у політиці, що могло призвести до скасування або перегляду попередніх угод. Таким чином, ключовою вимогою при виборі місця для «флагманського проєкту» був партнер, який був би готовий протистояти зовнішньому тиску і залишатися з Китаєм по один бік у довгостроковій перспективі. Незважаючи на складну внутрішню політику Пакистану, його стратегічна залежність від Китаю як союзника і прихильність усіх основних політичних гравців до цього партнерства, схоже, забезпечили довгострокову підтримку, яка переважила інші місцеві ризики.

На рівні політичних спільнот китайські аналітичні центри тісно взаємодіяли з колегами в Пакистані, дотримуючись внутрішньої директиви «створити міцний соціальний фундамент для НШШ», тобто просувати його

серед лідерів громадської думки в країнах-членах і протистояти місцевій і західній критиці проекту. В Ісламабаді вони знайшли готових партнерів, схильних до позитивного ставлення до стратегічної цінності Китайсько-пакистанського економічного коридору і партнерства з Китаєм загалом¹⁷.

Риторика яка використовувалася в офіційних повідомленнях і документах двох країн протягом багатьох років найкраще ілюструє історичну еволюцію цього шляху дружби. На початку 1950-х, 1960-х і 1970-х рр. відносини описувалися просто як «дружні відносини»; у 1980-х рр. це була «традиційна дружба»; у 1990-х роках вона перетворилася на «всеосяжну дружбу»; у Спільній декларації про напрями двостороннього співробітництва 2003 р. вона була названа «дружбою за будь-яких погодних умов»; у Договорі про дружбу, співробітництво і добросусідство 2005 р. – «двостороннє стратегічне партнерство добросусідської дружби», а в липні 2013 р., коли було започатковане КПЕК, його оцінили як «китайсько-пакистанське всепогодне стратегічне партнерство на основі співробітництва». До 2018 р. вона була підвищена до «китайсько-пакистанського всепогодного стратегічного партнерства на основі співробітництва і побудови більш тісної пакистано-китайської спільноти спільного майбутнього в нову епоху». Цей крок демонструє послідовну висхідну траєкторію розвитку відносин за останні 70 років.

Схожий аналіз проводить Сун Вейдун у своїй праці присвяченій досягненням КПЕК на сучасному етапі. Він виокремив три основні словосполучення, які взаємно використовуються обома державами для опису взаємовідносин між Китаєм та Пакистаном: по-перше, це – «дружба в будь-яку погоду», яка характеризує собою довгу історію партнерських відносин; по-друге, поняття «всеохоплюючого партнерства» символізує собою високий рівень участі партнерів в різних сферах кооперації; і по-третє, це поняття «залізного братерства», яке співвідносять до взаємної максимальної

¹⁷ Abb P. All geopolitics is local: the China–Pakistan Economic Corridor amidst overlapping centre–periphery relations...

підтримки партнерів у суперечливих питаннях в зовнішній політиці (Китай – Тайвань, Сінцзян, Тибет, питання Південно-китайського моря; Пакистан – протистояння з Індією)¹⁸.

Китайська дипломатія має досить делікатний підхід і з особливою обережністю підбирає слова, які вона хоче донести до інших країн. У той час як Китай описує свої відносини з різними дружніми країнами як «стратегічні», «всеосяжні» або «кооперативні», китайське керівництво використовує термін «всепогодні» щодо Пакистану, щоб підкреслити особливий характер двосторонніх відносин. Китайські лідери використовують ще один термін – «залізний брат» щодо Пакистану, підкреслюючи свою впевненість у міцному характері взаємних зв'язків¹⁹.

Обидві країни демонструють не лише спільність інтересів, але й щире прагнення до подальшого розширення цього партнерства. Пакистан вважає відносини з Китаєм наріжним каменем своєї зовнішньої політики, а Китай називає їх своїм найвищим пріоритетом. Про рівень взаємної довіри свідчить їхня підтримка один одного з ключових питань національних інтересів. Пакистан надає підтримку Китаю в питаннях Сінцзяну, Тайваню, Гонконгу, Тибету і Південно-Китайського моря, а також у Раді з прав людини.

Важливим фактором у формування такої стратегічної взаємодії між Китаєм та Пакистаном є геополітичний аспект. Географічна зона, яка охоплює китайський Сінцзян і регіон Гілгіт-Балтистан в Пакистані, де Каракорумське шосе з'єднує обидві країни, є політично і стратегічно важливою. Вона близька до Афганістану, Таджикистану та Індії. Лорд Керзон, британський віце-король, якось прокоментував стратегічну важливість Гілгіта: «Це одна з північних воріт Індії, через яку потенційний загарбник повинен просуватися вперед, якщо він взагалі просувається

¹⁸ Weidong S. Pakistan-China Relations: CPEC and Beyond // Policy Perspectives: The Journal of the Institute of Policy Studies. 2017. Vol. 14(2). P. 5.

¹⁹ Khalid M. Pakistan-China Relations in a Changing Geopolitical Environment // Institute of South Asian Studies. 2021. November 30. URL: <https://www.isas.nus.edu.sg/papers/pakistan-china-relations-in-a-changing-geopolitical-environment/>

вперед»²⁰. Більше того, таким шляхом Китай легко наблизився до Ормузької протоки, яка раніше була немислимою. Торговий пост Кашгар пов'язаний зі столицею Пакистану через цей відрізок маршруту. Сухий порт Сост (розташований у Пакистані на прикордонній території між Пакистаном і Китаєм) також може забезпечити канал для країн Центральної Азії, звідки експорт держав Центральної Азії може виходити на пакистанські та китайські ринки. Саме в цьому контексті Каракорумське шосе набуло такого великого значення для Китаю і Пакистану.

Порт Гвадар – важливий компонент для втілення в життя плану щодо побудови Морського Шовкового Шляху 21-го століття. Близькість до Індійського океану, Ормузької протоки і Баб-ель-Мандеб розміщують його в центрі регіонального зв'язку. Порт забезпечує безпечний і найкоротший шлях до Китаю і аналогію до Малаккської протоки, яка знаходиться під інтенсивною конкуренцією через військово-морську присутність США та Індії. Оскільки порт Гвадар пов'язаний з китайською провінцією Сіньцзян через складну мережу доріг, Китай може задовольнити свої енергетичні потреби за допомогою цього маршруту.

В 2017 р. Китай офіційно отримав порт Гвадар в рамках доступу до користування на 40 років²¹. Відкритість порту в Індійському океані дозволяє Китаю в коротші терміни здійснювати експорт китайських вантажів та товарів, і робити це більш безпечніше, ніж в тих умовах, які були до цього. Пекін активно вкладає кошти у вдосконалення і розкриття функціонування порту – понад 50 млрд. доларів виділено в 2019 р. Саме на це Пакистан в

²⁰ Ayesha K. The Geopolitics of China-Pakistan Historical Connectivity and Its Economic and Strategic Significance // *China Quarterly of International Strategic Studies*. 2021. No. 3. P.298. URL: <https://www.worldscientific.com/doi/epdf/10.1142/S2377740021500123>

²¹ Gwadar port leased to Chinese company for 40 years, Senate told // *The Nation*. 2017. April 20. URL: <https://www.nation.com.pk/20-Apr-2017/gwadar-port-leased-to-chinese-company-for-40-years-senate-told>

деякій мірі передав під управління Гвадар та околишні території китайській компанії China Overseas Port Holding Company²².

Незважаючи на те, що Белуджистан є найбільшою провінцією Пакистану, густота населення тут нижча, ніж в інших провінціях, а його віддаленість від економічного центру, Карачі та політичного центру, столиці Ісламабаду, а також близькість до афганського кордону негативно позначаються на розвитку регіону²³. У результаті Белуджистан, багатий на природні ресурси район Пакистану, є найбільшою, малонаселеною і найнерозвиненішою з чотирьох провінцій Пакистану. Усі великі міста зосереджені на сході країни. Інфраструктура заходу країни до приходу туди Китаю з транспортними та нафтогазовими проектами перебувала у занепаді або була відсутня. Для Пакистану всі проекти, спрямовані на розвиток Белуджистану, мають величезне економічне та політичне значення²⁴.

В рамках розгляду доктринального значення Шовкового шляху здоров'я як одного з елементів гуманітарної співпраці з Пакистаном, цікавим є документ 2015 р. «Співробітництво в сфері охорони здоров'я в «поясі та шляху»», який має економічну складову, що певною мірою дає уявлення, що всі інвестиції є скоординованим планом дій в рамках ШШЗ²⁵. Однак ці інвестиції та придбання, ймовірно, як висловлюється індонезійський дослідник Нгоу Чоу Бін, були стратегічною корпоративною поведінкою, яку схвалює уряд Китаю²⁶. Крім того, Made in China 2025, стратегічна ініціатива

²² Pakistan signs 40-year deal with China for Gwadar port operation // The Profit. 2017. April 21. URL: <https://profit.pakistantoday.com.pk/2017/04/21/pakistan-signs-40-year-deal-with-china-for-gwadar-port-operation/>

²³ Тихоненко І. В., Берділа І. І. Геополітичний та логістичний виміри китайсько-пакистанського економічного коридору // Консенсус. 2025. № 1. С. 273.

²⁴ Wirsing R.G. Baloch Nationalism and the Geopolitics of Energy Resources: The Changing Context of Separatism in Pakistan. *Library of Congress*. URL: <https://www.loc.gov/item/2023692661/>

²⁵ Major health exchange and cooperation on the Belt and Road Initiative // China Daily. 2015. December 18. URL: https://www.chinadaily.com.cn/m/chinahealth/2015-12/18/content_22774412.htm

²⁶ Ngeow Chow-Bing COVID-19, Belt and Road Initiative and the Health Silk Road: Implications for Southeast Asia // Friedrich-Ebert-Stiftung Indonesia Office. 2020. P. 12 URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/indonesien/16537.pdf>

промислової політики, яка була оголошена в 2015 р. перераховує десять стратегічних високотехнологічних сфер, де Китай прагне бути самодостатнім, включає «біотехнології та високотехнологічні медичні пристрої» як одну з десяти сфер²⁷. Виходячи з цього, програма сприятиме технологічному розвитку Китаю та загальним майбутнім інноваціям. В свою чергу, це може дати Пакистану аналогічні перспективи шляхом співпраці з Китаєм в гуманітарних сферах, однак це буде також вимагати внутрішніх інвестицій в галузь науки аби запобігати значному відставанні від партнера, що може призвести до ускладнення в процесі розбудови спільних проєктів.

Отже, в зовнішньополітичних намірах обох країн на сучасному етапі чітко прослідковуються спільні моменти – боротьба з тероризмом та розбудова економічної співпраці з партнерами. Дослідження документального рівня показує, що Китай та Пакистан підтримують національні інтереси та територіальні питання один одного. При цьому, варто відзначити, що частково, шляхом партнерства, Китай прагне до лідерства в Аравійському морі та Ормузькій протоці, що ставить географічне розташування Пакистану на перше місце за пріоритетом.

2.2. Нормативно-правова база та механізми політико-дипломатичної взаємодії Китаю з Пакистаном

Політико-дипломатична взаємодія – здійснення політики між двома або більше державами: укладення двосторонніх та багатосторонніх договорів про співробітництво в певних сферах, оголошення війни та підпис мирної угоди. Організація і контроль за здійсненням політико-дипломатичної взаємодії відповідають різноманітні інституції – від МЗС до пермламентських комітетів та дипломатичних місій

Головним чином, маючи спільного ворога, обидві держави інтенсивно співпрацюють у військовій галузі – так званій оборонній (військовій)

²⁷ 'Made in China 2025' plan issued // The State Council. The People's Republic of China. 2015. May 19. URL: https://english.www.gov.cn/policies/latest_releases/2015/05/19/content_281475110703534.htm

дипломатії – спільні розробки військової техніки, військові навчання – на землі, в повітрі та на воді, та двосторонні візити генералів обох армій один до одного. Китай та Пакистан з 2013 р. налагодили стратегічну взаємодію в економіці (Китайсько-Пакистанський економічний коридор) та досі повністю не розсекречене партнерство в ядерній галузі (інвестиції Китаю в атомну станцію Чашма).

З початком розмов про нову ініціативу «Один пояс, Один шлях» в 2013 р., колишнім президентом Пакистану Асіфом Алі Зардарі та колишнім прем'єр-міністром Китаю Лі Кецяном був підписаний Меморандум про взаєморозуміння й співпрацю. Згідно з цим меморандумом, сторони мали пропрацювати подальші дії щодо інтенсифікації розвитку Китайсько-пакистанського економічного коридору (КПЕК). Можна одразу зазначити, що початок головування Сі Цзіньпіна дає поштовх двостороннім відносинам та робить напрямок стратегічним – адже, ставляться глобальні цілі. 22 травня 2013 р., коли тодішній прем'єр-міністр Китаю Лі Кецянь під час візиту до Ісламабаду, продемонстрував здобутки військово-технічного співробітництва обох держав – в повітряному просторі Пакистану літак китайського прем'єр-міністра супроводжували винищувачі JF-17, які власне є спільною розробкою китайських та пакистанських інженерів. Під час цієї зустрічі, представники обох країн відзначили важливість подальшого стратегічного партнерства²⁸. Китай висловив подяку за підтримку ключових інтересів та запевнив у повазі шляху майбутнього, який Пакистан обере в рамках власних пріоритетів. Зі свого боку, Пакистан відповів взаємністю у націленості на дружбі з Китаєм «в будь-яку погоду» та зазначив про намір щодо подальших зусиль боротися з екстремізмом, тероризмом та сепаратизмом(в регіонах Тибету та Тайваню)²⁹.

²⁸ Premier Li Keqiang Meets with Pakistani Military Leaders Stressing That China Supports Pakistan to Realize Stability and Better Development // Embassy of the People's Republic of China in the Arab Republic of Egypt. 2013. May 23. URL: http://eg.china-embassy.gov.cn/eng/zgyw/201308/t20130819_6926809.htm

²⁹ Jing Z., Zhao L., Yaling G. The Development of China-Pakistan Diplomatic Relations // Pacific International Journal, 2023. Vol. 6(S1). P. 37. URL:

Практика двосторонніх зустрічей очільників Китаю та Пакистану (відзначимо, що у Пакистані прем'єр-міністр має більші повноваження у політико-дипломатичній сфері, аніж президент) є досить розвиненою.

20-21 квітня 2015 р. Президент Китаю Сі Цзіньпін за запрошенням прибув з офіційним візитом до Пакистану під час якого виступив у пакистанському парламенті з промовою, яка стосувалася «побудови китайсько-пакистанської спільноти спільної долі для тіснішої взаємовигідної співпраці»³⁰. Також, варто сказати, що зустріч відзначилася урочистим врученням Сі Цзіньпіну найвищою нагородою Пакистану для очільників іноземних держав – «Нішан-і-Пакистан». Церемонію вручення проводив тодішній Президент Пакистану – Мамнун Хусейн. На думку китайських фахівців-міжнародників з Хебейського університету, Чжао Цзіна, Лі Чжао та Гуо Яліна, таким чином було виражено вдячність та позитивні очікування щодо Китаю, як країни-партнера та Сі Цзіньпіна, як очільника цієї держави³¹. Більше того, в результаті зустрічі обома країнами було опубліковану Заяву про побудову стратегічної співпраці в будь-яку погоду між Китайською Народною Республікою та Ісламською Республікою Пакистан. Голова КНР Сі Цзіньпін, тодішній президент Мамнун Хусейн та тогочасний прем'єр-міністр Пакистану Наваз Шариф погодилися підняти китайсько-пакистанські відносини до рівня всепогодного стратегічного партнерства співпраці, єдиного серед двосторонніх відносин³².

https://www.researchgate.net/publication/381362486_The_Development_of_China-Pakistan_Diplomatic_Relations

³⁰ President Xi Jinping Delivers Important Speech at Pakistan's Parliament Entitled "Building a China-Pakistan Community of Shared Destiny to Pursue Closer Win-Win Cooperation" // Ministry of Foreign AffairsThe People's Republic of China. 2015. April 21. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/jj/2015zt/xjpdjstjxgsfwbfydnxycxyfldrhyhwlhy60znjnhd/202406/t20240606_11381322.html

³¹ Jing Z., Zhao L., Yaling G. The Development of China-Pakistan Diplomatic Relations // Pacific International Journal, 2023. Vol. 6(S1). P. 37. URL: https://www.researchgate.net/publication/381362486_The_Development_of_China-Pakistan_Diplomatic_Relations

³² Xi Jinping Holds Talks with Prime Minister Nawaz Sharif of Pakistan, and Both Sides Decide to Upgrade China-Pakistan Relations to All-weather Strategic Partnership of Cooperation // Ministry of Foreign AffairsThe People's Republic of China. 2015. April 21. URL:

У червні 2018 р. відбувся офіційний візит Президента Пакистану Мамнуна Хусейна в рамках участі у 18-му саміті Шанхайської організації співробітництва, який проводився в китайському місті Циндао. Окрім звичних для представників обох країн наративів про «всепогодню дружбу», під час зустрічі з Сі Цзіньпінем, сторони окреслили КПЕК як «ефективну модель ініціативи «Один пояс, один шлях»»³³.

2 листопада 2018 р., колишній прем'єр-міністр Пакистану Імран Хан прибув до Китаю для здійснення офіційного візиту³⁴. За результатами зустрічі з очільником Китаю, Сі Цзіньпінем та іншими посадовцями було опубліковано Спільну заяву Китайської Народної Республіки та Ісламської Республіки Пакистан про зміцнення китайсько-пакистанського всепогодного стратегічного партнерства і побудову тіснішої китайсько-пакистанської спільноти спільного майбутнього в нову епоху. У заяві обидві сторони відзначили продовження розгляду китайсько-пакистанських відносин виключно зі стратегічної та довгострокової перспективи. Обидві сторони погодилися створити механізм китайсько-пакистанського стратегічного діалогу на рівні міністрів закордонних справ і перейменувати колишній стратегічний діалог на рівні заступників міністрів закордонних справ на політичні консультації. Особливим моментом візиту стала зустріч Імрана Хана як лідера партії Рух за справедливість та тодішнього міністра з міжнародного розвитку комітету Китайської комуністичної партії Сун Тао, в рамках якої обговорювалися аспекти співробітництва обох партій, які є

https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/jj/2015zt/xjpdjstjxgsfwbfydnxycxyfldrhyhlhy60znjnhd/202406/t20240606_11381319.html

³³ President Mamnoon Hussain and President Xi Jinping agreed to further strengthen all weather strategic cooperative partnership between Pakistan and China // Ministry of Foreign Affairs Government of Pakistan // 2018. June 9. URL: <https://mofa.gov.pk/president-mamnoon-hussain-and-president-xi-jinping-agreed-to-further-strengthen-all-weather-strategic-cooperative-partnership-between-pakistan-and-china>

³⁴ Xi meets Pakistani prime minister // Xinhua. 2018. November 2. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/02/c_137577514.htm

керуючими у своїх країнах³⁵. Взагалі, треба виокремити багаторівневість як основну тенденцію окресленого візиту. З боку Пакистану прибув повний політичний «десант» у складі різних посадовців: Міністра закордонних справ Пакистану Махмуда Куреші, Міністра фінансів Азада Умара, міністра залізничного транспорту Пакистану Рашида Ахмеда, радника прем'єр-міністра з питань торгівлі, промисловості та інвестицій Абдули Радзак Давуда та очільника Белуджистану Джам Мір Камала³⁶.

Цікавим моментом історії політичної взаємодії Китаю та Пакистану є те, що будучи опозиційним представником в 2014 р., та виступаючи за відставку уряду під час візиту Сі Цзіньпіна до Ісламабаду, Імран Хан не змінив зовнішньополітичного курсу країни після свого приходу до влади³⁷.

2019 р. виявився активним на взаємні візити китайських та пакистанських делегацій. У квітні, до Пекіна прибув прем'єр-міністр Пакистану Імран Хан. Його зустрічало представництво Китаю вищого рівня: очільник Китаю Сі Цзіньпін, віце-президент Ван Цішань та прем'єр-міністр Лі Кецянь³⁸. Зустріч відбувалася на теренах другого форуму «Один пояс, один шлях», який в той час проходив в Пекіні³⁹. Травень відзначився відповідним візитом віце-президента Китаю Ван Цішаня до Пакистану. Ним було зазначено прагнення до подальшої співпраці та тісної координації у міжнародних та регіональних справах. Зі свого боку, прем'єр-міністр Імран Хан заявив про подальше узгодження у справах міжнародного масштабу та

³⁵ PTI Chairman and Prime Minister of Pakistan Meets with Song Tao // International Department of Central Committee of CPC. 2018. November 2. URL: https://www.idcpc.org.cn/english2023/bzhd/201811/t20181106_156618.html

³⁶ 'Pakistan wants to learn from China,' PM Khan tells President Xi in Beijing // Dawn. 2018. November 2. URL: <https://www.dawn.com/news/1443081/pakistan-wants-to-learn-from-china-pm-khan-tells-president-xi-in-beijing>

³⁷ China's Pakistan visit 'postponed over ongoing protests' // BBC. 2014. September 6. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-29093260>

³⁸ Xi Jinping Meets with Prime Minister Imran Khan of Pakistan // Embassy of the People's Republic of China in the Republic of the Philippines. 2019. April 28. URL: http://ph.china-embassy.gov.cn/eng/chinew/201904/t20190430_1173110.htm

³⁹ Prime Minister Imran Khan's meeting with President Xi Jinping // Ministry of Foreign Affairs. Government of Pakistan. 2019. April 28. URL: <https://mofa.gov.pk/prime-minister-imran-khans-meeting-with-president-xi-jinping>

бажання до розширення змісту стратегічного партнерства між обома країнами. Основна увага сторін стосувалася прискорення імплементації вільних економічних зон в рамках проекту КПЕК⁴⁰. Після закінчення зустрічі, президент Пакистану Аріф Алаві вручив Ван Цішаню вищу нагороду для іноземних представників – орден «Нішан-і-Пакистан»⁴¹.

У червні 2019 р., в столиці Киргизстану, Бішкеку, відбулася зустріч глав Китаю та Пакистану. Сі Цзіньпін відзначив високий рівень частоти зустрічей з пакистанським колегою Імран Ханом, що відображає собою високий рівень координації китайсько-пакистанського стратегічного партнерства «у будь-яку погоду». Сторони підкреслили необхідність більш тісної координації та співпраці аби побудувати китайсько-пакистанську спільноту майбутнього, враховуючи актуальні особливості розвитку міжнародної арени. Додаткова, Сі Цзіньпін затвердив Імрана Хана у своїй підтримці ініціативи щодо покращення відносин між Пакистаном та Індією⁴².

9 жовтня 2019 р. Сі Цзіньпін зустрівся з прем'єр-міністром Пакистану Імраном Ханом у державній резиденції Дяюйтай⁴³. Окрім запевнень у дружбі «в будь-яку погоду», очільник Китаю зазначив про високий пріоритет Пакистану в дипломатії країни та подальшу підтримку в сфері питань ключових інтересів та проблематичних моментів. Під час зустрічі було заявлено про готовність Китаю до посилення стратегічного взаємозв'язку аби і надалі будувати «китайсько-пакистанську спільноту зі спільним майбутнім в новій епосі». Імран Хан, як вищий представник Пакистану висловив подяку за підтримку, допомогу та боротьбу за справедливість. Також було зазначено

⁴⁰ Chinese Vice President Wang Qishan concludes successful visit to Pakistan //Ministry of Foreign Affairs. Government of Pakistan. 2019. May 28. URL: <https://mofa.gov.pk/chinese-vice-president-wang-qishan-concludes-successful-visit-to-pakistan>

⁴¹ Wang Qishan Visits Pakistan // Consulate-General of the People's Republic of China in Mumbai. 2019. May 29. URL: http://mumbai.china-consulate.gov.cn/eng/zgyw/201905/t20190531_5431164.htm

⁴² Xi calls for closer community with shared future between China, Pakistan // ChinaDaily. 2019. June 14. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/201906/14/WS5d0386c5a3103dbf143284f9.html>

⁴³ Xi Jinping Meets with Prime Minister Imran Khan of Pakistan // China International Development Cooperation Agency. 2019. October 9. URL: http://en.cidca.gov.cn/2019-10/12/c_415250.htm

про надію на подальшу співпрацю, особливо в тих моментах, що стосуються розбудови спільних проектів – китайсько-пакистанського економічного коридору та ініціативи «Один пояс, один шлях»⁴⁴. Цікавим моментом можна виділити висловлення про прагнення і надалі докладати зусиль щодо боротьби з тероризмом аби гарантувати безпеку та стабільність в регіоні⁴⁵.

3-6 лютого 2022 р., Прем'єр-міністр Пакистану Імран Хан за запрошенням китайського керівництва відвів Пекін для участі в церемонії відкриття зимових Олімпійських ігор 2022 р.⁴⁶. Під час візиту Прем'єр-міністр були проведені переговори з Головою КНР Сі Цзіньпіном та Прем'єр-міністром КНР Лі Кецяном. Серед загальних підсумків сторін за результатами візиту представники обох сторін із відзначили результати трьох сесій Стратегічного діалогу на рівні міністрів закордонних справ та домовилися про подальше проведення аналогічних зустрічей.

Після переобрання у 2022 р. на посаду Генерального секретаря КПК Сі Цзіньпіна, Шехбаз Шаріф, Прем'єр-міністр Пакистану, 1-2 листопада 2022 року здійснив офіційний візит до Китайської Народної Республіки⁴⁷. Це був перший двосторонній візит Прем'єр-міністра після вступу на посаду. Пам'ятаючи про важливість першого закордонного візиту для наповненості зовнішньої політики країни, можна спостерігати ще один приклад важливості Китаю для Пакистану, як партнера «в будь-яку погоду». Зустріч носила характер багаторівневої, окрім зустрічі з очільником Китаю відбулася зустріч з прем'єр-міністром Лі Кецяном та головою постійного комітету всекитайських зборів народних представників Лі Чжаньшу.

⁴⁴ Prime Minister Imran Khan meets President Xi Jinping // CPEC Secretariat. 2019. October 9. URL: <https://cpec.gov.pk/news/191>

⁴⁵ Xi meets Pakistani PM, calls for forging closer community of shared future // Belt and Road Portal. 2019. October 10. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/105608.html>

⁴⁶ Joint Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Pakistan // Ministry of Foreign Affairs the People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11330726.html

⁴⁷ Joint Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Pakistan // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367474.html

19 жовтня 2023 р., на теренах Форуму високого рівня в рамках міжнародного співробітництва «Один пояс, один шлях», відбулась зустріч очільника Китаю Сі Цзіньпіна та тодішнього прем'єр-міністра Пакистану Анваар-уль-Хак Какара⁴⁸. Сама по собі зустріч не знаменувалась підписом угоди або меморандуму, але відзначено її символізм – до 10-річчя Китайсько-пакистанського економічного коридору та підтверджено взаємний настрій на поглиблення подальшої співпраці в усіх сферах⁴⁹. В червні 2024 р., до Пекіну, китайською стороною був запрошений чинний прем'єр-міністр Пакистану Шахбаз Шаріф. З боку Китаю знову був очільник держави – Сі Цзіньпін. Обидва представники відзначили про високий рівень взаємовідносин та беззаперечну дипломатичну підтримку на всіх рівнях⁵⁰.

Враховуючи важливість першого візиту очільників держави за кордон після отримання повноважень, буде доцільним згадати про візит новообраного у лютому 2024 р. Прем'єр-міністра Пакистану Нахбаза Шаріфа до Пекіну. Під час цього візиту була підписана «Заява про спільне бачення щодо поглиблення пакистансько-китайської взаємодії та партнерства у Новій ері».

На сучасному етапі між обома державами також наявні спільні консультації на рівні міністрів закордонних справ щодо питань співробітництва під егідою ООН. Таким чином, Китай та Пакистан узгоджують власні позиції щодо вирішення питань вдосконалення, реформування та вирішення нагальних проблем ООН⁵¹.

⁴⁸ Joint Press Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Pakistan // The Third Belt and Road Forum for International Cooperation. 2023. 20 October. URL: <http://www.beltandroadforum.org/english/n101/2023/1024/c127-1314.html>

⁴⁹ Xi Jinping Meets with Prime Minister of Pakistan Anwaar-ul-Haq Kakar // The Third Belt and Road Forum for International Cooperation. 2023. 20 October. URL: <http://www.beltandroadforum.org/english/n101/2023/1020/c130-1290.html>

⁵⁰ Pakistani PM deems Pakistan-China friendship unshakable // ChinaDaily. 2024. June 4. URL: <https://www.chinadailyhk.com/hk/article/584857>

⁵¹ China and Pakistan Hold Consultations on Affairs of UN and Security Council // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202408/t20240812_11471001.html

Іншим прикладом партнерських відносин Китаю та Пакистану на рівні взаємодії МЗС можна вважати проведення китайсько-пакистанського діалогу на рівні міністрів закордонних справ. Зокрема, 15 травня 2024 р. в рамках діалогу відбулася зустріч Вана Ї та Ішак Дара та загальна прес-конференція. Учасники в черговий раз відмітили «залізне братерство» та спільні досягнення у розбудові спільного майбутнього. Зокрема, такі зустрічі проводяться аби узгодити позиції держав щодо тих чи інших подій на міжнародній арені(наприклад ескалація в Палестині)⁵².

Вищевказані зустрічі було обрано для контент-аналізу спільних заяв, так як вони дозволяють порівняти взаємодію та спільне відношення сторін до окремих питань двосторонніх відносин. Основними показниками стали словосполучення, які є специфічними для китайсько-пакистанського партнерства, що були використані посадовцями обох країн під час спільних зустрічей та заяв: «дружба в будь-яку погоду», «всеохоплююче партнерство», «китайсько-пакистанська спільнота спільної долі» та «залізне братерство». Проведений контент-аналіз спільних заяв представників Китаю та Пакистану дозволяє виявити тенденцію до акценту сторін, перш за все, на політичній єдності у будь яких умовах(«дружба в будь-яку погоду») та взаємоповаги питань територіальної цінності(«залізне братерство»). Увага щодо багатостороннього співробітництва та прагнення до єдності в майбутньому виступають радше підтвердженням стратегічного характеру китайсько-пакистанських відносин (Додаток А).

Національний інститут стратегічних досліджень проаналізував Стратегію національної безпеки, яка була видана 14 січня 2022 р. в Ісламській Республіці Пакистан та стала першим в історії цієї країни програмним документом у безпековій сфері⁵³.

⁵² Wang Yi: Develop China-Pakistan All-Weather Strategic Cooperative Partnership with “Four Commitments” // Ministry of Foreign Affairs The People’s Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11332952.html

⁵³ Паливода В. О. Стратегія національної безпеки Ісламської Республіки Пакистан на 2022 – 2026 pp. // Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <http://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/pakistan.pdf>; National Security Policy of Pakistan

Згідно з цим документом, китайсько-пакистанські відносини мають достатньо спільних інтересів та взаєморозуміння, що дозволяє розширювати їх в подальшому, враховуючи взаємну довіру та стратегічне зближення. Окрему увагу було приділено проєкту КПЕК, який описується як «проєкт національного значення, який визначає регіональну політику та дає потенціал для економічного зростання, зниження бідності та зміцнення регіональних зв'язків»⁵⁴.

Одну з центральних ролей у налагодженні взаємодії між обома державами відіграє Пакистансько-китайський інститут (ПКІ) – аналітичний центр, заснований у 2009 р. сенатором Мушахідом Хусейном, головою Комітету у закордонних справах Сенату з 2018 р. та Парламентського комітету з питань КПЕК з 2015 р. Після запуску ініціативи у 2015 р. він створив спільну дослідницьку та консультативну платформу з Китайською академією суспільних наук (КАСС), найбільшим аналітичним центром Китаю, і відтоді виступає каналом для проведення регулярних зустрічей між політиками та експертами з обох сторін, поширює велику кількість звітів на підтримку Китайсько-пакистанського економічного коридору і допомагає китайським компаніям укладати бізнес-угоди з місцевими представниками та орієнтуватися в політичному ландшафті Пакистану⁵⁵.

Пакистансько-китайський інститут виступає за підтримку КПЕК зокрема, та міцних зв'язків із Китаєм загалом, а також вважає своєю роллю формування внутрішнього консенсусу щодо цих питань, зокрема шляхом спільної організації загальнонаціональних конференцій у рамках зустрічей спільних комісій. Інститут також підтримує зв'язки із визнаними дослідницькими центрами в стратегічній спільноті Пакистану, такими як

2022-2026 // National Security Division. Government of Pakistan. 2022. January 14. P. 61. URL: <https://static.theprint.in/wp-content/uploads/2022/01/NSP.pdf>

⁵⁴ Ibid. P. 36.

⁵⁵ Pakistan-China Institute Annual Report 2018 – 2019 // Pakistan-China Institute. URL: <https://www.pakistan-china.com/annual-report-2018.php>; Abb P. All geopolitics is local: the China–Pakistan Economic Corridor amidst overlapping centre–periphery relations...

Інститут стратегічних досліджень Ісламабада та Ісламабадський інститут політичних досліджень.

За останні кілька років вони провели велику кількість конференцій і вебінарів, присвячених КПЕК та відносинам між Китаєм і Пакистаном – лише ПКІ організував 14 заходів за останні два роки. Ці зустрічі здебільшого залучають політичну еліту Ісламабада, яка вже є переконаним прихильником спільного інфраструктурного проєкту, тоді як більш критичні голоси з периферії або повністю виключаються з таких зібрань, або не мають впевненості, що їхню думку буде враховано. І хоча ці обговорення також покликані інформувати китайську сторону про виклики, з якими стикається Пакистан, значна участь еліт із вираженими поглядами щодо китайсько-пакистанського економічного коридору або особистими інтересами в проєкті унеможливорює відверті дискусії.

За координацію між Китаєм та Пакистаном у реалізації КПЕК відповідає Спільний комітет співробітництва (СКС). Після узгодження основних деталей проведення роботи над проєктом, на 7-й щорічній сесії СКС у листопаді 2017 р. було анонсовано Довгостроковий план (ДП) КПЕК на 2017–2030 рр., який спирається на плани соціально-економічного розвитку КНР, схвалені XIX з'їздом КПК (2017 р.) та Програму уряду Пакистану «Бачення – 2015»⁵⁶. Під час проведення саміту, Ахсан Ікбал, Міністр планування, реформ та розвитку Пакистану відмітив, що 7-е спільне засідання для Пакистану є «важливою віхою на шляху до реалізації спільних інфраструктурних проєктів, і зазначив, що народ Пакистану цінує багатогранну співпрацю, яку уряд і народ Китаю надають Пакистану»⁵⁷. Аналогічно, як приклад структурної взаємодії МЗС обох країн, можна

⁵⁶ JCC approves Long-Term CPEC plan // AniNews. 2017. November 22. URL: <https://www.aninews.in/news/world/asia/jcc-approves-long-term-cpec-plan201711221457530003/>; Пророченко Н.О. Політика Китаю в регіоні Середнього Сходу: здобутки і перспективи. // Китай в період реформ і відкритості : збірник наукових праць. 2021. С. 205. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/id/eprint/5987>

⁵⁷ 7th meeting of Joint Coordination Committee (JCC) of Pakistan China Economic Corridor (CPEC) held in Islamabad on 21st November 2017 // CPEC Secretariat. 2017. November 21. URL: <https://www.cpec.gov.pk/news/74>

вказати проведення діалогу щодо китайсько-пакистанського стратегічного партнерства⁵⁸.

Після початку протиріч між Росією та країнами Заходу, а також у зв'язку зі зростанням глобальних амбіцій Китаю, провідні країни-члени ШОС стали просувати включення Індії та Пакистану до складу учасників цієї структури. 8-9 червня 2017 р. на засіданні Ради глав держав ШОС в Астані було прийнято рішення про надання статусу держав-членів Республіці Індія та Ісламській Республіці Пакистан. Процедура ухвалення загалом зайняла два роки⁵⁹. За результатами проведення засідання учасники саміту підписали конвенцію Шанхайської організації співробітництва з протидії екстремізму та Астанинську декларацію⁶⁰.

Як приклад спільної направленості в рамках організації та важливості чинника тероризму як проблеми в зовнішній політиці Китаю та Пакистану можна виділити спільні заяви та комюніке, які були спільно прийняті під егідою співробітництва в ШОС⁶¹. У липні 2024 р., за представництвом Сі Цзіньпіня та Шехбаза Шаріфа, Китай та Пакистан підтвердили курс на подальше антитерористичне співробітництво під час саміту ШОС в Астані⁶².

Враховуючи амбіційні завдання щодо розбудови ключових сфер довгострокового плану китайсько-пакистанського економічного коридору,

⁵⁸ Sixth Round of Pakistan-China Strategic Dialogue // Ministry of Foreign Affairs. Government of Pakistan // 2015. July 30. URL: <https://mofa.gov.pk/sixth-round-of-pakistan-china-strategic-dialogue>

⁵⁹ Ufa declaration. By the Heads of Member States of the Shanghai Cooperation Organization // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsc.org/files/200119/200119>; The Tashkent Declaration of the Fifteenth Anniversary of the Shanghai Cooperation Organization // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsc.org/files/207886/207886>

⁶⁰ The Astana declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organisation // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsc.org/files/297146/297146>; SCO Astana summit: Historic decisions, new prospects // The Shanghai cooperation organization. 2017. June 12. URL: <https://eng.sectsc.org/20170612/296163.html>

⁶¹ Statement by the heads of the member states of the Shanghai Cooperation Organisation on joint counteraction to international terrorism // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsc.org/files/295671/295671> ; Joint Communique of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization on Simplifying Trade Procedures // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsc.org/files/443690/443690>

⁶² Xi Jinping Attends the “Shanghai Cooperation Organization Plus” Meeting in Astana and Makes an Important Statement // Ministry of Foreign Affairs The People’s Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202407/t20240712_11452799.html

які включають: розбудову інфраструктури інформаційних мереж, енергетичну співпрацю, промисловість та індустріальні парки, розвиток сільського господарства та подолання бідності, туризм, фінансове співробітництво, а також покращення засобів до існування (муніципальна інфраструктура, освіта, охорона здоров'я), виникла необхідність виокремлення інституцій країн щодо виконання визначених цілей⁶³.

Через вищевказанні обставини, Міністерство планування, розвитку та реформ Пакистану та Національна комісія з розвитку та реформ Китаю були визначені основними міністерствами для успішного виконання спільної мети⁶⁴⁶⁵. Національна комісія з розвитку та реформ Китаю також відповідає за введення в життя планів, які узгоджуються Центральним Комітетом КПК, що може засвідчувати про високий рівень структурно-інституціональних зв'язків.

Отже, між Китаєм та Пакистаном побудована багатoproфільна та багаторівнева взаємодія. Активне співробітництво на рівні міністерств та висока динаміка зустрічей представників виступає додатковим підтвердженням стратегічних намірів у відносинах між обома державами.

⁶³ Hameed R. Pakistan and China: Partnership, Prospects and the Course Ahead // Policy Perspectives: The Journal of the Institute of Policy Studies. 2017. Vol. 14(1):3-22. P.9.

⁶⁴ CPEC Authority being wrapped up; Planning Ministry to manage project again: Ahsan Iqbal // Associated Press // 2024. December 18. URL: <https://www.app.com.pk/global/cpec-authority-being-wrapped-up-planning-ministry-to-manage-project-again-ahsan-iqbal/>

⁶⁵ Pakistan, China reaffirm commitment to CPEC // Ministry of Information and Broadcasting. Government of Pakistan // 2024. July 16. URL: <https://moib.gov.pk/News/62943>

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР ЩОДО ПАКИСТАНУ

3.1. Китайсько-Пакистанський економічний коридор як стратегічний напрям двосторонніх відносин

Важливою складовою ініціативи «Один пояс, один шлях» є розвиток інфраструктури з метою посилення економічного співробітництва та торгівлі (наприклад, створення портової, залізничної та автомобільної інфраструктури). Реалізація Морського шовкового шляху (МШШ) сприятиме як будівництву портової інфраструктури, так і модернізації існуючої, поліпшенню логістики між прибережними та внутрішніми районами, створенню вільних економічних зон для активізації торгівлі та інвестицій. При цьому, не менш значущою метою для Китаю залишається створення і підтримка іміджу держави, що мирно розвивається, посилення якої не провокує регіональні конфлікти, а, навпаки, сприяє конвергентному економічному розвитку всього регіону.

У зв'язку з цим керівництво КНР робить ставку на концепцію співрозвитку та взаємовигідної ситуації (win-win situation) для всіх учасників, оскільки дана ініціатива здатна дати поштовх інфраструктурному розвитку, інноваціям, покращити бізнес-клімат у регіоні, зробити більш рівномірним розміщення факторів виробництва, прискорити розвиток віддалених районів, знизити витрати за рахунок розвитку економічних коридорів та індустриальних парків, технологічних ланцюжків, співробітництва у сфері фінансів та інформаційно-комунікаційних технологій, електроенергетиці та туризмі, та посилити гуманітарну співпрацю та міжнародні обміни. Таким чином, це дозволить зміцнити взаємопов'язаність і доповнюваність розвитку всієї Азії та Євразії в цілому, тим самим давши потужний стимул її

процвітання. Реалізація ініціатив також має створити «спільноту єдиної долі» в Азії¹.

Реалізація ініціативи також ставить за мету створення нових транспортних коридорів, отримання доступу до енергетичних ресурсів та продовольства, постачання яких Китай потребує, в обхід контрольованих США морських шляхів сполучення.

Зокрема, шляхом розвитку альтернативних транспортних маршрутів КНР здатна потенційно розв'язати так звану «Малакську дилему», сформульовану попереднім головою КНР Ху Цзіньтао, яка описує можливість перекриття США спільно з союзниками Малаккської протоки, якою в КНР здійснюється понад 85% постачання нафти. і навіть значна частка торгівлі.

Серед усіх транспортних коридорів ініціативи проект Морського шовкового шляху ХХІ століття слід виділити окремо. Він поки що не має остаточних контурів, точного переліку портів, залучених до проекту, а також повної ясності щодо участі в ньому індійської сторони.

Порт Гвадар був урочисто відкритий 13 листопада 2016 р. З одночасним відкриттям руху по наземній частині коридору і порту Гвадар Китай отримав можливість найкоротшого комбінованого доступу до вод Індійського океану, значно скоротивши традиційний морський шлях з китайських портів з обходом Індокитаю та Індії. Наприклад, довжина традиційного шляху з Китаю до Перської затоки становить близько 12 900 кілометрів.

Наземний шлях від порту Гвадар до китайського міста Кашгар всього 2000 кілометрів. Навіть якщо додати морське плече до узбережжя Африки (близько 3000 кілометрів) чи портів Перської затоки, економія відстані

¹ Chaturvedy R.R. New Maritime Silk Road: Converging Interests and Regional Responses // Institute of South Asian Studies, National University of Singapore. 2014. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/184577/ISAS_Working_Paper_No._197_New_Maritime_Silk_Road_08102014200801.pdf;

становить 8000-9000 кілометрів². Проект не тільки сприятиме економічному процвітання Пакистану та розвитку західних регіонів Китаю, він має великі перспективи для розвитку Афганістану та інших держав Центральної Азії, оскільки вони не мають виходу до моря і потребують портів сусідніх країн для сприяння їх морській торгівлі. Крім того, ініціатива КПЕК надає можливість Пакистану отримати доступ до багатих ресурсами держав Центральної Азії і розширити торговельні зв'язки з ними. Порт Гвадар може полегшити цим сусідам без виходу до моря, що робить його важливим проектом³.

Якщо відсторонитися від завдань, задекларованих в офіційній презентації ініціативи «Один пояс, один шлях», і відкинути гарну ідеологічну обгортку, яка обіцяє взаємне процвітання та взаємне проникнення культур, можна сформулювати основні цілі, яких Китай хоче досягти в результаті реалізації ініціативи. Китай, створюючи систему транспортних коридорів, забезпечує власну промисловість найбезпечнішими альтернативними маршрутами доставки сировинних ресурсів. Йдеться, наприклад, про альтернативні маршрути транспортування нафтопродуктів, зрідженого газу та металургійних концентратів із країн Перської затоки та різних африканських країн до Китаю.

Для забезпечення можливості розширення експорту, передбачається створення економічних коридорів в межах Морського шовкового шляху 21-го століття. Продовженням цієї стратегії є придбання 67% акцій грецького порту Пірей китайською компанією COSCO та підписання угоди про початок будівництва морського порту Шаршала в Алжирі двома китайськими

² Enright S. One Belt One Road: Insights for Finland // Länsi-Pasila: Finland Team-Tekes – the Finnish Funding Agency for Innovation, 2016. P. 6.; Тихоненко І. В., Берділа І. І. Геополітичний та логістичний виміри китайсько-пакистанського економічного коридору... С. 275.

³ Ayesha K. The Geopolitics of China-Pakistan Historical Connectivity and Its Economic and Strategic Significance... P. 298.

компаніями – China Harbour Engineering Company та China State Construction Engineering Corporation⁴.

У грудні 2020 р. в Пакистані була введена в експлуатацію автомагістраль М5 Суккур – Мултан – (Мултан – Джалалпур Пірвала – Східний Ахмедпур – Рахім'яр Хан – Садікабад – Убауро – Пана Акіл – Пано Акіл) за допомогою китайської компанії China State Construction. Шестисмугова автомобільна магістраль Суккур – Мултан (проект РКМ) із загальним обсягом інвестицій близько 3 млрд дол. розрахована на швидкість руху до 120 км/година і є частиною автомагістралі Пешавар – Карачі (Додаток В)⁵. Китайські державні банки забезпечили 95% інвестицій, причому фінансування здійснювалося за рахунок надання пільгових позик із низькою процентною ставкою до 1,6%⁶.

Під час прокладання магістралі було створено близько 45 тис. нових робочих місць, а після введення дороги в експлуатацію керування автомагістраллю було передано пакистанській стороні. Нове швидкісне шосе скоротило час поїздки між двома містами з 11 до 4 годин.

У Пакистані за сприяння китайських будівельних компаній ведеться робота з прокладання залізниці Mainline1 (ML1) з обсягом фінансування 7,5 млрд дол. Проект передбачає реконструкцію наявного полотна та будівництво другого шляху залізничної лінії завдовжки 1872 км за маршрутом Карачі–Пешавар⁷.

⁴ Strohecker K. Pakistan says China to make extra \$8.5billion investments in rail, energy // Reuters. 2016. November 23. URL: <http://uk.reuters.com/article/uk-pakistaneconomy-cpec-idUKKBN13I1Y2?il=0>

⁵ Highways Network of CPEC. Monographic Study on Transport Planning 2013-2030. // CPEC Secretariat. URL: <https://cpec.gov.pk/map-single/1>

⁶ Yang Han, Wen Zongduo. Belt and Road reaches out to the world // China Daily. 2019. September 30. URL: http://www.china daily.com.cn/a/201909/30/WS5d9160e4a310cf3e3556e4-a0_6.html; Тихоненко І. В., Берділа І. І. Геополітичний та логістичний виміри китайсько-пакистанського економічного коридору // Консенсус. 2025. № 1. С. 275.

⁷ Yin Yeping. China, Pakistan to expand cooperation in key fields: envoy // Global Times. 2022. November 30. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202210/1278298.shtml?id=11>

Перший етап проекту (2021–2024 рр.) передбачає будівництво 527 км залізничної колії між містами Пешавар, Равалпінді та Лахор⁸. На другому етапі (2022–2026 рр.) буде реконструйовано 521 км колії між Лахором та Хайдарабадом, а в рамках третього етапу – здійснено модернізацію 740 км колії на залізничних ділянках Равалпінді–Пешавар та Хайдарабад–Мултан. З введенням залізниці в експлуатацію максимальна швидкість руху пасажирських поїздів збільшиться з 70 до 160 км/год, а вантажних поїздів - з 80 до 120 км/год⁹.

Нова магістраль ML1, що проходить за маршрутом Карачі–Пешавар і є основною ділянкою КПЕК і складовою маршруту «Пояс і шлях» та Економічного коридору «Китай–Центральна Азія–Західна Азія», стимулюватиме розвиток залізничного сполучення між Китаєм та Пакистаном через прикордонний перехід в СУАР, а також Іран та Туреччину. Ця залізниця дозволить скоротити час доставки вантажів¹⁰.

У період 2022-2023 рр. КПЕК вступив у свою другу фазу розвитку (CPEC PhaseII), на якій особливу увагу буде приділено модернізації транспортної та енергетичної інфраструктури, науково-технічному співробітництву, створенню зон високих інформаційних технологій та розвитку китайсько-пакистанських спеціальних економічних зон. У минулому Пакистан гостро потребував відновлення та будівництва нової інфраструктури, а успішне завершення численних проектів з розвитку інфраструктури в країні призвело до зміцнення регіональної транспортної зв'язності.

Китайські та пакистанські вчені стверджують, що у разі успішної реалізації CPEC PhaseII до 2030 р. обсяг ВВП Пакистану збільшиться на

⁸ Deng Zijun. China-Pakistan Iron Brotherhood // Global Times. 2022. November 1. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202211/1278511.shtml?id=11>

⁹ CPEC moves to second phase of high-level development, with focus on capacity, tech cooperation // Global Times. 2022. November 3. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202211/12-78640.shtml>

¹⁰ Gwadar to act as business hub of Pakistan: traders // Xinhua. 2023. January 29. URL: <https://english.news.cn/20230129/353ecf34bb914c00aa105c7c9f1e6037/c.html>

6,43%, а зростання інвестицій у розвиток інфраструктури країни дозволить збільшити обсяг зовнішньої торгівлі на 9,8% та створити 4 млн нових робочих місць. Виконання намічених планів CPEC PhaseII забезпечить перетворення Пакистану на ключового учасника транзитної торгівлі, причому континентальна та морська транспортна інфраструктура КПЕК призведе до збільшення обсягів експорту із західних провінцій Китаю та забезпечить скорочення часу транспортування та зниження вартості логістики. За оцінками пакистанських експертів, це допоможе скоротити час у дорозі на 20 днів для Оману, Саудівської Аравії (21 день), Кувейту (24 дні), Нідерландів та Німеччини (2 дні), Франції та Китаю (21 день)¹¹.

Коридор може бути використаний у торгових цілях і для транспортування енергоносіїв із країн Перської затоки. Залізниця пов'язує Хавеліан із Гвадаром, де китайцями проводиться будівництво нафтопереробного заводу та нафтосховищ. Проект передбачає паралельне будівництво нафтопроводу Кашгар-Гвадар. Загалом Китай вклав у розвиток Белуджистану близько 15 млрд дол. Крім порту та нафтопереробного заводу, це вкладення у розробку мідних та цинкових копалин.

Для розуміння геополітичної ваги пакистанської провінції Белуджистан для китайських інфраструктурних проектів необхідно мати на увазі, що Белуджистан – провінція Пакистану, керована племенами, а точніше, головами племен. Зокрема, там діє «Визвольної армії Белуджистану». Після низки терористичних актів у 2006 р. вона визнана Ісламабадом, Вашингтоном та Лондоном терористичною групою.

Якщо описувати функціональну спрямованість самого економічного коридору, то енергетичне партнерство (в тому числі партнерство з використання гідроресурсів) стає одним з основних елементів. Сторонами було визначено цілий перелік проектів, які мають спрямованість на вдосконалення стану використання енергоресурсів. Серед них – 14 визначено

¹¹ Ul Hassan Khan M. CPEC Phase-II crucial to boost Pakistan's development // China Daily. 2022. July 26. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202207/26/WS62df43d4a310fd2b29e-6e5b8.html>

як «пріоритетні» та 7 «перспективних» проектів¹². Для прикладу, гідроелектростанція Карот, що розташована в регіоні Кашміру, зосереджена на виробленні електроенергії. Наявна потужність якої в 720 МВт дозволяє більш комплексно вирішувати проблему енергодефіциту в країні¹³.

Акцент на питаннях енергетики для офіційного Ісламабаду було зроблено прем'єр-міністром Пакистану Шехбазом Шаріфом на початку лютого 2025 р. у виступі на Всесвітньому саміті урядів у Дубаї. Зокрема, у своїй промові він зазначив, що енергетична безпека та стійкість стали «національним пріоритетом» в економічних планах уряду. Адже, Пакистан планує до 2030 р. отримувати 60 відсотків енергії з екологічно чистих джерел, а також 30 відсотків усіх транспортних засобів, що працюють на електриці¹⁴.

Енергетичну складову КПЕК варто розглядати з точки зору низки напрямків – розбудова теплових електростанцій (ТЕС), атомні електростанції (АЕС), вітрові і сонячні електростанції та гідроелектростанції (ГЕС) (Додаток С).

Теплові електростанції. ТЕС у пакистанському порті Касім (Port Qasim Coal-fired Power Plant/PQEPP), що належить пакистанській державній компанії Port Qasim Electric Power Co (Pvt) Ltd (PQEPC), була побудована китайською компанією Power Construction Corp (PowerChina) за допомогою китайських інвестицій та введена в експлуатацію у квітні 2018 р.

Незважаючи на обмеження пов'язані з пандемією COVID-19, у 2021 р. обсяг вироблення електроенергії ТЕС Port Qasim Coal-fired Power Plant склав рекордні 9 млрд кВт-год, а з моменту запуску у 2018 р. загальний обсяг

¹² Farooqui M., Aftab S. M. China-Pakistan Economic Corridor; Prospects and Challenges for Balochistan, Pakistan // IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. 2018. P. 6. URL: https://www.researchgate.net/publication/327638000_China-Pakistan_Economic_Corridor_Prospects_and_Challenges_for_Balochistan_Pakistan

¹³ China-Pakistan Energy Cooperation // Belt and Road Energy Cooperation. URL: <https://obor.nea.gov.cn/pictureDetails.html?id=2543>

¹⁴ Pakistan seeks \$100 billion for green energy transition // Arab News. 2025. 11 February. URL: <https://www.arabnews.com/node/2589820/middle-east>; Тихоненко І. В., Берділа І. І. Співпраця в енергетичній сфері між Китаєм та Пакистаном... С. 241.

виробленої електроенергії перевищив 34,4 млрд кВт-год, причому обсяг щорічного виробництва електроенергії становить близько 8% загального обсягу виробництва електроенергії державною енергосистемою Пакистану. До початку 2022 р. компанія Port Qasim Electric Power Co (Pvt) Ltd перерахувала до бюджету Пакистану майже 400 млн дол. податків та розраховує щорічно виплачувати податки у розмірі майже 70 млн дол.

На початку лютого 2023 р. у пустелі Тар у провінції Сінд (південь Пакистану) було введено в комерційну експлуатацію ТЕС Thar Coal BlockI загальною встановленою потужністю 1320 МВт. Будівництво станції розпочалося у 2019 р., Керівник компанії Мен Дунхай зазначив, що «електростанція щорічно постачатиме близько 9 млрд кВт-год електроенергії до пакистанської національної мережі, що дозволить задовольнити потреби майже 4 млн домогосподарств, причому проект знизить вартість електроенергії та пом'якшить кризу, пов'язану з імпортом енергії, одночасно зміцнивши енергетичну безпеку Пакистану»¹⁵.

Проект теплової електростанції Thar Coal BlockI, реалізований у рамках КПЕК, включає вугільний кар'єр з річним видобутком 7,8 млн т лігніту (різновид бурого вугілля) та вугільну електростанцію з двома окремими тепловими енергоблоками з надкритичними параметрами пари потужністю 660 МВт.

Атомні електростанції. Одним із нещодавно запущених об'єктів став енергоблок К-3 АЕС Карачі в Пакистані, що працює на китайському ядерному реакторі Hualong One. Його підключили до енергомережі в тестовому режимі 4 березня 2022 р. Раніше, у травні 2021 р., в Карачі офіційно ввели в експлуатацію другий блок – К2 Hualong-Karachi, який став першим за кордоном реалізованим китайським реактором третього покоління. Завдяки реалізації цього проєкту було створено понад 10 тисяч

¹⁵ China installed 8 GW of Solar in «Belt and Road» countries in 2024 // GoalFore Advisory News. 2025. January 27. URL: <https://news.goalfore.com/detail/78210/china-installed-8-gw-of-solar-in-belt-and-road-countries-in-2024.html>; Тихоненко І. В., Берділа І. І. Співпраця в енергетичній сфері між Китаєм та Пакистаном в межах проєкту китайсько-пакистанського економічного коридору // Старожитності лукомор'я. 2025. № 2. С. 241.

робочих місць безпосередньо, а ще близько 40 тисяч – у суміжних галузях пакистанської промисловості¹⁶.

3 лютого 2023 р. у Пакистані відбулося офіційне введення в експлуатацію атомного енергоблоку K3 Hualong потужністю 1,1 тис. МВт АЕС «Карачі» в провінції Сінд. Тому, побудовані Китайською національною ядерною корпорацією China National Nuclear Corporation/CNNC) атомні енергоблоки K-2 та K-3 Hualong у портовому місті Карачі дозволили створити найбільшу атомну електростанцію в Пакистані¹⁷.

До лютого 2023 р. обсяг накопиченої електроенергії, виробленої АЕС, досяг майже 20 млрд кВт-год, що забезпечує постачання електроенергії 2 млн місцевих жителів. Щорічний обсяг, що виробляється блоками K-2 і K-3, еквівалентний потужності, що виробляється при спалюванні 6,24 млн. т. вугілля. Це дозволило скоротити обсяги викидів CO² на 16,32 млн. т., оптимізувавши енергетичну структуру Пакистану та мінімізувавши забруднення повітряного середовища¹⁸.

Вітрові та сонячні електростанції. За інформацією керівництва китайської державної енергетичної компанії PowerChina, проєкт будівництва КПЕК передбачає активний розвиток вітрової енергетики в Пакистані з акцентом на екологічність та залучення китайських інвесторів. У сфері сонячної енергетики, за словами китайських фахівців, у 2024 р. Пакистан увійшов до п'ятірки провідних країн світу за обсягами інвестицій у цей сектор.

Під час реалізації проєктів у сфері вітрової енергетики компанія PowerChina збудувала в Пакистані 22 трансформаторні підстанції напругою 110 та 132 кіловольти, змонтувала й ввела в експлуатацію 583 вітряні турбіни, а також проклала майже 300 кілометрів кабельних ліній середньої напруги. У результаті діяльності компанії в країні було споруджено 22

¹⁶ Там само. С. 241.

¹⁸ Pakistan power project using China's Hualong One connected to grid // Global Times. 2022. March 5. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202203/1253974.shtml>; Тихоненко І. В., Берділа І. І. Співпраця в енергетичній сфері між Китаєм та Пакистаном... С. 241.

вітряні електростанції, які щороку постачатимуть понад 2 мільярди кіловат-годин екологічно чистої енергії. Це дозволить зменшити викиди вуглекислого газу приблизно на 2 мільйони тонн щорічно.¹⁹

Вітряна електростанція Сачал, що працює з 2017 р., забезпечила 450 робочі місця та дозволяє виробляти 50 МВт. В системі відновлюваної електроенергетики, станція займає важливе місце в регіоні Сінд, підтримуючи місцеву економіку²⁰.

Вітрова електростанція Давуд розташована в провінції Сінд і виробляє 50 мегават електроенергії вартістю 125 мільйонів доларів. Її будує китайська компанія Hydro China. Вітряна електростанція ВЕС UEP розташована в Джімпірі, район Татта в Сінді завершена у травні 2017 р. Сонячна електростанція Quaid була створена в Бахавалпурі в Пенджабі. Проєкт коштує 1350 мільйонів доларів і генерує 1000 мегават електроенергії. Він розпочався у 2015 р. і завершився у 2019 р.²¹

Гідроенергетика. У звіті китайської інвестиційної холдингової компанії China Three Gorges South Asia Investment Ltd (CSAIL), опублікованому наприкінці 2022 р., зазначається, що до 2030 р. Китай планує завершити щонайменше 63 проєкти в рамках КПЕК з інвестиціями в обсязі 35,2 млрд дол., включаючи гідро- та вітроелектростанції, що розробляються в рамках програми CPEC Framework: а саме, ГЕС Кохала (Kohala hydropower project/HPP) потужністю 1124 МВт, ГЕС Махл (Mahl HPP) потужністю 640 МВт і вітроелектростанцію MBT TGF потужністю 49,5 МВт²².

¹⁹ PowerChina Wind power clusters have generated 1888.29 GWh in Jhimpir, Pakistan // Beijing Review. 2023. February 2. URL: http://www.bjreview.com/Latest_Headlines/202302/t20230202_800319857.html

²⁰ Ehsan M., Anwar T., Asad S. M. Examining the Impact of Pakistan-China Energy Collaborations on Poverty Reduction in Pakistan // Research Journal for Societal Issues. 2024. Vol 6. No 2. P. 243.; Тихоненко І. В., Берділа І. І. Співпраця в енергетичній сфері між Китаєм та Пакистаном в межах проєкту китайсько-пакистанського економічного коридору // Старожитності лукомор'я. 2025. № 2. С. 242.

²¹ Ismail M. China-Pakistan Economic Corridor: Strategic-Economic Implications for Pakistan. Lumina Literati Publishing. 2025. P. 62.

²² Chinese companies strive to help alleviate Pakistan's power shortages // Global Times. 2022. June 23. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202206/1268900.shtml>

За словами голови Національного комітету з питань електроенергетики (National Electric Power Regulatory Authority/NEPRA) Т.Х. Фаруки, завдяки допомозі китайських фахівців, загальна встановлена потужність енергетичних проектів КПЕК, включаючи вугільну, вітрову, сонячну та гідроенергетику, у 2022 р. досягла 6570 МВт, причому у періоди 2020-2021 рр. та 2021-2022 рр. проекти забезпечили вироблення електроенергії обсягом 28549,94 ГВт.ч і 25772,48 ГВт.ч відповідно. Це становило 22,03% та 18,37% від загального обсягу виробництва електроенергії в Пакистані²³.

У грудні 2022 р. були введені в комерційну експлуатацію Каротська гідроелектростанція (Karot hydropower project) на річці Джелум у східній пакистанській провінції Пенджаб потужністю 720 МВт, друга фаза електростанції Тхар, електростанція з комбінованим циклом Джханг (Power Plant Jhang), що дозволило забезпечити Пакистан чистою та дешевою електроенергією²⁴. Робота продовжується і зберігає свою актуальність – ГЕС Суки Кінарі в 2024 р. пройшла основні необхідні тести і до повноцінної роботи залишилися формальні процедури²⁵. Наразі продовжується робота над дамбою Дімер Баша, яка за проектом має виробляти 4500 МВт. Будівництвом займаються компанії China's Power Company та FWO, які розпочали процес 13 травня 2020 р. Очікувана дата відкриття дамби – 2028 р.²⁶.

Реалізація енергетичних проектів у рамках КПЕК сприяла значному скороченню дефіциту енергії та забезпечила надходження до енергосистеми

²³ Zhao Xiaopeng CPEC energy projects offer low-cost electricity for Pakistan: NEPRA Chairman // China Daily. 2022. November 30. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202211/30/WS6386ab2ea31057c47eba1ccf.html>

²⁴ CPEC provides connectivity and power needed for industrialization: Coordinator to Pakistani PM // China.org.cn. 2023. February 10. URL: http://www.china.org.cn/business/2023-02/10/content_85099624.htm; Тихоненко І. В., Берділа І. І. Співпраця в енергетичній сфері між Китаєм та Пакистаном в межах проєкту китайсько-пакистанського економічного коридору... С. 243.

²⁵ The first unit of CEECOIC's Suki Kinari Hydropower Station Successfully Start-up Wet Testing. // GoalFore Advisory News. 2024. June 27. URL: <https://news.goalfore.cn/latest/detail/65137.html>

²⁶ Ismail M. China-Pakistan Economic Corridor: Strategic-Economic Implications for Pakistan... P. 63.

країни додаткових 6369 МВт електроенергії в рамках уже реалізованих 11 енергетичних проектів та 10 таких, що на стадії завершення.

За заявою керівництва китайської компанії PowerChina, «розвиток енергетичних проектів у рамках КПЕК забезпечує Пакистану досягнення його амбітної мети щодо збільшення частки відновлюваних джерел енергії у виробництві електроенергії з нинішніх 4% до 30% до 2030 р.»²⁷.

Здебільшого опір Китайсько-пакистанському економічному коридору був мирним, але він неодноразово ставав мішенню для нападів повстанців, переважно з боку Армії визволення Белуджистану (ОАБ) і пакистанського руху «Техрік-е-Талібан». З моменту запуску у 2015 р. ці угруповання здійснили 10 нападів на китайські проекти в країні, в результаті яких загинув 61 чоловік і 35 отримали поранення - переважна більшість з них були пакистанцями, 52 і 31 відповідно. Китайський персонал працює в огорожених анклавах і пересувається під військовим супроводом, що зменшило його вразливість до загроз. Однак це також призвело до значної сек'юритизації розвитку, яка можлива лише під постійним військовим захистом і вважається тягарем для місцевих громад. Для захисту об'єктів КПЕК пакистанські військові створили «Спеціальний підрозділ безпеки» з 15 000 військовослужбовців і спеціальний військово-морський загін у Гвадарі, що зробило їх основною зацікавленою стороною в проекті. Такі важливі об'єкти, як Гвадар, огорожені парканом і оточені кільцем з декількох рівнів контрольно-пропускних пунктів, що призвело до утисків і вплинуло на свободу пересування місцевого населення. Це також вплинуло на їхні засоби до існування, оскільки заходи безпеки обмежили доступ місцевих рибалок до моря²⁸.

²⁷ Companies play major role in boosting sustainable development in Belt, Road // China Daily. 2021. January 13. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202101/13/WS5ffe5406a31024ad0b-aa23ce.html>

²⁸ Pakistani fishermen say illegal catches, heavy-handed security deplete income // Indo-Pacific Defense Forum. 2022. July 15. URL: <https://ipdefenseforum.com/2022/07/pakistani-fishermen-say-illegal-catches-heavy-handed-security-deplete-income/>

Отже, КПЕК являє собою системоутворюючий елемент економічного спектру відносин між Китаєм та Пакистаном. Втілення планів в перспективі призведе до покращення показників соціальної динаміки Пакистану, але наразі робота над розбудовою досі триває.

3.2. Соціально-культурний та гуманітарний вимір двосторонніх відносин

Питання соціальної складової в Пакистані досить комплексне, так як країна продовжує розвивати та розбудовувати базу для створення наукових кадрів. Командна робота з Китаєм аналогічно потребує обміном досвіду в освітній та науково-технічній сфері. З точки зору гуманітарного питання буде доцільним зазначити про складність питання використання водних ресурсів для потреб пакистанського населення та агропромислового сектору. Водночас, пандемія COVID-19 стала своєрідним випробуванням для партнерів по проекту Шовкового шляху здоров'я.

Для розуміння важливості водного питання для Пакистану, необхідно підкреслити, що сільськогосподарський сектор не тільки задовольняє потреби швидкозростаючого населення країни, але також слугує джерелом сировини для промисловості країни. Як приклад, вода з високігірних прісних ресурсів верхнього басейну річки Інд в Пакистані зберігається біля дамби Тарбела, одного з найбільших водосховищ країни. Ця дамба відіграє вирішальну роль в регулюванні водопостачанні через ірригаційну систему басейну річки Інд для родючих сільськогосподарських угідь Пакистану²⁹.

Варто відзначити, що між Пакистаном та Китаєм є структурний або інституційний рівень співпраці у форматі Пакистанської ради з дослідження водних ресурсів. Підрозділ був створений ще в 1964 р. та наразі діє під егідою Міністерства водних ресурсів Пакистану (2007 р.). Функціями організації є дослідження всіх аспектів використання води в

²⁹ Khan G. Sustainability of Water Resources along CPEC: Assessing Current Supply and Projecting Future Demand // Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy. 2024. P. 145.

агрокультурному секторі, дослідження екологічних чинників впливу на ситуацію з водою в країні та проведення власних проектів з вивчення питань динаміки стану водних ресурсів в регіоні. Наразі структура продовжує співробітництво з китайськими колегами з Бейфангського інституту проектування та дослідження, який аналогічним чином досліджує питання водних ресурсів а також займається проблематикою електроенергетики в країні³⁰.

9 березня 2022 р. між Пакистанською радою з водних ресурсів та Бейфангським інститутом було підписано угоду про стратегічну співпрацю. Основний акцент в ній зроблено на взаємодії з метою розширити двостороннє партнерство для обміну досвідом, проведення технічної експертизи та передачі технологій в сфері розподілу водних ресурсів. Генерал-лейтенант Збройних Сил Пакистану Мухаммед Афзал, перебуваючи на самому заході відзначив, що основним напрямком підписання угоди є посилення співробітництва Китаю та Пакистану в сфері водної трансформації в Пакистані. Очільник Пакистанської ради з дослідження водних ресурсів Мухаммед Ашраф висловив впевненість в покращенні сектору розподілу водних ресурсів через поєднання досліджень пакистанської сторони та технологічних напрацювань китайських колег. Ю Юсень, Генеральний директор Бейфангського інституту запевнив, що під егідою найбільшої інвестиції в Пакистані – КПЕК, Інститут має на меті посилити уряд Пакистану в питаннях розвитку водного сектору³¹.

В 2015 р. було засновано Китайсько-пакистанський спільний науково-дослідницький центр технологій малої гідроенергетики, який включає в себе одну з перших партій спільних лабораторій в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». З моменту створення структури було проведено низку спільних

³⁰ Тихоненко І. В., Берділа І. І. Співпраця в енергетичній сфері між Китаєм та Пакистаном в межах проекту китайсько-пакистанського економічного коридору... С. 245.

³¹ Signing Ceremony of Strategic Cooperation Agreement between PCRWR and China Water Resources, Islamabad // Pakistan Council of Research in Water Resources. URL: <https://www.pcrwr.gov.pk/signing-ceremony-of-strategic-cooperation-agreement-between-pcrwr-and-china-water-resources-islamabad/>

засідань та досягнуто консенсусу щодо розвитку малої гідроенергетики. В список роботи, виконаної центром, можна додати побудову енергетичного виставкового залу та постачання енергетичного обладнання, подарованого Китаєм³². Центр завершив дослідження щодо розробки проектів малої гідроенергетики та надав допомогу у складанні відповідних нормативно-правових актів для роботи над подальшими ініціативами. На зустрічі в онлайн-форматі, що відбулася 1 серпня 2023 р., за участі представників Пакистану, Китаю та Непалу, було висунуто пропозиції щодо подальшої співпраці, виходячи з аспектів спільної розробки технічних стандартів, сприяння застосуванню технологій та сприяння взаємодоповнюючому розвитку різних джерел енергії³³.

Питання партнерства у «водній» сфері між Китаєм та Пакистаном підкріплюється також меморандумами про взаєморозуміння та проектами регіонального значення. 1 лютого 2023 р. було затверджено проект про «Оцінку та регуляцію механізму впливу зміни клімату на водно-енергетично-продовольчий ланцюг взаємозв'язку в характерних регіонах Китаю та Пакистану». Проект був заснований під егідою фонду китайської національної природничої науки, а сторонами стали: від Китаю – Науково-дослідний інститут річки Чангцзян(Янцзи), а від Пакистану – Університет сільського господарства, водних та морських наук Ласбела. На основі проведеного дослідження «Закономірності водного циклу та вплив збереження води і скорочення викидів в іригаційних зонах басейну річки Янцзи» китайські дослідники співпрацюють зі своїми пакистанськими колегами для вивчення впливу зміни клімату на взаємозв'язки між Китаєм та

³² Pak-China small-scale hydropower coop injecting energy into Pakistan's green development // Pakistan Today. 2023. January 31. URL: <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/01/31/pak-china-small-scale-hydropower-coop-injecting-energy-into-pakistans-green-development/>

³³ Project Meeting of China-Pakistan Joint Research on Small Hydropower Technology Held by HRC // Hangzhou Regional Center for Small Hydro Power. URL: <http://www.hrcshp.org/en/new/2020/202308011.html>

Пакистаном у сфері водних ресурсів, енергетики та продовольства³⁴. Також було зазначено про надання технічної підтримки для забезпечення сталості природних ресурсів. Представники Інституту річки Чангцзян(Янцзи) зазначають, що цей проект мав дати можливість посилити обмін кадрами та спільні дослідження з відповідними установами Пакистану, додатково розширити канали міжнародного науково-технічного співробітництва, посилити свій вплив на міжнародну співпрацю, а також надати технічну базу для покращення водних ресурсів, що використовуються в сільському господарстві та захисту продовольчої безпеки в Китаї та Пакистані.

Одним із прикладів тісної пакистансько-китайської взаємодії у дусі «дружби за будь-якої погоди» стала діяльність Китайсько-пакистанської спільноти з обміну молоді під час ліквідації наслідків масштабної повені в Пакистані у 2022 році — однієї з найсильніших за останні три десятиліття. Члени цієї організації надавали гуманітарну допомогу в постраждалих регіонах, забезпечуючи населення продуктами харчування, питною водою та тимчасовим житлом.

Зокрема, в районі Даду, який особливо постраждав від стихії, спільнота організувала будівництво 260 наметових містечок і встановлення станцій очищення води, що дозволило забезпечити базові потреби майже 10 000 мешканців у восьми селах. Голова Пакистанської ради з дослідження водних ресурсів, Мухаммед Ашраф, підкреслив ефективність співпраці в рамках КПЕК у сфері гідроенергетики. За його словами, спільні проекти з управління водними ресурсами сприяли їх збереженню в періоди високої течії, що дало змогу накопичувати воду на майбутнє³⁵. Вважається, що в

³⁴ Chinese, Pakistani institutes to cooperate on water-energy-food // Pakistan Today. 2023. February 1. URL: <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/02/01/chinese-pakistani-institutes-to-cooperate-on-water-energy-food/>

³⁵ Pak-China collaboration helps Pakistan combat water woes: PCRWR // Pakistan Today. URL: <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/04/16/pak-china-collaboration-helps-pakistan-combat-water-woes-pcrwr/>

довгостроковій перспективі це допоможе стримати кризу нестачі водних ресурсів, критичне значення котрої очікується у 2025 р.³⁶

6 липня 2023 р. між Комісією з водних ресурсів річки Янцзи(Китай) та Управлінням водного та енергетичного розвитку Пакистану було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у сфері використання та сталого розвитку водних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Документ був підписаний Послом Пакистану в Китаї, Моїном Уль Хаком та Віце-комісаром Комісії з водних ресурсів річки Янцзи Ву Даосі. До Меморандуму увійшли широкі сфери співпраці, які включали в себе збереження водних ресурсів, планування водосховищ, боротьбу з повеннями та посухами, розвиток водних ресурсів, управління та експлуатація водних проектів, охорона навколишнього середовища вздовж течій річок, будівництво водних каналів, новітні гідро-технології та розвиток рекреаційних проектів³⁷.

В пакистанській науковій школі існує значне впевненість в тому, що проекти, пов'язані з КПЕК, які стосуються проблем зрошення та управління водними ресурсами, можуть вирішити поточну проблему нестачі води в Пакистані³⁸. Це важливо, оскільки методи сталого землеробства сильно залежать від води. Експорт і доходи фермерів можуть зрости через посилення КПЕК, що в результаті зміцнить міжнародні економічні зв'язки та створить нові ринки для пакистанських сільськогосподарських товарів, особливо в Китаї.

В рамках розгляду наукового співробітництва між обома країнами можна виокремити певну передісторію щодо наукової кооперації в ядерних технологіях до приходу до влади Сі Цзіньпіна в 2013 р. У червні 2008 р. уряд

³⁶ Тихоненко І. В., Берділа І.І. Співпраця в енергетичній сфері між Китаєм та Пакистаном в межах проекту китайсько-пакистанського економічного коридору... С.246.

³⁷ Pakistan, China sign MoU for development of water resources, environmental protection // PakistanToday. 2023. April 16. URL: <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/06/06/pakistan-china-sign-mou-for-development-of-water-resources-environmental-protection/>

³⁸ Aijaz U., Mujahid N. Enhancing Food Security and Sustainable Development in Pakistan: Agricultural Advancements under CPEC // In Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy. 2024. P. 128.

Пакистану анонсував план будівництва третього та четвертого блоків в Чашмі потужністю 320 МВт енергії кожна і які теж в більшій частині фінансувалися Китаєм. У березні 2009 р. Шанхайський науково-дослідний та проектно-конструкторський інститут атомної енергетики оголосили, що розпочали проектування Чашма-3 та 4. У квітні 2009 р. між вищевказаними структурами, та Ісламською Республікою Пакистан був підписаний контракт на розробку окресленого проекту³⁹.

Для більш структурного розуміння характеристик ядерного чиннику у китайсько-пакистанських відносинах варто відверто сказати про відношення голови Китаю Сі Цзіньпіна до ядерного питання в глобальному сенсі. Воно в свою чергу було сформоване ще у 2014 р., під час Гаагської конференції з питань ядерної безпеки. Основні положення заяви полягали у необхідності розбудови, перш за все, мирного застосування атомної енергетики, просуванні наративу про стандартизацію безпеки атому для всіх учасників міжнародних відносин та, як на думку автора, у важливості вирішення корінних протиріччя які виникають в сучасному світі, аби запобігти ситуаціям, коли у деструктивних країн, організацій або осіб виникає бажання отримати та застосувати ядерну зброю⁴⁰.

Важливим елементом соціально-культурної взаємодії Китаю та Пакистану, а також «м'якої сили» Китаю є діяльність Інститутів Конфуція, що займаються наданням можливості для студентів вивчати китайську мову, то станом на 2023 р. існує 5 таких інститутів при пакистанських університетах: Національному університеті сучасних мов, Пенджабському університеті, Аграрному університеті Файсалабаду, Саргодському університеті та університеті Карачі. Під час пандемії COVID-19, в них було

³⁹ Чуткий П. С. Співробітництво Пакистану та Китаю в сфері ядерних технологій // Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених. 2019. С. 103.

⁴⁰ Statement by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China at the Nuclear Security Summit // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11321377.html

запроваджено дистанційне навчання аби не зупиняти освітній процес⁴¹. Для порівняння, якщо у 2016 р. в китайських університетах навчалось близько 15,6 тис. пакистанських студентів, із них 3,7 тис. пакистанців навчалися безкоштовно за рахунок китайської сторони, то у 2017 р. кількість пакистанських студентів в Китаї приблизилася до 19 тис. осіб⁴². Актуальна кількість шкіл з акцентом на вивченні китайської мови в Пакистані приблизно 200 закладів, а Ісламабадський університет іноземних мов розширює факультет китайської мови через зростання попиту серед молоді.

Процес розбудови спільних проектів Китаю та Пакистану вимагає ретельної уваги до питань безпеки. Високий рівень присутності терористичних організацій (в основному на кордоні з Афганістаном, районах розташувань племен та у великих містах – Карачі, Ісламабад) створює значні ризики для обох сторін⁴³. Боротьбу з цією проблемою керівництво Китаю напряду пов'язує з перспективами соціально-економічного розвитку Пакистану, що створюватиме взаємну зацікавленість у зміцненні безпеки, а також дозволить вирішувати проблеми політичної нестабільності через розв'язання наявної соціальної напруженості всередині країни. Таким чином, китайський Фонд розвитку для миру профінансував будівництво у Гвадарі китайсько-пакистанської початкової школи, медичного центру та станції опріснювання морської води, яка безкоштовно постачає воду місцевому населенню⁴⁴. Крім того, уряд Пакистану, при фінансуванні з боку Китаю, заснував в Гвадарі Пакистано-китайський професійно-технічний інститут для

⁴¹ Hanif B. Current Scenario and Perspective of Teaching Chinese at Confucius Institutes in Pakistan // Pakistan Journal of Humanities and Social Sciences. 2023. Vol. 11. P. 2322.

⁴² Пророченко Н.О. Політика Китаю в регіоні Середнього Сходу: здобутки і перспективи // Китай в період реформ і відкритості : збірник наукових праць... С. 205.

⁴³ Там само. С. 206

⁴⁴ China-donated seawater desalination plant to resolve water shortage in Pakistan's Gwadar // China International Development Cooperation Agency. 2023. December 10. URL: http://en.cidca.gov.cn/2023-12/10/c_951217.htm#:~:text=GWADAR%2C%20Pakistan%20%2D%2D%20The%20China,ul%2DHaq%20Kakar%20has%20said.

навчання кадрів, надання допомоги населенню у працевлаштуванні та підготовки до роботи з портовим устаткуванням⁴⁵.

Фраза «Шовковий шлях здоров'я» вперше з'явилася у звіті, опублікованому в жовтні 2015 р. Національною комісією з охорони здоров'я і планування сім'ї Китаю, яка з того часу була замінена Національною комісією з охорони здоров'я. Звіт був створений на виконання мандату центрального уряду щодо сприяння реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях»⁴⁶. У 2016 р. очільник Китаю Сі Цзіньпін офіційно представив концепцію Шовкового шляху здоров'я під час візиту до Узбекистану⁴⁷. Рік по тому Пекін підписав Меморандум про взаєморозуміння з Всесвітньою організацією охорони здоров'я, зобов'язавшись підтримувати ініціативу в подальшому та покращити результати в галузі охорони здоров'я країн-партнерів⁴⁸.

На думку бразильських вчених Сантьяго та Родрігес, Шовковий шлях здоров'я будучи одним із компонентів розвитку проекту «Один пояс, один шлях» особливо очевидний у відносинах між Китаєм та країнами Глобального Півдня, з прийнятою позицією в країнах, що розвиваються в цілому щодо дотримання власної стратегії розвитку – у випадку здоров'я з так званим соціалістичної підходом до політики медицини – аби уникнути

⁴⁵ Khan A., Ilmas F. A brief history of Pak-China political and economic relations // Liaoning University, Liaoning Central Asia Journal. 2023. No. 92. P. 98.

⁴⁶ China Health and Family Planning Yearbook in 2015 // China Population and Development Research Center. 2020. June 30. URL: https://www.cpdrc.org.cn/en/Publications/ChinaHealthYearbookinChinese/202310/t20231014_449.html

⁴⁷ Xi Jinping: Jointly Build a Green, Healthy, Intelligent and Peaceful Silk Road // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. 2016. June 22. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/jj/2016zt/xjpdsrcwyblwzbkstjxgsfwbcxshzcygyslshdschy/202406/t20240606_11380850.html

⁴⁸ China's health department and WHO enhance cooperation // National Health Commission of the People's Republic of China. 2017. May 17. URL: https://en.nhc.gov.cn/2017-05/16/c_71642.htm

нерівності, що в результаті частково призводить до застосування неоліберальних принципів⁴⁹.

На фоні потрясінь, спричинених пандемією COVID-19, Китай швидко прискорив розвиток Шовкового шляху здоров'я як однієї з основ для розширення проекту Нового Шовового Шляху. Цьому сприяли такі фактори, як тривала пандемія, вакуум глобального лідерства, зростання цифрової економіки та потреба країн, що розвиваються, у технологічній підтримці⁵⁰.

Серед визначних проектів у сфері охорони здоров'я - лікарня управління порту Гвадар та Китайсько-пакистанська спільна лабораторія з профілактики та контролю інфекційних захворювань при Національному інституті охорони здоров'я в Ісламабаді, китайсько-пакистанський альянс традиційної медицини, китайсько-пакистанська медична асоціація, пакистансько-китайська онкологічна лікарня в Ісламабаді. Крім того, Китай передав Пакистану медичне обладнання, зокрема засоби індивідуального захисту, апарати ШВЛ, набори для тестування та вакцини проти COVID-19. Обидві країни також організували навчальні програми для медичних працівників, обміни медичними експертами та семінари для обміну знаннями і досвідом. Ця співпраця не лише сприяє покращенню медичного обслуговування в Пакистані, але й слугує ширшим економічним, дипломатичним, репутаційним цілям Китаю, а також цілям регіональної стабільності і безпеки в галузі охорони здоров'я. В рамках цієї політики було направлено медичні бригади до Пакистану⁵¹.

Пакистан став однією з перших країн, які отримали китайську вакцину COVID-19: загалом 1,2 мільйона доз вакцини Sinopharm було передано в

⁴⁹ Santiago A., Rodrigues C. The impact of the Health Silk Road on Global South countries: insights from Brazilian health agents. // *Frontiers in Political Science*. 2023. Vol. 5. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/political-science/articles/10.3389/fpos.2023.1250017/full>

⁵⁰ Lee D. G. The Belt and Road Initiative after COVID: The Rise of Health and Digital Silk Roads. // *The Asian Institute for policy studies*. 2021. March 15. URL: <https://en.asaninst.org/contents/the-belt-and-road-initiative-after-covid-the-rise-of-health-and-digital-silk-roads/>

⁵¹ Pakistan-China cooperation in health sector reflects strong friendship // *Beijing Review*. 2022. November 11. URL: https://www.bjreview.com/Latest_Headlines/202211/t20221111_800313367.html

лютому 2021 р. Уряд провінції Сінд отримав 500 000 захисних масок, в тому числі 50 000 масок N-95, як благодійність від Китаю. Крім того, Китайський університет науки і технологій міста Куньмін співпрацював з пакистанськими медичними фахівцями допомагаючи у перебудові університетського кампусу в Лахорі на польовий госпіталь вмістністю до 1000 ліжок⁵².

У лютому 2021 р. Китайський центр контролю та профілактики захворювань та Інститут охорони здоров'я Пакистану уклали Меморандум про взаєморозуміння. Суть партнерства полягає у зосередженні на таких сферах, як профілактика та контроль інфекційних захворювань, лабораторна якість та біобезпека, а також навчання методам молекулярної діагностики. На думку автора статті щодо аналізу загальних результатів ініціативи ШШЗ, Шаою Юаня, це може мати наслідки у вигляді зменшення ризику транскордонної передачі захворювань і призведе до зміцнення регіонального потенціалу реагування на надзвичайні ситуації в галузі охорони здоров'я, що в кінцевому підсумку приносить користь безпеці здоров'я населення Китаю⁵³.

У 2015 р. обидві держави відзначили «Китайсько-пакистанський рік дружніх обмінів» та провели низку заходів з метою сприяння взаєморозумінню, включаючи створення китайського культурного центру в Ісламабаді⁵⁴. Держави оголосили надали статус побратима містам Ченду і Лахор, Карамай та Гвадар, аналогічним чином статус побратимів отримали міста Чжухай і Гвадар⁵⁵. Пакистан в рамках проведення святкування

⁵² PDMA Sindh dispatches over 100,000 N-95 masks donated by China to various hospitals // Radio Pakistan. 2020. March 29. URL: <https://www.radio.gov.pk/29-03-2020/pdma-sindh-dispatches-over-100000-n-95-masks-donated-by-china-to-various-hospitals>

⁵³ Shaoyu Y. "The Health Silk Road: A Double-Edged Sword? Assessing the Implications of China's Health Diplomacy," // MDPI. 2023. Vol. 4. P. 12. URL: <https://ideas.repec.org/a/gam/jworld/v4y2023i2p21-346d1161778.html>

⁵⁴ China-Pakistan Year of Friendly Exchanges launched in Beijing // Global Times. 2015. January 20. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/201501/902860.shtml>

⁵⁵ Karamay promotes cooperation with Gwadar District // Belt and Road Portal. 2016. October 13. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/1604.html>

профінансував створення пакистансько-китайського павільйону дружби в культурному місті Лахор⁵⁶.

Розглядаючи інформаційний аспект, доцільним буде відзначити той факт, Китай витрачає 10 мільярдів доларів на рік на Китайську глобальну телевізійну мережу, до якої також входять 6 багатомовних каналів; 500 інститутів Конфуція, вбудованих в іноземні університети, які в основному займаються викладанням китайської мови; і майже 50 китайських культурних центрів. кількість іноземних студентів, які навчаються в Китаї, за даними індійського дипломата Кішана Рана, збільшилася з 70 000 у 2000 році до 442 000 у 2018 р.⁵⁷.

Отже, Китай та Пакистан активно займаються підготовкою науково-технічних кадрів з метою забезпечення конструктивності в питанні роботи над спільними проектами. Шовковий шлях здоров'я сприяв у приборканні наслідків пандемії COVID-19 для Пакистану, а співпраця з китайськими інституціями щодо водного питання створить більш міцну основу для подальшого посилення двосторонніх відносин.

⁵⁶ Hameed R. Pakistan and China: Partnership, Prospects and the Course Ahead // Policy Perspectives: The Journal of the Institute of Policy Studies. 2017. Vol. 14(1):3-22. P. 15.

⁵⁷ Kishan Rana. Asian Diplomacy: Harmony and Contrast // EDA Insight Research & Analysis, Emirates Diplomatic Academy. 2019. December. P. 6. URL: <https://kishanrana.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2020/04/EDA-Insight-AsianDip.pdf>

РОЗДІЛ 4

ВІДНОСИНИ З ПАКИСТАНОМ ЯК ЧИННИК РЕГІОНАЛЬНОГО ТА ГЛОБАЛЬНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ КИТАЮ

4.1. Військова та безпекова сфери китайсько-пакистанської співпраці

Далекосхідний та Південноазійський регіони залишаються відносно стабільними, не дивлячись на загальну хаотичність подій у світі. Враховуючи, що Китай і Пакистан, як і спільний сусід Індія, мають ядерну зброю, є важливим спрогнозувати дії усіх важливих акторів регіону у випадку створення осередку нового або поновлення старого конфлікту в Азії. Тому, між державами активно розвивається співпраця у форматі військової (оборонної) дипломатії.

Візит колишнього начальника штабу армії Пакистану генерала Рахіля Шаріфа до Китаю на початку 2015 р. розширив загальний спектр стратегічної співпраці у військовій сфері між двома країнами. Під час візиту, представниками військового керівництва Китаю та Пакистану було погоджено спільне довгострокове оборонне співробітництво, зміцнення співробітництва у сфері безпеки та боротьби з тероризмом. Також, сторони зазначили про необхідність обміну розвідданими та обмінів щодо передачі досвіду¹.

В період 2016-2017 рр. внутрішньополітичний ландшафт Пакистану зазнав певних змін. 29 листопада 2016 р. генерал Камар Баджва змінив на посаді очільника штабу сухопутних військ Рахіля Шаріфа². Враховуючи достатній рівень довіри останнього серед військовослужбовців та населення

¹ China agrees to support Pakistan's efforts in fighting against terrorism and defense cooperation 270. // Army Recognition. 2015. January 28. URL: <https://armyrecognition.com/news/army-news/2015/china-agrees-to-support-pakistan-s-efforts-in-fighting-against-terrorism-and-defense-cooperation-270>

² Lt Gen Qamar Javed Bajwa chosen as new army chief // Dawn. 2016. November 26. URL: <https://www.dawn.com/news/1298802>

країни, є підстави зазначати, що на той момент, влада у Пакистані перебувала формально за Н. Шаріфом, а на практиці її охоплював Р. Шаріф.

8-9 червня 2017 р. Ісламська Республіка Пакистан вступила в Шанхайську організацію співробітництва, на теренах якої співпрацює з КНР в питаннях боротьби з тероризмом, регіональної безпеки та посилення економічних зв'язків. Сам статус був остаточно затверджений в 2019 р. З іншого боку, не дивлячись на 30 інтенсифікацію взаємодії між КНР та ІРП таким шляхом, Індія намагається завадити посиленню Пакистану в організації через проведення під своїм керівництвом «Антитерористичних зустрічей», зменшуючи роль Ісламської Республіки Пакистан у врегулюванні питання Афганістану. В питанні боротьби з тероризмом, Китай особливо співпрацює з Пакистаном, адже основні бази уйгурських бойовиків Ісламського руху Східного Туркестану, що виступають за незалежність Синьцзяну від КНР, розташовані біля кордону з Афганістаном та Пакистаном.

З 2016 р. й по-сьогодні проводяться спільні патрулювання китайських та пакистанських прикордонників. Після нападу бойовиків на індійський піхотний батальйон в 2016 р., Китай раптово підтримав Індію, та засудив акт тероризму з боку Пакистану, вдавшись до «м'якої дипломатії». Але вже в лютому 2019 р., терористична група «Джайш-і-Мохаммед» атакувала індійський військовий конвой, внаслідок якого загинуло 40 людей. На цей раз Китай також засудив акт тероризму, та навіть закликав до співпраці аби знищити осередки угруповувань, але на цей раз без наголосу на причетність Пакистану до нападу. Більше того, Китай виступив на стороні Пакистану в серпні 2019 р., після того, як Індія відмінила певні права штату Кашмір, зокрема на власний прапор, освіту, ухвалення рішень зі сфер (окрім оборони, зв'язку та закордонних справ). Саме Пекін провів закриті консультації в рамках Ради Безпеки ООН, хоча й міжнародна спільнота не підтримала спільну позицію Китаю та Пакистану. Переходячи до військово-технічного, потрібно зазначити, що Китай відправляє до ІРП одномоторні винищувачі 3+

покоління JF-17 «Грім» модифікацій BLOCK I та BLOCK II. Більше того, оборонно-промисловий комплекс Китаю співпрацює з Пакистаном в питанні вдосконалення двигунів для винищувачів, використовуючи напрацювання російських (РД-33) та американських (PRATT & WHITNEY 1120, 1126) інженерів. Актуальним моментом військової комунікації також є будівництво для Пакистану стелс-Фрегатів типу 054A/P PNS Tughril³.

Окремо потрібно сказати, що у відношеннях між Китаєм та Пакистаном існує тренд до зустрічей очільника Китаю Сі Цзіньпіна та Генералів Пакистанської армії. 20 квітня 2015 р. Сі Цзіньпін зустрівся в Ісламабаді генералом, Начальником штабу армії Пакистану Рахілем Шаріфом. Сі Цзіньпін зазначив, що пакистанська армія, яка є основою китайсько-пакистанської дружби, відіграє тривалу і важливу роль у розвитку двосторонніх відносин. Збройні сили Китаю та Пакистану повинні підтримувати динаміку взаємних візитів на високому рівні, повністю задіяти механізми консультацій Китаю та Пакистану з питань оборони та безпеки, а також поглибити та розширити співпрацю в таких сферах, як спільні навчання, щоб збагатити конотація двостороннього стратегічного співробітництва. Було відзначено, що протягом останніх років Китай і Пакистан досягли значних успіхів у співпраці в боротьбі з тероризмом, що має велике значення для підтримки безпеки як у Китаї, так і в Пакистані.

19 вересня 2018 р., колишній головнокомандувач армії Пакистану, Камар Джавад Баджва здійснив візит до Пекіну та особисто зустрівся із Сі Цзіньпінем. За інформацією офіційних ЗМІ, Генерал передав привітання від керівництва країни. Лідер Китаю Сі, в свою чергу завірив про беззаперечне братерство, та, як завжди, «дружбу в будь-яку погоду». Останнє дійсно можна вважати серйозною ознакою дружби з боку Китаю, зважаючи на досить великий вплив традицій на життя та політику Китаю, адже, у

³ Берділа І. Характеристика сучасного стану військово-політичного співробітництва КНР та Пакистану // «Глобальні та регіональні виміри сучасної системи міжнародних відносин» (до 20-річчя кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики): міжнародна очно-дистанційна науково-практична конференція, Миколаїв, 17 листоп. 2023 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. С. 30-31.

китайському фольклорі є прокляття – «щоб ти жив в епоху змін». Тобто, характеристика китайсько-пакистанських відносин вище зазначеними афоризмами не є перебільшенням і, навіть, якщо відбудуться кардинальні зміни у міжнародно-політичній ситуації, то все одно Пакистану можна буде розраховувати на підтримку держави-сусіда – Китаю. Генерал Баджва також був відомий за миротворчі заклики по відношенню до Індії в 2021 р., аргументуючи їх загрозою потрапляння обох країн в «болото бідності та максимальної деградації»⁴.

У червні 2024 р. відбувся візит делегації Пакистану у складі – нинішнього головнокомандувача Пакистанської армії Асіма Муніра, президента Пакистану Шахбаз Шаріфа, міністра фінансів Пакистану Мухамеда Аурангзеба, міністра закордонних справ Пакистану Мухамеда Ісхака Дар та прем'єр-міністра Пакистану Шахбаз Шаріфа. Зустріч відзначилась підписанням 23 меморандумів з різних галузей, але багато офіційних ЗМІ акцентували увагу на тому, що Сі Цзіньпін окремо мав розмову з Генералом Асімом Муніром, та мережею одразу поширилось фото, де вищезгадані особи потискають один одному руки. Окремі розмови з очільниками Збройних Сил Пакистану можуть свідчити про те, що Сі Цзіньпін намагається через важіль військового співробітництва залишити Пакистан своїм союзником на випадок якщо в країні складеться нестабільна політична ситуація⁵.

Оборонна або військова дипломатія розвивається і нарівні очільників збройних сил Китаю та Пакистану. Головнокомандувач армії Пакистану генерал Асім Мунір у квітні 2023 р. перебував в Китаї з чотириденним офіційним візитом, де він мав зустрічі з керівництвом Народно-визвольної армії для обговорення військової співпраці між двома країнами. Генерал

⁴ Pakistan army chief says 'it is time to bury the past' with India // Al Jazeera. 2021. March 19. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/3/19/pakistan-army-chief-says-it-is-time-to-bury-the-past-with-india>

⁵ COAS Gen Asim Munir meets China's Xi Jinping during visit // Tribune. 2024 June 9. URL: <https://tribune.com.pk/story/2470564/coas-gen-asim-munir-reportedly-meets-chinas-xi-jinping-during-visit>

Асім Мунір зустрівся з Чжан Юся, заступником голови Центральної військової комісії Китаю, де китайський чиновник назвав відносини між двома країнами послідовними, так як Китай за його словами, незважаючи на міжнародну ситуацію завжди надає Пакистану пріоритет у своїй сусідській дипломатії. Воєначальники двох країн підтвердили необхідність підтримувати мир і стабільність у регіоні та посилювати військову співпрацю. Темою зустрічей стали питання безпеки під час розбудови Китайсько-пакистанський економічного коридору, а також взаємна закупівля озброєння між державами⁶.

Спочатку Китай був задоволений тим, що безпека КПЕК повністю покладена на пакистанських військових – партнера, який має велику стратегічну довіру, і який також відповідає його дипломатичній позиції невтручання у внутрішні справи інших країн. Однак постійна загроза громадянам і капіталу Китаю впливає на внутрішньокитайські дебати про те, як країна повинна захищати свої закордонні інтереси і як розгортати свою постійно зростаючу міць. Вибух автоколони в липні 2021 р., в результаті якого загинули дев'ять китайських інженерів (відповідальність за який поклали на «Техрік-е-Талібан»), викликав у китайських ЗМІ критику пакистанських заходів безпеки і заклики до прямої участі Китаю в місцевих контртерористичних операціях. Атака «Армії визволення Белуджистану» в Карачі у 2022 р., в результаті якої загинули троє китайських викладачів місцевого Інституту Конфуція, призвела до значного загострення офіційної дипломатичної риторики Китаю: прем'єр-міністр Лі Кецянь висловив «шок і обурення» своєму новообраному колезі Шехбазу Шаріфу, а також висунув чіткі вимоги щодо посилення безпекових заходів. Розчарування існуючим

⁶ Берділа І. Політико-дипломатична взаємодія Китаю та Пакистану у 2013-2024 рр // «Могилянські читання 2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: Всеукраїнська науково-практична конференція, Миколаїв, 6-10 листопада. 2024. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2024. С. 110.

режимом безпеки зростає як у Пекіні, так і серед китайської громади в Пакистані⁷.

Протистояння в Белуджистані містить в собі етнічну та релігійну складову, так як : більшість населення сповідує сунітську течію та виступає проти шіїтів, яких в цьому регіоні значно менше. Період початку існування сучасного Пакистану як суверенної держави також став початком протиборств в регіоні з вимогою надання белуджам незалежності. Основними цілями для атак стали об'єкти, на яких працює китайський персонал, який вважається бойовиками основним експлуататором природних ресурсів. Низка терактів, подібних до атаки на готель «Zaver Pearl Continental» призвела до утворення Пакистаном Спеціального підрозділу безпеки, особовий склад якого включає в себе 9000 пакистанських військових і 6000 осіб сил спецпризначення⁸.

Запевнення Китаю в економічних інвестиціях та допомозі Пакистану на суму 46 мільярдів доларів США було одним з факторів, який переконав Ісламабад відхилити прохання Саудівської Аравії про військову підтримку своєї кампанії проти повстанців-хуситів, незважаючи на величезний тиск Ер-Ріяду⁹. Натомість Ісламабад вирішив створити новий спеціальний підрозділ пакистанської армії для захисту китайських робітників у Пакистані, а не воювати в саудівсько-іранській проксі-війні в Ємені. На думку ізраїльського науковця, Мордехая Хазіза, цей крок пакистанського уряду, став характеристикою успіху максимальної готовності та здатності Китаю впливати на поведінку Пакистану в регіоні¹⁰.

⁷ Abb P. All geopolitics is local: the China–Pakistan Economic Corridor amidst overlapping centre–periphery relations...

⁸ Кисіль С., Моренчук А., Моренчук А. Роль Китаю у відносинах Індії та Пакистану...С. 83.

⁹ Pakistan leaders in Saudi Arabia to press Yemen negotiations // Al Arabia News. 2015. April 10. URL: <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2015/04/22/Pakistan-s-Sharif-heads-to-Saudi-to-discuss-Yemen-war>

¹⁰ Mordechai Chaziza. China-Pakistan Relationship: A Game-changer for the Middle East? // Contemporary Review of the Middle East. 2016. Vol. 3. P. 156. URL: https://www.researchgate.net/publication/303599843_China-Pakistan_Relationship_A_Gamechanger_for_the_Middle_East

Світлана Бульбенюк в своїй роботі зазначає додатковий фактор зацікавленості в поглибленні співпраці Пекіна та Ісламабаду – «болюче для Китаю уйгурське питання»¹¹. В основному, прибічники уйгурського сепаратизму – бойовики «Ісламського Руху Східного Туркестану» (ЕТІМ) – дислокують свої пункти перебування біля афгано-пакистанського кордону, через що, з 2016 р. проводиться спільне (китайсько-пакистанське) патрулювання цього кордону¹².

Окреслюючи військово-технічну сторону безпекового співробітництва між Китаєм та Пакистаном можна відзначити достатній рівень залученості сторін в питаннях придбання та розробки техніки військового призначення.

В авіаційній сфері, Пакистан зацікавлений в отриманні китайських винищувачів більш сучасних поколінь. При цьому, треба враховувати попередній досвід у спільних працях над технічними роботами – наприкінці 1990-х рр. та на початку 2000-х рр. китайською авіа-технічною компанією САС в сумісництві з фінансуванням з боку Пакистану було розроблено винищувач-бомбардувальник Ченду FC-1 Сяолун¹³. В березні 2022 р., Ісламабад ввів в користування пакистанськими ВПС першу партію китайських військових літаків 4 покоління J-10С. Пакистан, разом з Китаєм, брав активну участь в розробці винищувача JF-17¹⁴.

¹¹ Бульбенюк. С. С. Геополітичні й гео економічні амбіції та « м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про особливості просування й утвердження // Китаєзнавчі дослідження. 2022. № 2. С. 44.

¹² China, Pakistan conduct joint border patrol in Khunjerab // Associated Press of Pakistan. 2016. July 4. URL: <https://www.app.com.pk/global/china-pakistan-conduct-joint-border-patrol-in-khunjerab-2/>

¹³ Левитська-Доба Є. О. Політика США та КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2021. С. 149. URL: <https://xp4stm90bvzr.frontroute.org/s11/5/9/7/7/3/59773.pdf>

¹⁴ Казак Р. А., Вільхівський В. В. Міжнародно-правові відносини Китаю на початку XXI ст. з погляду сучасної юридичної історії // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 709. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/177.pdf; Pakistan Inducts its Newest JF-17 Variant; The Twin Seat JF-17B // Military Watch Magazine. 2017. December 15. URL: <https://militarywatchmagazine.com/article/pakistan-inducts-its-newest-jf-17-variant-the-twin-seat-jf-17b>

Китайська військово-морська підтримка ВМС Пакистану з часом достатньо посилилась, разом з іншими сторонами співпраці обох країн¹⁵. Китайські ВМС і ВМС Пакистану разом з Відділом берегової охорони Пакистану погодилися розширити сферу двостороннього співробітництва в галузі морської безпеки, зокрема щодо навчань, спільних суднобудівних проектів, візитів до портів, діалогів з морської безпеки, навчальних візитів або курсів, угоди про швидкісні ударні кораблі класів «АзMAT» і будівництво фрегата F-22P для ВМС Пакистану. Одним з важливіших моментів у військово-морській співпраці обох країн на сучасному етапі можна вважати створення «Спільного морського науково-дослідного центру» в Пакистані, про що було оголошено під час візиту голови КНР Сі Цзіньпіна до Пакистану в 2015 р.¹⁶. На думку пакистанського науковця Дідара Каріма, розбудова порту Гвадар, в тому числі, в рамках військової інфраструктури, передбачає собою додаткове зусилля для встановлення балансу сил в регіоні¹⁷.

Китайсько-пакистанське співробітництво в рамках посилення своїх морських можливостей значно розширилась з точки зору обладнання, логістики і тренувальної підтримки, а також передачі технологій. Під час офіційного візиту керівника ВМС НВАК У Шенлі до Пакистану обидва флоти продемонстрували величезне занепокоєння щодо розширення масштабів нинішніх морських навчань, спрямованих на посилення оперативної сумісності¹⁸. В червні 2015 р., Пакистан і Китай уклали контракт

¹⁵ Chang, Y.-C. and Khan, M.I. China–Pakistan economic corridor and maritime security collaboration: A growing bilateral interests // *Maritime Business Review*, 2019. Vol. 4 No. 2, P. 230.

¹⁶ Joint Statement between the Islamic Republic of Pakistan and the People's Republic of China on Establishing the All-Weather Strategic Cooperative Partnership // Ministry of Foreign Affairs, Government of Pakistan // 2015. April 20. URL: <https://mofa.gov.pk/joint-statement-between-the-islamic-republic-of-pakistan-and-the-peoples-republic-of-china-on-establishing-the-all-weather-strategic-cooperative-partnership>

¹⁷ Muhammad. F., Baig. S., Alam. K.M., Shah. A. Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy // China Study Centre, Karakoram International University, Gilgit-Baltistan, Pakistan, 2024. P. 73.

¹⁸ Admiral WU Shengli Conferred with Nishan-i-Imtiaz (Military) // Hilal. The Pakistan Armed Forces' Magazine. 2016. July. URL: <https://hilal.gov.pk/view-article.php?i=899>; Chang, Y.-C. and Khan, M.I. "China–Pakistan economic corridor and maritime security collaboration: A growing bilateral interests"... P. 223.

на будівництво шести патрульних кораблів для Відділу берегової охорони Пакистану¹⁹. Згідно з цією угодою, чотири з цих шести кораблів мали бути побудовані в Китаї, а інші два - на суднобудівному і машинобудівному заводі в Карачі в рамках програми передачі технологій. Схвалення Китайською корпорацією суднобудівної промисловості її участі в проєкті з ВМС Пакистану з постачання восьми ударних підводних човнів класу Хангор стало ще одним визначним моментом у військово-морській співпраці. 15 березня 2025 року було запущено другий підводний човен з цієї домовленості²⁰.

Варто виокреслити актуальну тенденцію тиску на ситуацію в співпраці між обома країнами з боку терористичних організацій. Напад на автомобіль з китайським персоналом ГЕС Дасу 26 березня 2024 р. та атака китайського конвою електростанції Порт-Касим 6 жовтня 2024 р. розглядаються Китаєм та Пакистаном як нагадування про необхідність подальшого посилення внеску учасників в координацію, забезпечення безпеки усіх елементів партнерства²¹.

Відзначимо, що Китай та Пакистан співпрацюють у подоланні терористичної загрози, що походить з території афганко-пакистанського кордону. «Аль-Каїда», «Ісламський рух Узбекистану» (ІРУ) та «ІДІЛ» також долучаються до діяльності терористичних угруповань у Пакистані. Більшість терористичних організацій, що становлять загрозу – уйгурські сепаратисти для Китаю, «Талібан» і «Аль-Каїда» для Афганістану, «Техрік-і-Талібан-Пакистан» для Пакистану – скористалися беззаконням на прикордонних територіях.

¹⁹ China to provide six vessels for CPEC protection // SuchTV. 2015. June 11. URL: <https://www.suchtv.tv/pakistan/general/item/23051-china-to-provide-six-vessels-for-cpec-protection.html>

²⁰ Pakistan Navy launches second Hangor-class submarine in China to boost maritime defense // Arab News. 2025. March 15. URL: <https://www.arabnews.com/node/2593704/pakistan>

²¹ Joint Statement between the Islamic Republic of Pakistan and the People's Republic of China // Ministry of Foreign Affairs, The People's Republic of China. 2024. October 16. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyxw/202410/t20241016_11508330.html

Таким чином, можемо спостерігати комплексну співпрацю між Китаєм та Пакистаном по таких напрямках: військово-технічне партнерства, антитерористична кооперація та наявність комунікацій по лінії верховних головнокомандувачів. З іншого боку, варто зазначити про невисоку залученість китайських безпекових структур в питанні захисту китайських працівників на інфраструктурних об'єктах на території Пакистану.

4.2. «Афганський» та «індійський» фактори у трикутнику інтересів КНР-Пакистан-США.

Регіон Південної Азії є ареною суперництва між США та КНР у якому чільне місце займають як Індія, так і Пакистан. Відзначимо, що Індія є суперником Китаю, а наразі Пакистан має низку економічних проєктів з Китаєм, що викликає негативну позицію у офіційного Вашингтону.

У доповіді Конгресу США в травні 2020 р. Білий дім заявив, що «Один пояс, один шлях» надасть Китаю «надмірний політичний вплив і військовий доступ». Стимування Китаю, що є задекларованою метою зовнішньої політики США, кинуло свою тінь на ініціативу Нового Шовкового Шляху і, як наслідок, на КПЕК. Наприклад, антикитайська тема була домінуючою в дискусіях на останніх самітах G-7, НАТО і США-Європейського Союзу (ЄС), а президент США Джо Байден на саміті G-7 охарактеризував змагання з Китаєм як «змагання між демократією і автократією». Американське звинувачення Комуністичної партії Китаю як першопричини всіх бід зі зрозумілих причин викликало бурхливу реакцію з боку Пекіна.

Політика США щодо Китаю має серйозний рівень впливу на Пакистан. Хоча за часів адміністрації Байдена були присутні жорстка риторика та «відповідні заходи», адміністрація Байдена прагнула досягти порозуміння з Китаєм – зокрема у питаннях торгівлі, охорони здоров'я та зміни клімату.

Після виведення військ США з Афганістану, пакистанські фахівці очікували, що такі питання, як тероризм, так звана підтримувана Пакистаном збройна активність в окупованому Індією Кашмірі, підтримка США членства

Індії в Раді Безпеки ООН та Групі ядерних постачальників (NSG), можуть зайняти важливе місце в порядку денному Байдена.

Укладення таких угод, як BECA (Basic Exchange and Cooperation Agreement), COMCASA (Communications Compatibility and Security Agreement), LEMOA(Logistics Exchange Memorandum of Agreement) і GSOMIA(General Security of Military Information Agreement), які газета Times of India описує як «фундаментальні оборонні пакти», підкреслює стратегічний характер альянсу між США та Індією та їхню спільність у питаннях безпеки²².

Китай та Пакистан неодноразово спільно реагували на ситуацію з тероризмом в Афганістані. Початок консультацій по проблемі Афганістану датується 2013 р. 2 квітня 2013 р. був проведений 2-й раунд консультацій щодо подальших дій в галузі примирення та стабілізації ситуації. Делегацію Китаю очолював Ло Чжоухуей, тодішній генеральний директор Департаменту азійських справ Міністерства закордонних справ Китаю, а Пакистан представляв Ібн Аббас, додатковий секретар Міністерства закордонних справ Пакистану на той час. Найвиразнішим моментом, на думку автора, в цій ситуації була онлайн-зустріч міністра з громадської безпеки КНР Чжао Кечжі та радника з національної безпеки прем'єр-міністра Пакистану Моїда Юсуфа, яка відбулася 24 серпня 2021 р., майже одразу після того, як влада в Афганістані перейшла до рук Талібану. На цьому прикладі можна спостерігати наявність спільної реакції – Китаю та Пакистану, як держав, які разом намагаються відповідати на ті чи інші виклики в регіоні.

Після візиту Прем'єр-міністра Індії Нарендри Моді до США у 2017 р. та переговорів з президентом США Дональдом Трампом була опублікована

²² COMCASA indication of growing trust between US, India: Mattis // The Times of India. 2018. September 25. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/comcasa-indication-of-growing-trust-between-us-india-mattis/articleshow/65948294.cms>

спільна індійсько-американська заява²³. Спільна заява містить розділ «Пліч-о-пліч проти тероризму», який в свою чергу на пряму звертається до Пакистану. 22 серпня 2017 р. в опублікованій стратегії війни в Афганістані, Дональд Трамп застеріг Пакистан, що накладе санкції у випадку, якщо останній настане більш активніше боротися з радикальним ісламським тероризмом та не посилить підтримку США у цьому контексті.

У березні 2021 р. адміністрацією США було опубліковано один з фундаментальних документів в сфері безпеки – «Тимчасове стратегічне керівництво в області національної безпеки». В цьому документі було надано однозначну оцінку Китаю як супернику, який може створити небезпеку та мати рівні можливості та сили у випадку потенційного протистояння. В цьому контексті потрібно пригадати про військово-політичний союз Quad (Quadrilateral society) – Чотиристоронній діалог з питань безпеки, створений в листопаді 2017 р. До структури увійшли Австралія, Японія, Індія та США і вже 12 березня 2021 р. відбувся перший онлайн-саміт лідерів країн-учасниць. Візит держсекретаря США Ентоні Блінкена до Індії 27-28 липня 2021 р. та подальші перемовини з прем'єр-міністром Нарендрою Моді був показовим в сфері посилення ролі Індії, як фактору стримування Китаю²⁴.

За довгий час існуючі територіальні протиріччя між Індією та Пакистаном і Індією та Китаєм сприяли тому, що Китай та Пакистан досягли високої ступені співробітництва один з одним у багатьох сферах, й у тому числі ядерної. У свою чергу, США зблизилися з Індією, підтримуючи її прагнення стати членом РБ ООН та для зміцнення свого авторитету в Азійсько-Тихоокеанському регіону для «стримування» та протидії Китаю.

²³ Горобець І. Відносини США та Індії: історія і сучасність // Американська історія та політика. 2017. № 3. С. 79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahp_2017_3_8

²⁴ Берділа І.І., Тихоненко І.В. «Індійський» фактор у трикутнику інтересів КНР-Пакистан-США // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 12-13 грудня 2024 року. – Житомир: Житомирська політехніка, 2024. С. 570-573. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/570.pdf>

За відсутності позитивного підходу Афганістан може знову стати притулком для глобальних терористичних організацій, що призведе до хаосу в країні та регіоні. Будь-які розмови про регіональне сполучення і такі проекти, як енергетичний проект Центральна Азія-Південна Азія, відомий як CASA-1000 і Трансафганський трубопровід, в такому випадку втратять сенс. Таким чином, Пакистан і Китай мають консенсус щодо міжнародної взаємодії з «Талібаном»; широкого політичного врегулювання; термінової гуманітарної допомоги; розбудови афганського потенціалу; поваги до основних прав людини і, що найважливіше, зобов'язання «Талібану», що афганська територія не буде використовуватися проти когось для терористичних цілей. Пакистан і Китай хотіли б, щоб міжнародне співтовариство виступило з ініціативою і допомогло у відновленні Афганістану. У цьому контексті обидві країни погоджуються на участь Афганістану в КПЕК з метою відновлення стабільності²⁵.

Між Пакистаном та Афганістан існує величезний брак координації щодо ефективного управління кордонами через пористу природу спірного кордону, взаємні підозри між обома країнами, спадщину використання Пакистаном своїх прикордонних територій для укриття афганських моджахедів під час «афганського джихаду», а також складна геополітика. Політика Пакистану щодо прикордонних регіонів також створила багато проблем. Наприклад, до злиття з провінцією Хайбер-Пахтунхва у 2018 р. Федерально керовані племінні території залишалися поза правовим полем Пакистану. «Пуштунський рух Тахафуз» – суспільно-політичний рух, який виступає проти пакистанської армії за проведення військових операцій на територіях племен, також є проблемою²⁶.

²⁵ Khalid M. Pakistan-China Relations in a Changing Geopolitical Environment // Institute of South Asian Studies. 2021. November 30. URL: <https://www.isas.nus.edu.sg/papers/pakistan-china-relations-in-a-changing-geopolitical-environment/>

²⁶ Vinay K. The Pakistan factor in China's Afghanistan policy: Emerging regional faultlines amid US withdrawal // The Middle East Institute. 2021. July 6. P. 10. URL: <https://www.mei.edu/sites/default/files/2021->

Починаючи з 2013 р., терористичні напади уйгурських бойовиків, які до того відбувалися рідше одного разу на рік, почали частішати: у 2014 р. їх було чотири. Уйгурські та інші бойовики з Центральної Азії, які воювали з «ІДІЛ» одному боці, потрапили до Афганістану. Уйгури розташовували власні табори як у племінних районах Пакистану, так і на півночі Афганістану, що межує з Центральною Азією.

Барнет Рубін, дослідник аналітичного центру Стімсон, зазначає, що Китай шукав шляхи подолання загрози нестабільності в Афганістані після виведення звідти військ НАТО в 2014 р., після Лісабонського саміту. Це стало початком кількарічної активізації китайської діяльності в Афганістані. Китай головував на зустрічі старших посадових осіб Стамбульського процесу в Нью-Делі в січні 2014 р. і на міністерській конференції в Пекіні в жовтні 2014 р. Після міністерської конференції відбувся офіційний візит президента Ашрафа Гані до Пекіна, який він здійснив лише через місяць після вступу на посаду. Це була його перша закордонна поїздка, яка продемонструвала велику надію на те, що Китай допоможе Афганістану врегулювати його відносини з Пакистаном²⁷. На міністерській зустрічі Китай підтримав пропозицію афганського уряду про створення регіонального форуму з питань мирного процесу в рамках Стамбульського процесу, але вона була заблокована Росією.

До травня 2015 р. контакти Китаю з талібами, які здійснювалися через пакистанську розвідку, стали достатньо зрілими, щоб китайці організували зустріч в Урумчі (Сіньцзян) між членами афганського уряду і високопосадовцями «Талібану». Делегацію афганського уряду в Урумчі очолював Масум Станекзай, виконавчий директор Вищої ради миру при уряді. «Талібан» також призначив чиновників, відповідальних за мирні переговори, які базувалися в Досі, поза контролем Пакистану.

07/The%20Pakistan%20Factor%20in%20China%E2%80%99s%20Afghanistan%20Policy%20-%20Emerging%20Regional%20Faultlines%20amid%20US%20Withdrawal.pdf

²⁷ Barnett R. R. Chinese Peacemaking Efforts in Afghanistan // Stimson. 2024. September 23. URL: <https://www.stimson.org/2024/chinese-peacemaking-efforts-in-afghanistan/>

У липні 2015 р. в пакистанському місті Муррі відбулися перші прямі переговори між талібами і Вищою радою миру при уряді Афганістану, за участю США і Китаю як спостерігачів²⁸. Спроба переконати так званого «заступника» лідера «Талібану» Ахтара Мухаммада Мансура дозволити участь у переговорах з Вищою радою миру афганського уряду за відсутності мулли Омара включала в себе співпрацю між США і Китаєм для переконання Пакистану, а також тиск на лідера «Талібану» з боку Пакистану. Мансур дозволив участь у переговорах лідерів талібів, обраних Межвідомчою розвідкою, а не тих, кого керівництво призначило для участі в політичних переговорах. Афганський уряд привітав це, оскільки вважав, що таліби перебувають під контролем Міжвідомчої розвідки.

Терористичний фактор також став причиною зриву процесу налагодження відносин між Пакистаном та Індією в 2015-2016 рр. Атака терористів «Джаіш-і-Мохаммад» на базу індійських ВПС 2 січня 2016 р. призвела до припинення діалогу щодо суперечливих питань між обома державами²⁹.

Початковий програмний документ адміністрації Трампа щодо Афганістану, опублікований у серпні 2017 р. поєднував іструменти збільшення кількості військ для боротьби з повстанцями та дипломатичний тиск на Пакистан, в тому числі шляхом заохочення більшої участі Індії в Афганістані. Коли адміністрація Трампа почала посилювати тиск на Пакистан за надання притулку терористам, Китай привітав роль Пакистану в боротьбі з терором. У серпні 2017 р. Державний радник КНР Ян Цзечи прийшов на допомогу Пакистану під час розмови з тодішнім державним секретарем США Рексом Тіллерсоном. Захищаючи роль Пакистану в Афганістані, він зазначив: «Ми повинні надавати значення важливій ролі

²⁸ Osman B. The Murree Process: Divisive peace talks further complicated by Mullah Omar's death // Afghanistan Analysts Network. 2015. August 5. URL: <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/the-murree-process-divisive-peace-talks-further-complicated-by-mullah-omars-death/>

²⁹ Тихоненко І. В. Ісламська Республіка Пакистан у системі регіональної безпеки (1998–2016 рр.) // ЧНУ ім. Петра Могили, Миколаїв. 2017. С. 119.

Пакистану в Афганістані і поважати суверенітет і законні інтереси безпеки Пакистану»³⁰.

У серпні 2018 р. Національна розвідувальна рада США перевидала і подала на розгляд президента переглянута і оновлена версія своєї щорічної Національної розвідувальної оцінки (НРО) щодо Афганістану. 5 вересня 2018 р. Президент Дональд Трамп і держсекретар Майк Помпео призначили ветерана дипломатії Залмая Халілзада спеціальним радником з питань Афганістану з мандатом вести переговори про виведення американських військ в обмін на антитерористичні гарантії, в тому числі, якщо це можливо, на політичне врегулювання з талібами³¹.

Важливим є і геополітичний та економічний чинники. Китай буде пряму дорогу з Афганістаном через Ваханський коридор, недалеко від Каракорумського шосе. Якщо дорожня інфраструктура через цей гірський коридор дозволить Китаю збільшити торгівлю з Центральною Азією і легко перекидати війська, то збільшення торгівлі через Ваханський коридор до порту Гвадар, безумовно, буде вигідним для Пакистану. Афганістан також міг би використати його як альтернативний експортний маршрут, зменшивши таким чином свою залежність від Пакистану³².

Посередництво Китаю щодо Афганістану, а також його негласне посередництво у врегулюванні напруженості у відносинах між Кабулом та Ісламабадом було формалізовано і піднято на вищий рівень з початком тристоронніх переговорів між Китаєм, Афганістаном і Пакистаном, які офіційно розпочалися у 2017 р.³³. Перша публічна тристороння зустріч між

³⁰ Горобець І. Роль Пакистану у міжнародних відносинах на початку XXI століття // Емінак. 2019. № 4. С. 185. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001087703>

³¹ An Open Letter from the People of Afghanistan to the President of the United States // Afghan Studies Center. 2018. September 5. URL: <https://www.afghanstudiescenter.org/an-open-letter-from-the-people-of-afghanistan-to-the-president-of-the-united-states/>

³² Survey for construction of Wakhan Corridor in Badakhshan completed // Ariana News. 2025. January 23. URL: <https://www.ariananews.af/survey-for-construction-of-wakhan-corridor-in-badakhshan-completed/>

³³ China, Afghanistan and Pakistan Hold the First Round of Trilateral Practical Cooperation Dialogue // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. 2017. May 28. URL:

трьома країнами відбулася в лютому 2015 р. під керівництвом помічника міністра закордонних справ Лю Цзяньчао та його колег, які закликали Афганістан і Пакистан посилити «стратегічну взаємну довіру». У вересні 2015 р. цей формат зустрічей було підвищено до рівня міністрів закордонних справ, коли відбулися віртуальні переговори між Кабулом (представлений Ханіфом Атмаром) і Пакистаном (Сартаджем Азізом) під керівництвом міністра закордонних справ Китаю Ван І. У червні 2017 р. Ван І провів «човникову дипломатію» між Кабулом та Ісламабадом. Човникова дипломатія включала чіткий заклик до талібів приєднатися до мирного процесу.

Нечітка позиція та суперечки всередині «Талібану» були однією з головних причин гальмування мирного процесу. Створення в 2015 р. Чотиристористороннього формату у складі Китаю, Пакистану, США та Афганістану було направлено на сприяння можливих переговорів між офіційною владою та «Талібаном»³⁴. Вже у грудні 2015 р. відбулася зустріч, в якій брали участь не ті таліби, яких призначило керівництво для переговорів, а відомі особи, на яких впливала Міжвідомча розвідка, що призвело до зриву переговорів. Зустріч у травні 2023 р. стала першим тристороннім діалогом на рівні міністрів закордонних справ, в якому взяв участь виконувач обов'язків міністра закордонних справ «Талібану»³⁵. Вже на цій зустрічі було заявлено про намір сторін ухвалити та ввести в дію приєднання Афганістану до участі в інфраструктурному проєкті та сприяти подальшій стабілізації ситуації в регіоні³⁶. Із актуальних моментів напруженості США та Пакистану варто відзначити заяву високопосадовця з Білого Дому у 2024 р. щодо наявності у

https://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq_665435/2675_665437/2676_663356/2678_663360/202406/t20240607_11406422.html

³⁴ Тихоненко І., Уранова В. Конфліктогенність афгансько-пакистанських відносин за президентства А. Гані. // *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2020. № 2. С. 91. URL: <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/article/download/37/26/>

³⁵ The Afghan, Pakistani & Chinese FM's revived the tripartite mechanism for the first time following the changes in Afghanistan // Ministry of Foreign Affairs of Islamic Emirate of Afghanistan. 2023. May 7. URL: <https://mfa.gov.af/en/8634>

³⁶ Muhammad F., Baig S., Alam K.M., Shah A. Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy... P. 47.

Пакистану ракет, що мають змогу досягти безпосередньо території Сполучених Штатів³⁷.

2018 р. відзначився спробою пакистанських прикордонників захопити контрольно-пропускний пункт Афганістану в районі населеного пункту Зазай-Майдан³⁸. Сутичка біля населеного пункту Спін Болдак в районі Кандагару призвела до 15 загиблих та 80 поранених з боку Афганістану. Аналогічний прикордонний бій 30 липня 2020 року на прикордонному переході «Ворота дружби», що знаходиться в Белуджистані, призвів до загибелі трьох осіб та поранення двадцяти осіб³⁹.

З моменту приходу уряду Нарендри Моді до влади в Індії більш нагальним стало питання переконання Китаю щодо необхідності вирішити проблему кордону⁴⁰. Президент Сі Цзиньпін відвідав Індію лише через чотири місяці після обрання Нарендри Моді, а індійський Прем'єр-міністр відповів на цей візит у травні 2015 р. Під час свого візиту, прем'єр-міністр Індії звернувся до китайських партнерів із закликом повернутися до розгляду ситуації щодо прикордонної напруженості, і таким чином покращити відносини між обома країнами⁴¹.

В цілому, це могло би створити, хоч і невпевнений, але початковий фундамент для вибудовування подальших спільних дій, як в двосторонньому форматі, так і в рамках регіону. Кульмінацією відносин стали два «неформальні саміти» в Ухані, Китай (травень 2018 р.) та Ченнаї, Індія

³⁷ Pakistan developing missiles that eventually could hit US: Deputy National Security Advisor // Deccan Herald. 2024 December 19. URL: <https://www.deccanherald.com/world/pakistan-developing-missiles-that-eventually-could-hit-us-deputy-national-security-advisor-3325681>

³⁸ Deadly Clash Erupts Between Afghan-Pak Border Forces // Ariana News. 2018. April 15. URL: <https://www.ariananews.af/deadly-clash-erupts-between-afghan-pak-border-forces/>

³⁹ Chaman border reopened for pedestrians after talks with traders // 24NewsHD. 2020. August 21. URL: <https://24newshd.tv/21-Aug-2020/chaman-border-reopened-for-pedestrians-after-talks-with-traders>

⁴⁰ Lou C. Geopolitical “Entanglements” and the China-India-Pakistan Nuclear Trilemma // Journal for Peace and Nuclear Disarmament. 2022. Vol. 5. P. 286. URL: <https://doi.org/10.1080/25751654.2022.2156252>

⁴¹ India's Modi says progress made with China on thorny issues // Associated Press. 2015. May 15. URL: <https://apnews.com/general-news-1aaf4a5fd8db4cc082add95e5c78a00b#>

(жовтень 2019 р.)⁴². В результаті цих зустрічей обидві країни домовилися координувати прикордонне патрулювання поблизу Доклама, який був місцем військового протистояння в 2017 р. У підсумковій заяві з Уханя було підтверджено, що «як дві великі країни Індія та Китай мають ширші регіональні та глобальні інтереси, які перетинаються»⁴³. Розпочалися переговори про китайсько-індійську співпрацю щодо транспортного сполучення з Узбекистану до Ірану через північний Афганістан. Однак ці переговори не досягли практичного прогресу, а в червні 2020 р. поновилися прикордонні сутички, що поклало край розмовам про співпрацю. Деякий час до того, Пакистан також зазнав ескалації напруженості у відносинах з Індією. Внаслідок вибуху в районі Барнала поблизу лінії розмежування, яка розділяє частини суперечливого регіону Кашміру в липні 2019 р., загинуло щонайменше п'ятеро пакистанських солдатів. Військове представництво Пакистану назвало це «державним тероризмом» з боку Індії⁴⁴.

Стаття щодо впливу відносин між Китаєм та Пакистаном на Індію, яка була видана за участі китайських та пакистанських науковців, мала на меті дослідити публічну думку населення Пакистану, зокрема Пенджабу щодо тих чи інших питань у взаємовідносинах в регіоні. Основна частина опитуваних погодила з посиленням географічної важливості Пакистану внаслідок стратегічних відносин з Китаєм, абсолютна більшість підтримала подальше китайсько-пакистанське співробітництво тощо. Єдиною суперечливою темою стала наявність економічних інтересів Китаю в Індії, хоча й тут варто

⁴² 2nd India-China Informal Summit // Ministry of External Affairs Government of India. 2019. October 12. URL: https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/31938/2nd_IndiaChina_Informal_Summit#:~:text=The%20Prime%20Minister%20of%20India,2.

⁴³ China, India reach broad consensus in informal summit // Xinhuanet. 2018. April 29. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-04/29/c_137145546.htm

⁴⁴ Pakistan Army accuses India of 'state-sponsored terrorism' // Al Jazeera. 2019. July 4. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/4/pakistan-army-accuses-india-of-state-sponsored-terrorism>

зазначити про перевагу схвальних відповідей по відношенню до негативних⁴⁵.

Перше офіційне підтвердження прямих переговорів Індії з талібами в катарській столиці Досі надійшло від Мутлака бін Маджеда аль-Катані, спеціального посланника міністра закордонних справ Катару з питань боротьби з тероризмом і посередництва у врегулюванні конфліктів. Міністр закордонних справ Індії С. Джайшанкар відвідав Доху з короткими зупинками 9 і 15 червня 2021 р. під час своїх поїздок до Кувейту та Кенії. Він зустрівся з міністром закордонних справ і радником з національної безпеки Катару, а також зі спеціальним представником США з питань примирення в Афганістані Залмаєм Халілзадом, який також перебував там, і обговорив розвиток подій в Афганістані⁴⁶.

Китайські фахівці зазначають, що після приходу до влади талібів в Афганістані спостерігається сплеск терористичної активності в Пакистані. Як повідомила Рада національної безпеки Пакистану, «було помічено, що на мир і стабільність, які були результатом багатьох жертв і постійних зусиль, вплинуло повернення небезпечних терористів з Афганістану, особливо після 2021 р., і підтримка, яку їм надають різні терористичні організації»⁴⁷. Однак афганські таліби відіграли посередницьку роль у сприянні тимчасовому припиненню вогню між рухом «Техрік-е-Талібан Пакистан» (ТТП) та Ісламабадом після повернення до влади в Кабулі.

І Пакистан, і Китай підкреслили важливість «твердого зв'язку» в інфраструктурі та «м'якого зв'язку» в нормах і стандартах, сприяючи

⁴⁵ Muhammad Aslam, Uzma Naz, Zakir Hussain, Muhammad Irfan Ahamad Pakistan-China Relations and its Implication for India (2008-2018) // J. S. Asian Stud. 2022. Vol. 10 No. 2. P. 257

⁴⁶ Vinay Kaura The Pakistan factor in China's Afghanistan policy: Emerging regional faultlines amid US withdrawal // The Middle East Institute. 2021. July 6. P. 17. URL: <https://www.mei.edu/sites/default/files/2021-07/The%20Pakistan%20Factor%20in%20China%E2%80%99s%20Afghanistan%20Policy%20-%20Emerging%20Regional%20Faultlines%20amid%20US%20Withdrawal.pdf>

⁴⁷ Kamal A., Omarkher Ihsanullah O. China-Pakistan Engagement with the Post-Taliban Afghanistan: Assessing Security, Political and Economic Interests and its Implementation // ScienceOpen Preprints. 2024. P. 11.

розвитку торгівлі між трьома країнами⁴⁸. Міністри закордонних справ Пакистану і Китаю підкреслили, що гуманітарна допомога народу Афганістану має бути відокремлена від політичних мотивів. Пакистан також закликав відповідні країни призупинити односторонні санкції проти Афганістану і повернути активи, що знаходяться за кордоном, на користь афганського народу і створити можливості для економічного розвитку і процвітання Афганістану. Як заявив міністр закордонних справ Пакистану, «конструктивна взаємодія з Тимчасовим афганським урядом залишається вкрай необхідною»⁴⁹. У той же час, «Талібан» з ентузіазмом взаємодіє як з Китаєм, так і з Пакистаном, щоб прокласти шлях до колективного визнання де-факто влади «Талібану» регіональними урядами. Тим не менш, таліби запевнили Пакистан і Китай, що територія Афганістану не буде використана проти них, тримаючи членів «Техрік-е-Талібан» і уйгурські групи подалі від своїх кордонів, як заявив посол Пакистану в Афганістані Асіф Дуррані⁵⁰.

22 квітня 2025 р., внаслідок теракту в індійській частині спірного регіону Кашміру, в стрілянині було вбито 26 осіб⁵¹. Індія одразу звинуватила Пакистан у вчиненні такого злочину проти громадян Індії. З цього моменту значно підвищилась інтенсивність взаємних прикордонних обстрілів, сторони вдалися до завчасного закінчення дій віз для громадян Пакистану та Індії, відповідно. Під час телефонної розмови з пакистанським колегою Ішак Даром, 27 квітня 2025 р., МЗС Китаю, Ван І, засвідчив про вірність Китаю «залізному братерству» обох держав, розуміння законної стурбованості

⁴⁸ The Belt and Road Initiative: A Key Pillar of the Global Community of Shared Future // The State Council Information Office of the People's Republic of China. 2023. October 10. URL: http://www.scio.gov.cn/zfbps/zfbps_2279/202310/t20231010_773734.html

⁴⁹ Statement by the Minister of State Ministerial Meeting of the Neighbours of Afghanistan (Samarkand, 13 April 2023) // Ministry of Foreign Affairs, Government of Pakistan. 2023. April 13. URL: <https://mofa.gov.pk/statement-by-the-minister-of-state-ministerial-meeting-of-the-neighbours-of-afghanistan-samarkand-13-april-2023>

⁵⁰ Pakistan appoints veteran diplomat Asif Durrani as new special envoy to Afghanistan // Arab News. 2023. May 23. URL: <https://www.arabnews.com/node/2309261/pakistan>

⁵¹ Kashmir attack unites political foes in India, Pakistan // Arab News. 2025. April 29. URL: <https://www.arabnews.com/node/2598857/pakistan>

Пакистану питаннями безпеки та підтримку зусиль щодо захисту його суверенітету⁵².

Тобто, якщо Індія скоріше виступала своєрідним чинником об'єднання зусиль для двосторонніх відносин Китаю та Пакистану, зокрема, на тлі загострення індійсько-пакистанських відносин у квітні 2025 р., то «афганський» фактор став скоріше приклад різнобічної політики. Після відходу контингенту США з Афганістану можна стверджувати про зменшення інтенсивності співпраці США та Пакистаном, а на фоні стратегічного партнерства останнього з Китаєм можна спостерігати погіршення відносин та інтенсифікацію відносин США та Індії. Хоча уряд «Талібану» не виконав досі свої обіцянки, але Афганістан демонструє прагнення і в подальшому співпрацювати з Китаєм та Пакистаном.

⁵² China supports impartial investigation on terrorist attack, calls on India, Pakistan to de-escalate tensions: Wang Yi during phone call with Pakistani FM // Global Times. 2025. April 27. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202504/1332978.shtml>

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження автором було сформовано наступні висновки:

1. Охарактеризовано стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження. Загальний спектр наукової літератури було класифіковано за країнознавчим критерієм: праці вітчизняних науковців, роботи китайських фахівців, пакистанських експертів-міжнародників, представників західної наукової школи (американських, португальських та німецьких вчених), та азійських науковців (представників індійського, ізраїльського та малайського наукових співтовариств). Зазначений спектр наукових розвідок дозволив уникнути високого рівня суб'єктивності у працях пакистанських, індійських та китайських науковців.

Високий рівень інтенсивності та багатогалузева структура відносин між Китаєм та Пакистаном стали передумовою до використання наступної низки джерел: 1) документи глав держав та урядів; 2) документи міжнародних організацій; 3) офіційні виступи та заяви політичних діячів і державних службовців; 4) публікації політичних та державних діячів; 5) статистичні довідники; 6) публікації ЗМІ. Наявна кількість джерел забезпечила виконання більш детального аналізу комплексу китайсько-пакистанських відносин.

2. Розглянуто теоретичну та методологічну основу для дослідження обраної тематики. Під час проведення дослідження було використано такі категорії як «міжнародні відносини» та «політичний реалізм», концепт «тероризм» «м'яка сила», «оборонна дипломатія». Задля максимального охоплення проблематики місця Пакистану в зовнішньополітичній стратегії Китаю на сучасному етапі було використано наступні принципи: принцип історизму, об'єктивізму та принцип наукового плюралізму. Варто відзначити також інституціональний підхід, який сприяв більш комплексному розгляду питання китайсько-пакистанського партнерства в рамках заснування спільних

структур та організацій. Використання діалектичного підходу дозволило проаналізувати тематику враховуючи вплив на неї різних факторів (як внутрішніх, так і зовнішніх). Системний метод сприяв виявленню взаємозалежності між двостороннім рівнем китайсько-пакистанських відносин, регіональною ситуацією та глобальною динамікою міжнародних процесів. Проведений контент-аналіз заяв високопосадовців Китаю та Пакистану підтвердив союзницький характер двосторонньої взаємодії. Під час роботи автор використав наступні загальнонаукові методи: аналіз, синтез, дедукція, індукція, компаративний метод, описовий метод, узагальнення та групування, метод геополітичного аналізу.

3. Розкрито питання концептуальних засад та геополітичної складової зовнішньої політики Китаю щодо Пакистану. Визначено поступове посилення партнерства, яке значно прискорилося після 2014 р., коли керівництво Китаю змістило свій фокус активної співпраці з великих держав на малі держави. Участь Пакистану в ініціативі «Один пояс, один шлях» з самого моменту її заснування виступає для Китаю можливістю посилювати власний торгівельний вплив не тільки на сусідні країни, а й на країни Африки в купі з європейською частиною континенту Євразії. Стратегічне відношення до Пакистану пояснюється можливістю посилювати тиск на Індію та розбудовувати економічні проекти, які сприятимуть встановленню лідерства Китаю у світі, що регламентується у відповідних «Білих Книгах». Допоміжним індикатором у визначенні рівня зближення двох країн було визначено дипломатичну мову, через особливості еволюції характеристик двосторонніх відносин з боку китайських посадовців. Взаємоповага питань територіальної цінності обох партнерів виражається у виразі «Залізне братство», яке неодноразово застосовується під час спільних заяв.

4. Виокремлено нормативно-правову базу та механізми політико-дипломатичної взаємодії Китаю та Пакистану на сучасному етапі. Практика

підписання Меморандумів про взаєморозуміння в різних сферах між обома країнами, які наголошують про важливості двостороннього партнерства та концентруються на посиленні співпраці в певних галузях. Зокрема, підписання у 2013 р. Меморандуму про взаєморозуміння та співпрацю, що стало своєрідною точкою відправлення партнерства Китаю та Пакистану в рамках проекту «Один пояс, один шлях». 20-21 квітня 2015 р. Президент Китаю Сі Цзіньпін здійснив офіційний візит до Пакистану, під час якого зазначено про «побудову китайсько-пакистанської спільноти спільної долі для тіснішої взаємовигідної співпраці», а сторони затвердили стратегічні наміри двосторонніх відносин.

Виявлено тенденцію до того, що перші закордонні візити очільники Пакистану здійснюють саме до Китаю. Візит обраного у лютому 2024 р. прем'єр-міністра Пакистану Шахбаз Шаріфа до Пекіну відзначився «Заявою про спільне бачення щодо поглиблення пакистансько-китайської взаємодії та партнерства у Новій ері».

Китай та Пакистан мають низку механізмів для розбудови співробітництва та стратегічного діалогу – на рівні МЗС, співпраця Міністерства планування, розвитку та реформ Пакистану та Національної комісії з розвитку та реформ Китаю. Як додатковий показник високого рівня поваги Пакистану до Китаю варто є практика нагородження китайських посадовців нагородою «Нішан-І-Пакистан», яка є найвищою нагородою країни для представників іноземних держав.

5. Охарактеризовано місце Китайсько-Пакистанський економічного коридору як стратегічного напрямку двосторонніх відносин. Проект став важливою частиною втілення в життя планів щодо розбудови проектів «Один пояс, один шлях» та Морського шовкового шляху. Визначним моментом в цьому питанні постає відкриття порту Гвадар 13 листопада 2016 р. Облаштування інфраструктури від китайсько-пакистанського кордону до Гвадари є ключем для придбання альтернативних торгівельних маршрутів та

маршрутів енергопостачання для Китаю, які останній прагне використовувати з метою модернізації власної промисловості та зменшення ризиків на випадок регіональної ескалації. З іншого боку, Пакистан отримує своєрідну базу для власної модернізації різних сфер: автомагістралі, ГЕС, ТЕС, та навіть АЕС. Додаючи до цього розбудову залізничного сполучення, це створює велику кількість робочих місць. Основний масив проблем в цьому питанні створює «Визвольна армія Белуджистану», яка вдається до терактів на робочих об'єктах аби завадити втіленню планів в життя.

6. Висвітлено соціально-культурний та гуманітарний виміри двосторонніх відносин. В цьому питанні досить показовим є фактор «м'якої сили» Китаю, який комплексно сприяє подоланню негаразд всередині Пакистану. Спільна діяльність на рівні інститутів та науково-дослідницьких центрів є фактором, який значно сприяє подоланню неефективності використання водних ресурсів в Пакистані. В рамках ініціативи Шовкового шляху здоров'я, Китай надав Пакистану комплексну допомогу в питанні боротьби з пандемією COVID-19: постачання захисних масок, надання партій вакцин та навіть розбудова медичних центрів з метою запобігання епідеміологічного колапсу. Діяльність Інститутів Конфуція та факультетів китайської мови виступає своєрідним фундаментом для створення науково-технічних кадрів для подальшої співпраці двох країн, а також може виступати інструментом збільшення впливу Китаю на соціально-політичну думку в Пакистані.

7. Розглянуто військову та безпекову сфери китайсько-пакистанської співпраці. Особливістю в цьому питанні виступають зустрічі Головнокомандуючих Збройних сил Пакистану з головою КНР, Сі Цзіньпінем. Це може стверджувати як про прихильність військового керівництва країни до партнерства з Китаєм, так і про рівень впливу генералітету у політичній ієрархії Пакистану. Країни за довгий час співробітництва налагодили взаємодію у військово-технічній сфері, які виразилися в спільній розробці винищувача JF-

17, постачання винищувачів J-10С Пакистану та виробництво китайською суднобудівною корпорацією військових суден на замовлення для пакистанських ВМС. Спільна проблема тероризму на кордоні між обома країнами сприяла вступу Пакистану до ШОС у 2017 р. На теренах цієї організації Китай та Пакистан співпрацюють у сфері боротьби з терористичними угрупованнями, акцентуючи увагу на прикордонних регіонах, де розташовані основні бази «Ісламського руху Східного Туркестану», який виступає за незалежність Синьцзян-Уйгурського автономного округу від КНР.

8. Проаналізовано «афганський» та «індійський» фактори у трикутнику інтересів КНР-Пакистан-США. Виведення контингенту США з Афганістану вплинуло на зменшення ролі Пакистану в зовнішній політиці США, що в свою чергу призводить до нарощування співпраці з Індією в рамках недопущення регіонального лідерства Китаю. Оренда Індією порту Чабахар в Ірані на 10 років є своєрідною відповіддю на китайську оренду порту Гвадар, що може передбачати за собою ескалацію в Ормузькій протоці, де також розташовується контингент армії США (Катар). Відзначимо активізацію військово-політичного діалогу між Ісламабадом та Пекіном у зв'язку із загостренням індійсько-пакистанських відносин у квітні 2025 р. Зокрема, китайська сторона підтримала територіальну цілісність Пакистану, позаяк США висловилися щодо сприяння Індії у боротьбі з тероризмом, фактично, підтримуючи звинувачення офіційного Нью-Делі щодо сприяння тероризму зі сторони Пакистану. Враховуючи географічну близькість, ситуація в Афганістані має значний вплив на подальшу співпрацю Китаю та Пакистану у спільних проєктах. Наразі, із приходом до влади, «Талібан» активно почав офіційно взаємодіяти з Китаєм та Пакистаном що впливає на китайсько-пакистанську взаємодію у межах КПЕК, а сторони висловлюють прагнення до розбудови співпраці у майбутньому.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Документи глав держав та урядів, публікації органів державної влади

1. 2nd India-China Informal Summit // Ministry of External Affairs Government of India. 2019. October 12. URL: https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/31938/2nd_IndiaChina_Informal_Summit#:~:text=The%20Prime%20Minister%20of%20India,2.
2. 7th meeting of Joint Coordination Committee (JCC) of Pakistan China Economic Corridor (CPEC) held in Islamabad on 21st November 2107 // CPEC Secretariat. 2017. November 21. URL: <https://www.cpec.gov.pk/news/74>
3. Action plan on the Belt and Road Initiative // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm
4. China and Pakistan Hold Consultations on Affairs of UN and Security Council // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202408/t20240812_11471001.html
5. China's health department and WHO enhance cooperation // National Health Commission of the People's Republic of China. 2017. May 17. URL: https://en.nhc.gov.cn/2017-05/16/c_71642.htm
6. China-donated seawater desalination plant to resolve water shortage in Pakistan's Gwadar // China International Development Cooperation Agency. 2023. December 10. URL: http://en.cidca.gov.cn/2023-12/10/c_951217.htm#:~:text=GWADAR%2C%20Pakistan%20%2D%2D%20The%20China,ul%2DHaq%20Kakar%20has%20said.

7. China's Military Strategy (full text) // The State Council of The People's Republic of China // 2015. May 27. URL: https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm

8. Chinese Vice President Wang Qishan concludes successful visit to Pakistan //Ministry of Foreign Affairs. Government of Pakistan. 2019. May 28. URL: <https://mofa.gov.pk/chinese-vice-president-wang-qishan-concludes-successful-visit-to-pakistan>

9. China's National Defense in the New Era // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html

10. China's International Development Cooperation in the New Era // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202101/10/content_WS5ffa6bbbc6d0f72576943922.html

11. China, Afghanistan and Pakistan Hold the First Round of Trilateral Practical Cooperation Dialogue // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. 2017. May 28. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/gjhdq_665435/2675_665437/2676_663356/2678_663360/202406/t20240607_11406422.html

12. Constitution of the Islamic Republic of Pakistan // The Pakistan Code. Ministry of law and Justice. URL: <https://pakistancode.gov.pk/english/UY2FqaJw1-apaUY2Fqa-apaUY2Fvbpw%3D-sg-jjjjjjjjjjjj>

13. Constitution of the People's Republic of China // The National People's Congress of the People's Republic of China. URL: <http://www.npc.gov.cn/englishnpc/constitution2019/201911/1f65146fb6104dd3a2793875d19b5b29.shtml>

14. Full text of the Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm

15. National Security Policy of Pakistan 2022-2026 // National Security Division. Government of Pakistan. 2022. January 14. 61 p. URL: <https://static.theprint.in/wp-content/uploads/2022/01/NSP.pdf>

16. Pakistan, China reaffirm commitment to CPEC // Ministry of Information and Broadcasting. Government of Pakistan. 2024. July 16. URL: <https://moib.gov.pk/News/62943>

17. Premier Li Keqiang Meets with Pakistani Military Leaders Stressing That China Supports Pakistan to Realize Stability and Better Development // Embassy of the People's Republic of China in the Arab Republic of Egypt. 2013. May 23. URL: http://eg.china-embassy.gov.cn/eng/zgyw/201308/t20130819_6926809.htm

18. President Mamnoon Hussain and President Xi Jinping agreed to further strengthen all weather strategic cooperative partnership between Pakistan and China // Ministry of Foreign Affairs. Government of Pakistan. 2018. June 9. URL: <https://mofa.gov.pk/president-mamnoon-hussain-and-president-xi-jinping-agreed-to-further-strengthen-all-weather-strategic-cooperative-partnership-between-pakistan-and-china>

19. President Xi Jinping Delivers Important Speech at Pakistan's Parliament Entitled “Building a China-Pakistan Community of Shared Destiny to Pursue Closer Win-Win Cooperation” // Ministry of Foreign Affairs. The People’s Republic of China. 2015. April 21. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/jj/2015zt/xjpdjstjxgsfwbfydnxycxyfldrhyhlhy60znjnhd/202406/t20240606_11381322.html

20. Prime Minister Imran Khan meets President Xi Jinping // CPEC Secretariat. 2019. October 9. URL: <https://cpec.gov.pk/news/191>

21. Prime Minister Imran Khan meets with Chinese President Xi Jinping // CPEC Secretariat. 2018. November 2. Beijing. URL: <https://www.cpec.gov.pk/news/127>

22. Prime Minister Imran Khan's meeting with President Xi Jinping // Ministry of Foreign Affairs. Government of Pakistan. 2019. April 28. URL: <https://mofa.gov.pk/prime-minister-imran-khans-meeting-with-president-xi-jinping>

23. Signing Ceremony of Strategic Cooperation Agreement between PCRWR and China Water Resources, Islamabad // Pakistan Council of Research in Water Resources. URL: <https://www.pcrwr.gov.pk/signing-ceremony-of-strategic-cooperation-agreement-between-pcrwr-and-china-water-resources-islamabad/>

24. Sixth Round of Pakistan-China Strategic Dialogue // Ministry of Foreign Affairs. Government of Pakistan. 2015. July 30. URL: <https://mofa.gov.pk/sixth-round-of-pakistan-china-strategic-dialogue>

25. The Afghan, Pakistani & Chinese FM's revived the tripartite mechanism for the first time following the changes in Afghanistan // Ministry of Foreign Affairs of Islamic Emirate of Afghanistan. 2023. May 7. URL: <https://mfa.gov.af/en/8634>

26. The Belt and Road Initiative: A Key Pillar of the Global Community of Shared Future // The State Council Information Office of the People's Republic of China. 2023. October 10. URL: http://www.scio.gov.cn/zfbps/zfbps_2279/202310/t20231010_773734.html

27. The Belt and Road Initiative: A Key Pillar of the Global Community of Shared Future // The State Council of the People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202310/10/content_WS6524b55fc6d0868f4e8e014c.html

28. U.S. Security Cooperation With India // U.S. Department of State. Bureau of Political-Military Affairs. 2025. January 20. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-india/>

29. Xi Jinping Attends the “Shanghai Cooperation Organization Plus” Meeting in Astana and Makes an Important Statement // Ministry of Foreign Affairs The People’s Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202407/t20240712_11452799.html

30. Xi Jinping Holds Talks with Prime Minister Nawaz Sharif of Pakistan, and Both Sides Decide to Upgrade China-Pakistan Relations to All-weather Strategic Partnership of Cooperation // Ministry of Foreign Affairs The People’s Republic of China. 2015. April 21. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/jj/2015zt/xjpdjstjxgsfwbfydnxycxyfldrhyhwlhy60znjnhd/202406/t20240606_11381319.html

Документи міжнародних організацій

31. ‘Made in China 2025’ plan issued // The State Council. The People’s Republic of China. 2015. May 19. URL: https://english.www.gov.cn/policies/latest_releases/2015/05/19/content_281475110703534.htm

32. China and Pakistan Hold Consultations on Affairs of UN and Security Council // Ministry of Foreign Affairs The People’s Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202408/t20240812_11471001.html

33. Joint Communique of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization on Simplifying Trade Procedures // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/443690/443690>

34. Shanghai Cooperation Organization (SCO), Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, Regional Treaties, Agreements, Declarations and Related // Refworld. 2001. 15 June. URL: <https://www.refworld.org/legal/agreements/radr/2001/en/66812>

35. Statement by the heads of the member states of the Shanghai Cooperation Organisation on joint counteraction to international terrorism // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/295671/295671>

36. The Astana declaration of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/297146/297146>

37. The Tashkent Declaration of the Fifteenth Anniversary of the Shanghai Cooperation Organization // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/207886/207886>

38. Ufa declaration. By the Heads of Member States of the Shanghai Cooperation Organization // The Shanghai cooperation organization. URL: <https://eng.sectsco.org/files/200119/200119>

Офіційні виступи та заяви політичних діячів і державних службовців

39. China, Afghanistan, Pakistan reach broad consensus on cooperation, Afghan peace process, anti-terrorism // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://english.www.gov.cn/state_council/state_councilors/2018/12/16/content_281476436645518.htm

40. Joint Press Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Pakistan // The Third Belt and Road Forum for International Cooperation. 2023. October 20. URL: <http://www.beltandroadforum.org/english/n101/2023/1024/c127-1314.html>

41. Joint Statement between the Islamic Republic of Pakistan and the People's Republic of China on Establishing the All-Weather Strategic Cooperative Partnership // Ministry of Foreign Affairs, Government of Pakistan. 2015. April 20. URL: <https://mofa.gov.pk/joint-statement-between-the-islamic-republic-of-pakistan->

and-the-peoples-republic-of-china-on-establishing-the-all-weather-strategic-cooperative-partnership

42. Joint Statement between the Islamic Republic of Pakistan and the People's Republic of China // Ministry of Foreign Affairs, The People's Republic of China. 2024. October 16. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyxw/202410/t20241016_11508330.html

43. Joint Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Pakistan // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. 2022. November 2. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367474.html

44. Joint Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Pakistan // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. 2022. February 6. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11330726.html

45. Pakistan reaffirms 'One-China' policy // Ministry of Foreign Affairs, Government of Pakistan. 2022. August 2. URL: <https://mofa.gov.pk/pakistan-reaffirms-one-china-policy>

46. Statement by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China at the Nuclear Security Summit // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11321377.html

47. Statement by the Minister of State Ministerial Meeting of the Neighbours of Afghanistan (Samarkand, 13 April 2023) // Ministry of Foreign Affairs, Government of Pakistan. 2023. April 13. URL: <https://mofa.gov.pk/statement-by-the-minister-of-state-ministerial-meeting-of-the-neighbours-of-afghanistan-samarkand-13-april-2023>

48. Wang Yi: Develop China-Pakistan All-Weather Strategic Cooperative Partnership with "Four Commitments" // Ministry of Foreign Affairs The People's

Republic of China. 2024. May 15. URL:
https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11332952.html

49. Xi Jinping Attends the “Shanghai Cooperation Organization Plus” Meeting in Astana and Makes an Important Statement // Ministry of Foreign Affairs The People’s Republic of China. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202407/t20240712_11452799.html

Публікації політичних та державних діячів

50. Aziz. S. Strategic Vision of Pakistan’s Foreign Policy // National Security and Foreign Affairs. 2014. June. P. 4. URL: https://www.academia.edu/13041143/Strategic_Vision_of_Pakistans_Foreign_Policy

51. Rana K. Asian Diplomacy: Harmony and Contrast // EDA Insight Research & Analysis Emirates Diplomatic Academy. 2019. URL: <https://kishanrana.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2020/04/EDA-Insight-AsianDip.pdf>

52. Sun Weidong Pakistan-China Relations: CPEC and Beyond // Policy Perspectives: The Journal of the Institute of Policy Studies. 2017. Vol. 14(2). pp. 3-12.

Статистичні довідники

53. China Health and Family Planning Yearbook in 2015 // China Population and Development Research Center. 2020. June 30. URL: https://www.cpdrc.org.cn/en/Publications/ChinaHealthYearbookinChinese/202310/t20231014_449.html

54. Pakistan-China Institute Annual Report 2018 – 2019 // Pakistan-China Institute. URL: <https://www.pakistan-china.com/annual-report-2018.php>

55. The impact of Trade Tensions on Asia and the Pacific // ESCAP Trade Insights Issue. 2019. No. 24. URL: <https://repository.unescap.org/rest/bitstreams/ce34bb82-b35b-47ee-a87b-7a370f9f1e76/retrieve>

Публікації ЗМІ

56. З'явилися фото першого винищувача J-10 для Пакистану // Мілітарний. 2022. 16 лютого. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/z-yavylysy-foto-pershogo-vynyshhuvacha-j-10-dlya-pakystanu/>

57. Сі Цзіньпін приїхав в Ухань вперше з початку спалаху коронавірусу // Укрінформ. 2020. 10 березня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2892878-si-czinpin-priihav-v-uhan-vperse-z-pocatku-spalahu-koronavirusu.html>

58. Admiral WU Shengli Conferred with Nishan-i-Imtiaz (Military) // Hilal. The Pakistan Armed Forces' Magazine. 2016. July. URL: <https://hilal.gov.pk/view-article.php?i=899>

59. Chaman border reopened for pedestrians after talks with traders // 24NewsHD. 2020. August 21. URL: <https://24newshd.tv/21-Aug-2020/chaman-border-reopened-for-pedestrians-after-talks-with-traders>

60. China agrees to support Pakistan's efforts in fighting against terrorism and defense cooperation 270. // Army Recognition. 2015. January 28. URL: <https://armyrecognition.com/news/army-news/2015/china-agrees-to-support-pakistan-s-efforts-in-fighting-against-terrorism-and-defense-cooperation-270>

61. China installed 8 GW of Solar in «Belt and Road» countries in 2024 // GoalFore Advisory News. 2025. January 27. URL: <https://news.goalfore.com/detail/78210/china-installed-8-gw-of-solar-in-belt-and-road-countries-in-2024.html>

62. China media: Focus on Asean ties // BBC. 2013. October 4. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-24394512>
63. China supports impartial investigation on terrorist attack, calls on India, Pakistan to de-escalate tensions: Wang Yi during phone call with Pakistani FM // Global Times. 2025. April 27. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202504/1332978.shtml>
64. China to provide six vessels for CPEC protection // SuchTV. 2015. June 11. URL: <https://www.suchtv.tv/pakistan/general/item/23051-china-to-provide-six-vessels-for-cpec-protection.html>
65. China, India reach broad consensus in informal summit // Xinhuanet. 2018. April 29. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-04/29/c_137145546.htm
66. China-Pakistan Energy Cooperation // Belt and Road Energy Cooperation. URL: <https://obor.nea.gov.cn/pictureDetails.html?id=2543>
67. China-Pakistan Year of Friendly Exchanges launched in Beijing // Global Times. 2015. January 20. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/201501/902860.shtml>
68. China's Pakistan visit 'postponed over ongoing protests' // BBC. 2014. September 6. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-29093260>
69. Chinese companies strive to help alleviate Pakistan's power shortages // Global Times. 2022. June 23. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202206/1268900.shtml>
70. Chinese, Pakistani institutes to cooperate on water-energy-food // Pakistan Today. 2023. February 1. URL: <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/02/01/chinese-pakistani-institutes-to-cooperate-on-water-energy-food/>

71. COAS Gen Asim Munir meets China's Xi Jinping during visit // Tribune. 2024. June 9. URL: <https://tribune.com.pk/story/2470564/coas-gen-asim-munir-reportedly-meets-chinas-xi-jinping-during-visit>
72. Companies play major role in boosting sustainable development in Belt, Road // China Daily. 2021. January 13. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202101/13/WS5ffe5406a31024ad0b-aa23ce.html>
73. CPEC moves to second phase of high-level development, with focus on capacity, tech cooperation // Global Times. 2022. November 3. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202211/12-78640.shtml>
74. CPEC provides connectivity and power needed for industrialization: Coordinator to Pakistani PM // China.org.cn. 2023. February 10. URL: http://www.china.org.cn/business/2023-02/10/content_85099624.htm
75. Deadly Clash Erupts Between Afghan-Pak Border Forces // Ariana News. 2018. April 15. URL: <https://www.ariananews.af/deadly-clash-erupts-between-afghan-pak-border-forces/>
76. Deng Zijun. China-Pakistan Iron Brotherhood // Global Times. 2022. November 1. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202211/1278511.shtml?id=11>
77. Five dead, six injured at luxury hotel attack in Pakistan's Gwadar // Arab News. 2019. May 13. URL: <https://www.arabnews.com/node/1495671/pakistan>
78. Gwadar port leased to Chinese company for 40 years, Senate told // The Nation. 2017. April 20. URL: <https://www.nation.com.pk/20-Apr-2017/gwadar-port-leased-to-chinese-company-for-40-years-senate-told>
79. Gwadar to act as business hub of Pakistan: traders // Xinhua. 2023. January 29. URL: <https://english.news.cn/20230129/353ecf34bb914c00aa105c7c9f1e6037/c.html>
80. Highways Network of CPEC. Monographic Study on Transport Planning 2013-2030. // CPEC Secretariat. URL: <https://cpec.gov.pk/map-single/1>

81. India's Modi says progress made with China on thorny issues // Associated Press. 2015. May 15. URL: <https://apnews.com/general-news-1aaf4a5fd8db4cc082add95e5c78a00b#>
82. JCC approves Long-Term CPEC plan // AniNews. 2017. November 22. URL: <https://www.aninews.in/news/world/asia/jcc-approves-long-term-cpec-plan201711221457530003/>
83. Karamay promotes cooperation with Gwadar District // Belt and Road Portal. 2016. October 13. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/1604.html>
84. Kashmir attack unites political foes in India, Pakistan // Arab News. 2025. April 29. URL: <https://www.arabnews.com/node/2598857/pakistan>
85. Lt Gen Qamar Javed Bajwa chosen as new army chief // Dawn. 2016. November 26. URL: <https://www.dawn.com/news/1298802>
86. Major health exchange and cooperation on the Belt and Road Initiative // China Daily. 2015. December 18. URL: https://www.chinadaily.com.cn/m/chinahealth/2015-12/18/content_22774412.htm
87. Osman B. The Murree Process: Divisive peace talks further complicated by Mullah Omar's death // Afghanistan Analysts Network. 2015. August 5. URL: <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/the-murree-process-divisive-peace-talks-further-complicated-by-mullah-omars-death/>
88. Pak-China collaboration helps Pakistan combat water woes: PCRWR // Pakistan Today. URL: <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/04/16/pak-china-collaboration-helps-pakistan-combat-water-woes-pcrwr/>
89. Pak-China small-scale hydropower coop injecting energy into Pakistan's green development // Pakistan Today. 2023. January 31. URL: <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/01/31/pak-china-small-scale-hydropower-coop-injecting-energy-into-pakistans-green-development/>

90. Pakistan appoints veteran diplomat Asif Durrani as new special envoy to Afghanistan // Arab News. 2023. May 23. URL: <https://www.arabnews.com/node/2309261/pakistan>

91. Pakistan Army accuses India of 'state-sponsored terrorism' // Al Jazeera. 2019. July 4. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/4/pakistan-army-accuses-india-of-state-sponsored-terrorism>

92. Pakistan Army accuses India of 'state-sponsored terrorism' // Al Jazeera. 2019. July 4. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/4/pakistan-army-accuses-india-of-state-sponsored-terrorism>

93. Pakistan army chief says 'it is time to bury the past' with India // Al Jazeera. 2021. March 19. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/3/19/pakistan-army-chief-says-it-is-time-to-bury-the-past-with-india>

94. Pakistan developing missiles that eventually could hit US: Deputy National Security Advisor // Deccan Herald. 2024. December 19. URL: <https://www.deccanherald.com/world/pakistan-developing-missiles-that-eventually-could-hit-us-deputy-national-security-advisor-3325681>

95. Pakistan Inducts its Newest JF-17 Variant; The Twin Seat JF-17B // Military Watch Magazine. 2017. December 15. URL: <https://militarywatchmagazine.com/article/pakistan-inducts-its-newest-jf-17-variant-the-twin-seat-jf-17b>

96. Pakistan leaders in Saudi Arabia to press Yemen negotiations // Al Arabia News. 2015. April 10. URL: <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2015/04/22/Pakistan-s-Sharif-heads-to-Saudi-to-discuss-Yemen-war>

97. Pakistan Navy launches second Hangor-class submarine in China to boost maritime defense // Arab News. 2025. March 15. URL: <https://www.arabnews.com/node/2593704/pakistan>

98. Pakistan power project using China's Hualong One connected to grid // Global Times. 2022. March 5. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202203/1253974.shtml>
99. Pakistan seeks \$100 billion for green energy transition // Arab News. 2025. 11 February. URL: <https://www.arabnews.com/node/2589820/middle-east>
100. Pakistan signs 40-year deal with China for Gwadar port operation // The Profit. 2017. April 21. URL: <https://profit.pakistantoday.com.pk/2017/04/21/pakistan-signs-40-year-deal-with-china-for-gwadar-port-operation/>
101. 'Pakistan wants to learn from China,' PM Khan tells President Xi in Beijing // Dawn. 2018. November 2. URL: <https://www.dawn.com/news/1443081/pakistan-wants-to-learn-from-china-pm-khan-tells-president-xi-in-beijing>
102. Pakistan, China sign MoU for development of water resources, environmental protection // PakistanToday. 2023. April 16. URL: <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/06/06/pakistan-china-sign-mou-for-development-of-water-resources-environmental-protection/>
103. Pakistan-China cooperation in health sector reflects strong friendship // Beijing Review. 2022. November 11. URL: https://www.bjreview.com/Latest_Headlines/202211/t20221111_800313367.html
104. Pakistani fishermen say illegal catches, heavy-handed security deplete income // Indo-Pacific Defense Forum. 2022. July 15. URL: <https://ipdefenseforum.com/2022/07/pakistani-fishermen-say-illegal-catches-heavy-handed-security-deplete-income/>
105. Pakistani PM deems Pakistan-China friendship unshakable // ChinaDaily. 2024. June 4. URL: <https://www.chinadailyhk.com/hk/article/584857>
106. PDMA Sindh dispatches over 100,000 N-95 masks donated by China to various hospitals // Radio Pakistan. 2020. March 29. URL:

<https://www.radio.gov.pk/29-03-2020/pdma-sindh-dispatches-over-100000-n-95-masks-donated-by-china-to-various-hospitals>

107. PowerChina Wind power clusters have generated 1888.29 GWh in Jhimpir, Pakistan // Beijing Review. 2023. February 2. URL: http://www.bjreview.com/Latest_Headlines/202302/t20230202_800319857.html

108. Project Meeting of China-Pakistan Joint Research on Small Hydropower Technology Held by HRC // Hangzhou Regional Center for Small Hydro Power. URL: <http://www.hrcshp.org/en/new/2020/202308011.html>

109. PTI Chairman and Prime Minister of Pakistan Meets with Song Tao // International Department of Central Committee of CPC. 2018. November 2. URL: https://www.idcpc.org.cn/english2023/bzhd/201811/t20181106_156618.html

110. Survey for construction of Wakhan Corridor in Badakhshan completed // Ariana News. 2025. January 23. URL: <https://www.ariananews.af/survey-for-construction-of-wakhan-corridor-in-badakhshan-completed/>

111. The first unit of CEECOIC's Suki Kinari Hydropower Station Successfully Start-up Wet Testing. // GoalFore Advisory News. 2024. June 27. URL: <https://news.goalfore.cn/latest/detail/65137.html>

112. Wang Qishan Visits Pakistan // Consulate-General of the People's Republic of China in Mumbai. 2019. May 29. URL: http://mumbai.china-consulate.gov.cn/eng/zgyw/201905/t20190531_5431164.htm

113. Xi calls for closer community with shared future between China, Pakistan // ChinaDaily. 2019. June 14. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/201906/14/WS5d0386c5a3103dbf143284f9.html>

114. Xi Jinping Meets with Prime Minister Imran Khan of Pakistan // China International Development Cooperation Agency // 2019. October 9. URL: http://en.cidca.gov.cn/2019-10/12/c_415250.htm

115. Xi Jinping Meets with Prime Minister Imran Khan of Pakistan // Embassy of the People's Republic of China in the Republic of the Philippines. 2019.

April 28. URL: http://ph.china-embassy.gov.cn/eng/chinew/201904/t20190430_1173110.htm

116. Xi Jinping Meets with Prime Minister of Pakistan Anwaar-ul-Haq Kakar // The Third Belt and Road Forum for International Cooperation. 2023. October 20. URL: <http://www.beltandroadforum.org/english/n101/2023/1020/c130-1290.html>

117. Xi Jinping: Jointly Build a Green, Healthy, Intelligent and Peaceful Silk Road // Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China. 2016. June 22. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/jj/2016zt/xjpdsrwyblwzbkstjxgsfwbcxshzzcygyslshdschy/202406/t20240606_11380850.html

118. Xi meets Pakistani PM, calls for forging closer community of shared future // Belt and Road Portal. 2019. October 10. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/105608.html>.

119. Xi meets Pakistani prime minister // Xinhua. 2018. November 2. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/02/c_137577514.htm

120. Xi meets Pakistani prime minister // Xinhua. 2018. November 2. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/02/c_137577514.htm

121. Yang Han, Wen Zongduo. Belt and Road reaches out to the world // China Daily. 2019. September 30. URL: http://www.chinadaily.com.cn/a/201909/30/WS5d9160e4a310cf3e3556e4-a0_6.html

122. Yin Yeping. China, Pakistan to expand cooperation in key fields: envoy // Global Times. 2022. November 30. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202210/1278298.shtml?id=11>

123. Zhao Xiaopeng. CPEC energy projects offer low-cost electricity for Pakistan: NEPRA Chairman // China Daily. 2022. November 30. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202211/30/WS6386ab2ea31057c47eba1ccf.html>

Література

Монографії, підручники, посібники.

124. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: Навчальний посібник // СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2016. 260 с.
125. Коцан Н. Н., Коцан Р.І. Методологія досліджень міжнародних відносин: теорія та практика: Навчальний посібник // Луцьк: «Вежа-Друк». друкарня «Волиньполіграф»ТМ, 2022. 99 с.
126. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник // Львівський національний університет ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. 2007. 461 с.
127. Ismail M. China-Pakistan Economic Corridor: Strategic-Economic Implications for Pakistan. Lumina Literati Publishing, 2025. 114 p. URL: <https://luminaliterati.com/china-pakistan-economic-corridor-strategic-economic-implications-for-pakistan/>
128. Muhammad. F., Baig. S., Alam. K.M., Shah. A. Pakistan and the Belt & Road Initiative: A Journey through Politics & Economy // China Study Centre, Karakoram International University, Gilgit-Baltistan, Pakistan, 2024. 275 p.

Статті

129. Борділовська О.А. Китайсько-пакистанський економічний коридор: нові можливості чи нові виклики? // Китаєзнавчі дослідження. 2017. № 1-2. С. 34-46.
130. Бульбенюк. С. С. Геополітичні й геоекономічні амбіції та « м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про особливості просування й утвердження // Китаєзнавчі дослідження. 2022. № 2. С. 39-53.
131. Валігура Н. Ю. Стратегія та доктрина зростання китайського впливу в світі. // Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні

відносини». 2020. Випуск 5. С. 43-51. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8261/1/5.pdf>

132. Голянич Б. В., Вакуленко В. Р. Шанхайська організація співробітництва: історія, стан та перспективи. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Політичне життя. 2023. № 3. С. 105-112.

133. Горобець І. Роль Пакистану у міжнародних відносинах на початку XXI століття. // Емінак. 2019. № 4. С. 177-187. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001087703>

134. Денисенко І. Д., Тяпкіна Ю. О. Концепція війни та миру Реймона Арона: до визначення евристичного потенціалу // Сучасне суспільство. 2019. № 2 (18). С. 67.

135. Зименкова В. В. Нова стратегія адміністрації Дональда Трампа щодо Афганістану та Південної Азії. // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2016. Випуск 3/4 (31-32). С. 149-153.

136. Каганов Ю. О. Компаративний підхід в історії: витоки та еволюція становлення // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2010, вип. 27. С. 369.

137. Казак Р. А., Вільхівський В. В. Міжнародно-правові відносини Китаю на початку XXI ст. з погляду сучасної юридичної історії // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 707-709.

138. Канцір В., Серкевич І. Сучасне розуміння поняття тероризму // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 449-456.

139. Кисіль С., Моренчук А., Моренчук А. Роль Китаю у відносинах Індії та Пакистану // Регіональні студії. 2021. №2. С.78-90. URL:<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23767>

140. Кіктенко В.О. “Один пояс – один шлях” – глобальний геоекономічний проект Китаю // Українська асоціація китаєзнавців. URL:

<https://sinologist.com.ua/kiktenko-v-o-ukrayina-v-proekti-odyn-poyas-odyn-shlyah-regionalnyj-ta-globalnyj-vymir/>

141. Клименко О. А. Китайсько-індійські взаємовідносини в контексті військово-політичних чинників їх розвитку: виклики сучасності // Історико-політичні студії. 2015. № 2. С. 46-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipc_2015_2_7

142. Клименко, О. А. Безпекова політика Індії щодо викликів з боку Китаю: чинники формування // Тенденції міжнародних відносин та проблеми європейської безпеки: збірник наукових праць. 2019. С. 218-229

143. Паливода В. О. Стратегія національної безпеки Ісламської Республіки Пакистан на 2022 – 2026 рр. // Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <http://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/pakistan.pdf>

144. Пироговська Є. В., Якушик В. М. Типологія держав за їхньою потужністю // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. 2014. Том 160. С. 8-9.

145. Пророченко Н.О. Політика Китаю в регіоні Середнього Сходу: здобутки і перспективи. // Китай в період реформ і відкритості: збірник наукових праць. 2021. С. 151-162.

146. Тихоненко І. В., Берділа І. І. Геополітичний та логістичний виміри китайсько-пакистанського економічного коридору // Консенсус. 2025. № 1. С. 266-280.

147. Тихоненко І. В., Берділа І. І. Співпраця в енергетичній сфері між Китаєм та Пакистаном в межах проєкту китайсько-пакистанського економічного коридору // Старожитності лукомор'я. 2025. №2. С. 238-248.

148. Тихоненко І. В. Афганський фактор у відносинах Пакистан-США // Американська історія та політика: Науковий журнал. 2016. № 2. С. 170-177.

149. Тихоненко І., Уранова В. Конфліктогенність афгансько-пакистанських відносин за президентства А. Гані. // Acta de Historia & Politica: Seaculum XXI. 2020. № 2. С. 84-95.

150. Худолій А. О. Регіональні виміри зовнішньої політики Пакистану. // S.P.A.C.E. 2017. № 2. С. 94-98.
151. Чуткий П. С. Співробітництво Пакистану та Китаю в сфері ядерних технологій // Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених. 2019. С. 100-104.
152. Abb P. All geopolitics is local: the China–Pakistan Economic Corridor amidst overlapping centre–periphery relations // Third World Quarterly. 2022. № 44(1), P. 76–95.
153. Aslam M., Naz U., Hussain Z., Ahamad M. I. Pakistan-China Relations and its Implication for India (2008-2018) // J. S. Asian Stud. 2022. № 2. Vol. 10. P. 251-260.
154. Ayesha K. The Geopolitics of China-Pakistan Historical Connectivity and Its Economic and Strategic Significance // China Quarterly of International Strategic Studies. 2021. No. 3. P. 243-347. URL: <https://www.worldscientific.com/doi/epdf/10.1142/S2377740021500123>
155. Barnett R. R. Chinese Peacemaking Efforts in Afghanistan // Stimson. 2024. September 23. URL: <https://www.stimson.org/2024/chinese-peacemaking-efforts-in-afghanistan/>
156. Chang, Y.-C., Khan M.I. (2019), “China–Pakistan economic corridor and maritime security collaboration: A growing bilateral interests” // Maritime Business Review. 2019. Vol. 4 No. 2, P. 217-235. «
157. Chaturvedy, Rajeev Ranjan. New Maritime Silk Road: Convergent Interests and Regional Responses // ISAS Working Paper. 2014. No. 197. 20 p.
158. Ehsan M., Anwar T., Asad S. M. Examining the Impact of Pakistan-China Energy Collaborations on Poverty Reduction in Pakistan // Research Journal for Societal Issues. 2024. Vol 6. No 2. P. 239-252.
159. Farooqui M., Aftab S. M. China-Pakistan Economic Corridor; Prospects and Challenges for Balochistan, Pakistan // IOP Conference Series: Materials Science

- and Engineering. 2018. P. 6. URL: https://www.researchgate.net/publication/327638000_China-Pakistan_Economic_Corridor_Prospects_and_Challenges_for_Balochistan_Pakistan
160. Graziano M. Spykman Center's Methodology // Spykman Center. URL: <https://www.spykmancenter.org/method>
161. Hameed R. Pakistan and China: Partnership, Prospects and the Course Ahead // Policy Perspectives: The Journal of the Institute of Policy Studies. 2017. Vol. 14(1). P. 3-22.
162. Hanif B. Current Scenario and Perspective of Teaching Chinese at Confucius Institutes in Pakistan // Pakistan Journal of Humanities and Social Sciences. 2023. Vol. 11. P. 2315–2326.
163. Jing Z., Zhao L., Yaling G. The Development of China-Pakistan Diplomatic Relations // Pacific International Journal, 2023. Vol. 6(S1). P. 34-39.
164. Jun., Khalid M. Changing Geo-Political Dynamics Of China-Pakistan Relations // Pacific International Journal. 2022. № 3(5), P. 1–9.
165. Kamal A., Omarkher Ihsanullah O. China-Pakistan Engagement with the Post-Taliban Afghanistan: Assessing Security, Political and Economic Interests and its Implementation // ScienceOpen Preprints. 2024. P. 1-27.
166. Khalid M. Pakistan-China Relations in a Changing Geopolitical Environment // Institute of South Asian Studies. 2021. November 30. URL: <https://www.isas.nus.edu.sg/papers/pakistan-china-relations-in-a-changing-geopolitical-environment/>
167. Khan A., Ilmas F. A brief history of Pak-China political and economic relations. // Liaoning Central Asia Journal. 2023. No. 92. P. 77-107.
168. Lee D. G. The Belt and Road Initiative after COVID: The Rise of Health and Digital Silk Roads. // The Asian Institute for policy studies. URL: <https://en.asaninst.org/contents/the-belt-and-road-initiative-after-covid-the-rise-of-health-and-digital-silk-roads/>

169. Lou C. Geopolitical “Entanglements” and the China-India-Pakistan Nuclear Trilemma // *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 2022. № 5(2), P. 281–295.

170. Mordechai Chaziza. China-Pakistan Relationship: A Game-changer for the Middle East? // *Contemporary Review of the Middle East*. 2016. № 3(2). P. 147-161. URL: https://www.researchgate.net/publication/303599843_China-Pakistan_Relationship_A_Game-changer_for_the_Middle_East

171. Navari C. Hans Morgenthau and the National Interest // *Ethics & International Affairs*. 2016. № 1. P. 47-54.

172. Ngow C.-B. COVID-19, Belt and Road Initiative and the Health Silk Road: Implications for Southeast Asia // *Friedrich-Ebert-Stiftung Indonesia Office*. 2020. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/indonesien/16537.pdf>

173. Nye J. S., *Soft Power: The Origins and Political Progress of a Concept* // Palgrave Communications. 2017. Vol. 3. P. 2.

174. Santiago A., Rodrigues C. The impact of the Health Silk Road on Global South countries: insights from Brazilian health agents // *Frontiers in Political Science*. 2023. Vol. 5. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/political-science/articles/10.3389/fpos.2023.1250017/full>

175. Shaoyu Y. The Health Silk Road: A Double-Edged Sword? Assessing the Implications of China’s Health Diplomacy // *World*, MDPI. 2023. vol. 4(2), P. 1-14. URL: <https://ideas.repec.org/a/gam/jworld/v4y2023i2p21-346d1161778.html>

176. Strohecker K. Pakistan says China to make extra \$8.5billion investments in rail, energy // *Reuters*. 2016. November 23. URL: <http://uk.reuters.com/article/uk-pakistaneconomy-cpec-idUKKBN13I1Y2?il=0>

177. Ul Hassan Khan M. CPEC Phase-II crucial to boost Pakistan’s development // *China Daily*. 2022. July 26. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202207/26/WS62df43d4a310fd2b29e-6e5b8.html>

178. Vinay K. The Pakistan factor in China's Afghanistan policy: Emerging regional faultlines amid US withdrawal // The Middle East Institute. 2021. URL: <https://www.mei.edu/sites/default/files/2021-07/The%20Pakistan%20Factor%20in%20China%E2%80%99s%20Afghanistan%20Policy%20-%20Emerging%20Regional%20Faultlines%20amid%20US%20Withdrawal.pdf>

Дисертації, автореферати дисертацій

179. Левитська-Доба Є. О. Політика США та КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2021. 192 с.

180. Тихоненко І. В. Ісламська Республіка Пакистан у системі регіональної безпеки (1998–2016 рр.): дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2017. 246 с.

Матеріали і тези конференцій

181. Берділа І. Політико-дипломатична взаємодія Китаю та Пакистану у 2013-2024 рр // «Могилянські читання 2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: Всеукраїнська науково-практична конференція, Миколаїв, 6-10 листопада. 2024. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2024. С. 107-111.

182. Берділа І. Характеристика сучасного стану військово-політичного співробітництва КНР та Пакистану // «Глобальні та регіональні виміри сучасної системи міжнародних відносин» (до 20-річчя кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики): міжнародна очно-дистанційна науково-практична

конференція, Миколаїв, 17 листоп. 2023 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. С. 30-31.

183. Берділа І.І., Тихоненко І.В. «Індійський» фактор у трикутнику інтересів КНР-Пакистан-США // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 12-13 грудня 2024 року. – Житомир: Житомирська політехніка, 2024. С. 570-573. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/570.pdf>

ДОДАТКИ

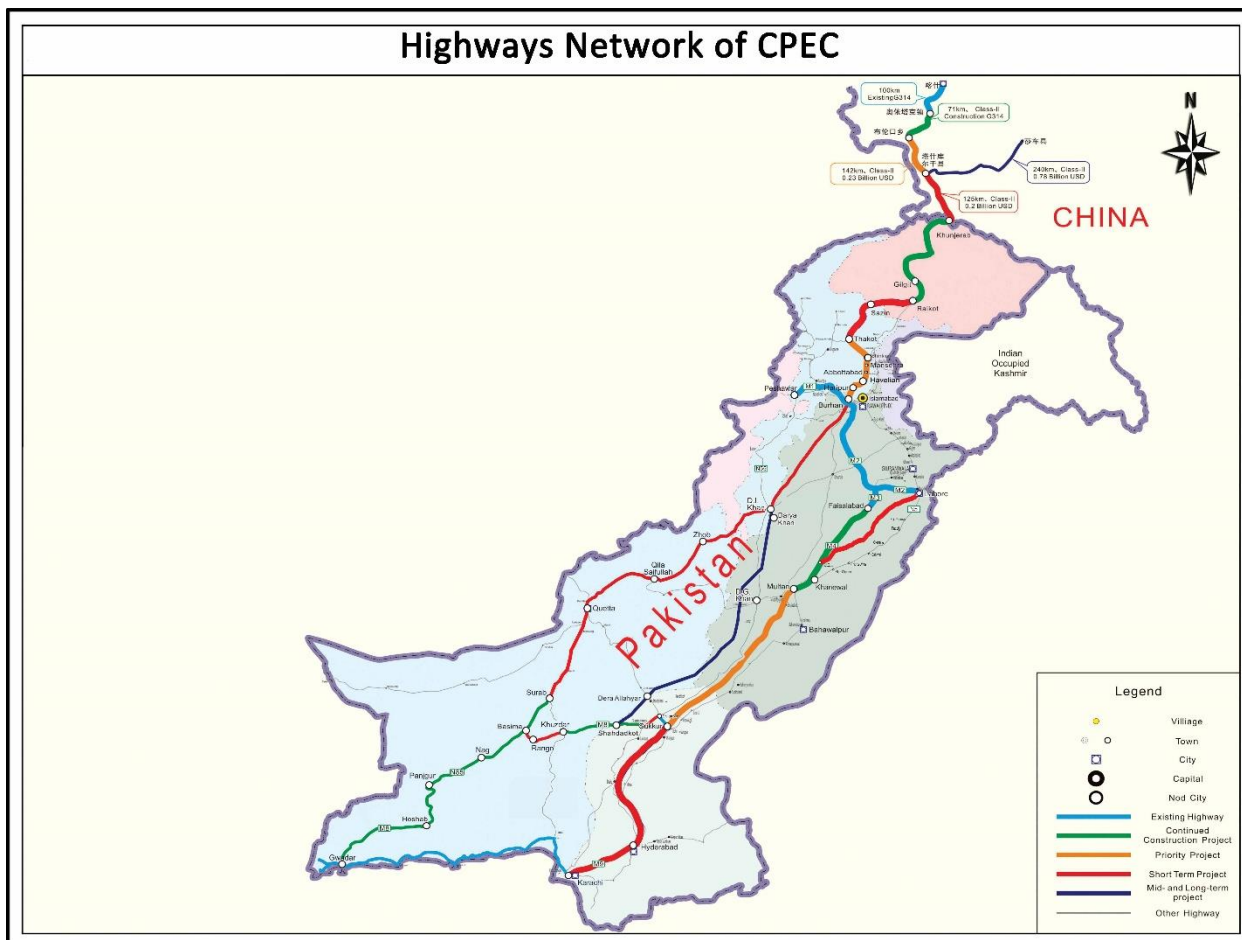
Додаток А

Контент-аналіз офіційної риторики щодо характеристики китайсько-пакистанських відносин

Зустрічі представників різного рівня Китаю та Пакистану	Специфічна характеристика відносин			
	«Дружба в будь-яку погоду»	Всеохоплююче співробітництво	«Китайсько-пакистанська спільнота спільної долі»	«Залізне братерство»
Візит голови КНР, Сі Цзіньпіна до Пакистану, 21 квітня, 2015 р.	4 фрази	3 фрази	3 фрази	
Візит прем'єр-міністра Пакистану, Імран Шаха до Пекіну, 2 листопада, 2018 р.	2 фрази		1 фраза	1 фраза
Візит Імран Шаха до Китаю, 28 квітня, 2019 р.	2 фрази			1 фраза
Зустріч очільників Китаю та Пакистану, Сі Цзіньпіна та Імран Хана в Бішкеку, 14 червня, 2019 р.	3 фрази		1 фраза	
Візит Імран Хана до Китаю, 9 жовтня, 2019 р.	2 фрази		1 фраза	
Візит Імран Хана до Китаю під час Олімпійських ігор, 6 лютого, 2022 р.	1 фраза			1 фраза
Візит прем'єр-міністра Пакистану, Шехбаза Шаріфа до Китаю, 2 листопада 2022 р.	3 фрази			
Зустріч МЗС Китаю, Ван І та МЗС Пакистану, Мохамеда Ішак Дара на теренах стратегічного діалогу в Пекіні, 15 травня 2024 р.	2 фрази	1 фраза	1 фраза	1 фраза

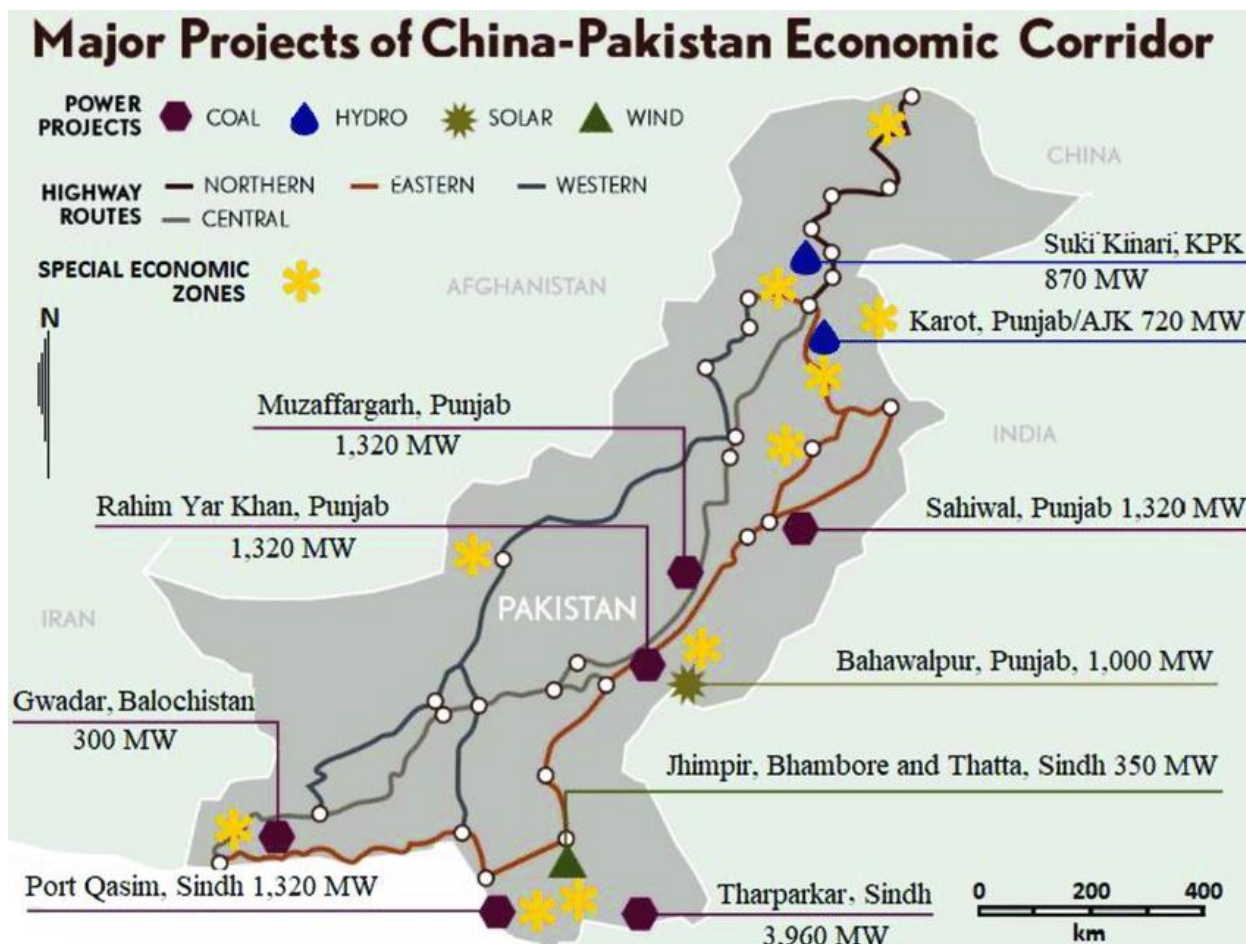
Під час проведення контент-аналізу автором були використані джерела [19], [101], [22], [113], [114], [44], [43], [48].

Карта побудованих та запланованих шосе в рамках КПЕК

Джерело: Highways Network of CPEC. Monographic Study on Transport Planning 2013-2030. // CPEC Secretariat. URL: <https://cpec.gov.pk/map-single/1>

Карта енергетичних проектів в рамках КПЕК

Джерело: Farooqui M., Aftab S. M. China-Pakistan Economic Corridor; Prospects and Challenges for Balochistan, Pakistan // IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. 2018. P. 6.
 URL: https://www.researchgate.net/publication/327638000_China-Pakistan_Economic_Corridor_Prospects_and_Challenges_for_Balochistan_Pakistan